

SELSKÁ PÝCHA.

Obraz ze života lidu.

NAPSALA
VLASTA PITNEROVÁ.

Knih „Dědictví Svatojanského“ čís. 121.

Podíl údů „Dědictví Svatojanského“
na rok 1912. Čís. 3.

V PRAZE 1912.
Tiskem Družstva Vlast. — Nákladem Dědictví sv. Jana Nepomuckého.

I.

Nebylo stavení Tondlovo největším v zámožné dědině na moravské straně Ždárských hor, nebylo ani nejpohodlnějším, ani nejúpravnějším a přec kdo šel okolo dvora tesy oplotěněho a nahlédnul buď otevřenými vraty, či jenom brankou na rozlehly dvůr, ihned si řekl, zde asi že je všeho dost.

Byly zde velké stáje i maštal pro koně, i kurníky a chlívky pro ušípance, kůlna na vozy a šupna na dříví, v prostřed dvora halytř na mléko, odkud vytékala voda do velkého kamenného koryta, kde se nabírala pro potřebu k vaření i k prádlu i k napájení dobytka. Měli Tondlovi takový mocný pramen, svedený ze skalnaté nad gruntem stráně, že stačil i v parných letech. Spiše jen pro úsporu práce napájeli pasáci dobytek z pastvy ženouce v rybníčku za humny.

Hlavní stavení bylo kryto šindelem, maštal a chlévy i stodola došky, menší chlívky pro drobnější zvířectvo pak též šindelem neb prkny, kolna a šupna měly kryt promíšený z prken i šindelů.

Záprseň byla zvýšena, placatými kameny vydlážděna a obehnána tyčkovým plútkaem, okap tvořil stříšku až do poloviny záprsně, pod niž visely postroje na koně a voly a na prknech nacházely se krajáče na mléko.

Přes dvůr bylo stavení výměnkářské.

Byla to malá chaloupka s dvěma okny na náves a s jedním do dvora. K výměnku patřil chlév na krávu, chlívek pro prase a kurník, jak mívali výměnkáři ustanovenno.

Nyní právě nebylo výměnkáře u Tondlů. Gruntem o výměře dvou set měr polí a šedesáte měr lesa vládnul hospodář František Tondl, rozšafný, poctivý člověk, který byl zvyklý pracovati od rána do večera, od jara do zimy.

Měl hodnou, pracovitou ženu, s kterou žil ve svatém pokoji. Měli jediné dítě, dceru Bětušku.

„Co pak je to, jedno dítě na Tondlův grunt“, říkali lidé po dědině a dodávali: „Aspoň by to měl bejt syn“.

Tondlovi očekávali v mladých letech že dostaví se děti více, když se však tak nestalo, těšili se svojí Bětušce, rozumujíce již předem, jaký asi naskytne se jim zet.

A hleděli udržovati stále na gruntě vše v pořáku, říkávajice, že zet jináče vše prohliží a posoudí, než nevěsta do stavení přibyvší.

Dluhy, na statku váznoucí, zaplatil pantáta František Tondl během svého hospodaření. Mělať panímáma pěkné věno a nedočkali se nikdy ani velké neúrody, nebyli stížení krupobitím, ohněm ani velkými škodami na dobytek.

Že Bětušce povyrůstající neopomenuli lidé říkati, že bude dědičkou, bohatou nevěstou, jednou z nejvzácnějších v celém okolí, nebylo arci divu, spíše, že děvče nezpyšnělo a chápalo se doma i na poli každé práce.

Povídalo se o Bětušce sotvy šestnáctileté, že má všech sedm P, že jest pobožná, pracovitá, poslušná, pěkná, pořádná, poctivá a peněžitá.

A toto poslední P, že jest opravdu velkým P, neb Tondlův grunt bez krejcaru dluhů a v takovém pořádku jako byl, stál věru za to, aby se o něm mluvilo.

Tondlovi nechali lidi mluvit i o gruntě i o dceři a těšili se této roztomilé růžičce, říkajice, že kvete jim oběma v samém srdci.

Bětuška říkala, že ji nejvíce na světě těší, že nemusí nikdy od rodičů odejít.

A jen se usmála, zkoumali a zptyovali-li lidé, koho si asi jednou za pantátu k Tondlovům vybere. Sotvy na doléhání řekla někdy, že nechá za sebe vybírat rodiče.

„Však počkej jen až na tebe přijde láska,“ říkali lidé a Bětuška se usmála opětně.

Tondlovým nechtělo se jít záhy na výměnek, brališ se, jsouce pantáta ve věku dvacetipěti a panímáma dvaceti let, tož byli, ana Bětuška dvacetí let dospěla, ještě skutečně mladí za výměnkáře. Domluovali se mezi sebou, že až se dcera provdá, oni „na vládě“ zůstanou a s mladými společně hospodařiti budou. Co mladý hospodář na penězích doneše, to nechť si mladí uloží a z výtěžku gruntu že se jim co rok nějaká stovka k tomu přidá, tak že si budou kdysi hospodařit pěkně „z plna do plna“ a mohou mítí kapitálek pro děti našetřený než se nadějí.

To bylo vždycky jádrem hovorů manželů Tondlových, že přejí si mítí více vnoučat, že mívali o Bětušku co jedinačku mnoho strachu a že by si byli přáli mítí více dětí.

Říkávali si, že se budou s vnoučaty obírat od malička a že budou sami hledět vychovat pro grunt „erbovníka“, který by vše vedl jak bývalo u Tondlů zvykem. Žet pak, byť i zet, muž Bě-

tuščin jiného příjmení byl, u nich se nadále „u Tondlů“ říkati bude, byli jisti a celá dědina s nimi.

Již po kolik roků, sotva Bětuška mezi chasu k muzikám choditi počala, hlásili se u Tondlů dohazovači, co mluvčí těch a oněch rodin, kde byli vhodní pro bohatou dcerku ženiši.

Tondlovi říkali, že nespěchají, ať si dcera svobodného stavu užije a ať si vybere ženicha po libosti, oni že nebudou dbát, přinese-li zeť o několik stovek méně neb přivede méně dobytka než by byli ustanovili, jen když ho bude mítí Bětuška ráda.

Sousedé v dědině říkali, že musí se dbát, aby nehosporařil u Tondlů přespolní člověk, že se musí pro Bětušku ženich z domácích chasníků vynajít.

Počítáno tak o těch zimních besedách za jiného povídání, který z těch synků z větších gruntů by se hodil na Tondlovo za pantátu a věru že našlo se jich v letech a jménem přiměřených právě šest.

Kývali strýcové a kmotři vlasatými prošedlymi i lysými hlavami, jak že to je pěkné, když je v dědině takového přičiněním nastrádaného jméni, že na jedinou dědičku gruntu najde se šest ženichů, kterým mohou dátí otcové „pretencu“ aspoň tři tisíc zlatých a k tomu dobytek o spření volů, dvě krávy, něco jalového i párek ušpaneců.

Tondlovi, přišli-li jim lidé s takovou řečí, se jenom usmívali a opakovali svoje usnešení, jak bylo již řečeno.

A Bětuška říkala kamarádkám a staré služce Rozáře, která byla u Tondlů již od svatby hospodářovy, že nemá posud do vdávání chuti, že ji

tato musí přijít najednou, jak se o lásce v písničkách zpívá.

Rozára nebyla tak tuze starou, říkalo se ji spíše „stará“ pro to, že držela se tolik let na „starém“ místě, byla stejněho věku s paní márou Tondlovou a tato vzala si Rozáru co bývalou kamarádku ráda do služby, že doufala, že se jí bude méně stýskati, když bude mítí ve stavení tu upřímnou duši, s kterou za svobodna veškerá svá malá tajemství sdílela.

A nezklamala se. Rozára přičinowała se nic jináče než jakoby o svoje, za panímámu by byla duši dala, dovedla této vhod vždy pantátu pochválit i na něho někdy trochu zahubovat a když se narodila Bětuška, tu teprve Rozára říkala, že ví jak může těšit ženskou svět, když má takové děťátko v náručí. A ošetřovala Bětušku co oko v hlavě.

Sama se nedbala provdati, říkajíc, že lépe jest jí pracovati u hospodářů o všem, než v chudobě a podružství skoro o ničem, lépe byti na místě jednom, kde zdá se jí že pracuje o svém, než přebíhati z místa na místo za těmi kterými pracemi, jisti stále u jednoho stolu, než pracovati dnes u Petra, zítra u Pavla, kde se ani stejně dělným lidem nepřeje, ani některí hospodáři neradi ten groš mzdy vyplácejí, některé selky s mrzutostí tu mísu jídla, ty krajice chleba předkládají.

A jako Tondlovi a Bětuška říkali vždy: naša Rozára, tak tato říkala: naša panímáma, pantáta, Bětuška, pole, stavení, koně — vše bylo u Rozáry: naše.

Jenom želeta, že málo se nachovala a nakolibala, že nestavili se čápi víckráté než jednou u Tondlů. Ale za to měla Bětušku tak ráda, že až

se panímáma zlobívala, jaké věci Rozára děvčeti pro radost vymýšlela.

Arcit byl ten panímámin hněv jako máslo na slunci, přešel hned a měla panímáma vlastně radost jak Rozára dovede s děckem dovádět, jsouc přesvědčena, že za Rozářina účastenství Bětuška při divokých někdy hrách aspoň k úrazu nepřijde.

Nedělalať si Rozára ničeho z pošklebků chasy, lezla s Bětuškou po stromech, po střechách, přes ploty, koupala se s ní v rybnice, potulovala v neděli lesem a v kostele si klekala vždy u mřížky u oltáře hned za školáky, jen aby byla „našemu potěšení“, jak Bětuše říkala na blízku.

Tato věrná duše také se rozhlížela po chasnících a pátrala, který by se pro Bětušku nejlépe hodil. Zkoumala, jak je kde v kterém gruntě pořádek, jaké zvyky, zda jsou ti kteří lidé v příbuzenstvu zadobře, nejsou-li v rodině nějaké nemoci či zlozvyky, zkrátka dbala o Bětuščino provdání snad více než rodiče sami.

A Bětuška se s Rozárou kamarádila tak, že si toho ani tato více přáti nemohla. Pověděla ji vše co si povídala s chasníky i děvčaty, jí dříve než matce se svěřila, co se jí na kterém chasníku libí, co a jak tomu kterému odsekla. Naučila-li se Bětuška novou písničku, musela se této naučiti také Rozára, měla-li Bětuška nové šaty, tu nebylo Rozáře línou zastaviti se co nejvíce se ženskými, jen aby ode všech znova a znova slyšela, jak to Bětuše sluší.

Chasa říkala pro poškleb o Rozáře, že je Bětuščinou „chůvou“ a mnohdy trochu špičaté slovíčko zalétlo i Bětušce k uším. Leč Bětuška se vždy jenom usmála, tak hezky usmála, až se jí kolem rtů do tváří prohloubily doličky, což jí roz-

tomile slušelo a řekla: „Jen kdybyste taky takovou chůvou měli.“

Ani si to nemohly panímáma Tondlová s Rozárou dobré uvěřit, když si pojednou spočítaly, že bude Bětušce kolem sv. Martina již dvacet let a že by bylo na čase do opravdy pomýšleti na svatbu, byť i nešli Tondlovi ještě na výměnek.

„Ať hužije to naše zlato trochu tý svobody, však se to mládí víckrát nevráti,“ řekla panímáma k Rozáře, any spolu seděly v neděli odpoledne na zahrádce, zašívajíce obě leccos od šatstva. „Já bych toho Bětušce prála ještě na kolik let, ale „starou růžou“ ju přece nechcu mět.“

„To je to, svobody hužit a nestárnout při tom, to nejde dohromady. Ale to se nemá vlastně ani říkat při řeči o děvčeti, že stárne, to se jenom řekne, že přibejvá let,“ otáčela řeč Rozára.

„Jseš ty stará pranostyka. Ale je to pravda, přijde na to jak se co řekne. Já huž můžu o sobě i o pantátovi říkat že stárneme, ale přece neřeknu, že jsme starý,“ usmála se panímáma.

„Já jsu s váma v jeden rok narozena, a řekne přece každej: stará Rozára. Ale vy panímámo, no až tu bude mladá panímáma, pak se taky bude říkat: stará. Ale ba nebude, to se bude asi říkat tak: panímáma Tondlová a mladá panímáma Tondlová. Tak to bejvá,“ soudila Rozára.

„Ale Bětuška nebude Tondlovou. Arci se bude říkat hu Tondlů dálejc, treba se mladí jináč psali. Jen aby jsme s tím zetěm nechybili,“ do davných starostí se pouštěla panímáma.

„To jsme si panímámo řekly huž stokrát a vickrát. Ale jářku, to naše zlato hužilo muzik, poutů, jarmarků, drůžičkování i na svatbách i na funusech co dost a včil ať huživá po vdání. To

jsou zasejc jiny radosti, však vy se panímámo na ně jistě pamatuje, třeba tomu bylo dvacet a jeden rok, co vás vočepily," vážně řekla Rozára.

„Ejnu, milá ty Rozáro, je to pravda hezky po svatbě, když se můžou mět mlady lidi před Bohem a před celým světem rádi. Ale za pár let je přece jináč. Takhle v neděli odpoledne to bejvá asi všade jako hu nás. Pantátá se nají do červena, pak si lehne a spi. Když se vyspí, jde do hospody a žena si může dělat co chce," smála se panímáma.

„No tož si může říkat na modlitbách, nebo na kalendářích, nebo zašívat, nebo jit na besedu, nebo si někoho na besedu pozvat, kde se může jako hu nás podat úcta a podá, lidi rádi přijdou. A taky, že zde neslyšíou nikdá žalob, ani stejkání. Co pak hu nás!" pyšnila se Rozára.

„Jen aby zde tak to zvostalo," toužila panímáma.

„I zvostane s pomocí Boží a na přímluvu Panenky Marje," jistila Rozára. „Našu Bětušku musí mět každej rád a kdyby ten mladej pantátá měl náko jiny zvyky, no tak zvykne po našemu. A my budeme mět radost. Bože, panímámo, až tak budeme zasejc kolibat a chovat Bětušiny malinký, jako jsme ju malinkatou chovaly a kolibaly!" Rozára si utírala oči.

„Jenom nehuplakávej. Ale včil co myslíš, kterej chasník by se k nám tak šiknul za pantátu. Však jich dávno lidi v přízni, v kmotrovstvu a v sousedstvu napočítali do půl tuctu," panímáma pustila ští z rukou a trochu si povzdychla.

„Ejnu, když ono je těžko říct: ten a ten. Pe-níze donese každej, hospodářství taky každej syn z gruntu rozumí. Má-li kterej trochu víc furije,

tož nemusí bejt proto za lehkou krev, ale aby Bětuška naša náko nepřebralala, za to se modlim vstávajíc, lehajíc," povážlivě řekla Rozára.

„Rozáro, ty něco viš!" zvolala panímáma.

„Vím a nevím. Jenom tolik, že Bětuška chodi náko víc se Šlapánkovejma holkama než chodivala, třeba že je Maruška o dvě leta starší a Pepinka o tři mladší nežlivá ona, to naše zlato. A Šlapánkůj Štěpán je hoch jako jiskra. Hanes dostane doma grunt a Stěpán pretencu. A tak —“ Rozára nedořekla, panímáma vztáhla proti ni ruku.

„Nedružbuj, Rozáro. Z tohohle mračna asi pršet nebude. Hu Šlapánků není hotových, však by byli Marušku huž vdali, vodí se s Jánem z rychty na třetí rok. Čekajou až Hanes vyžení a neoženili by asi Štěpána, dokavád Marušku nevdajou. Vždyť je mladší, třeba jenom ani ne o rok," počítala panímáma.

„Počítejte panímámo, ale nezapomeňte, že jste vždycky s pantátou říkali, že necháte Bětušce její vůlu a nebudete dbát, má-li ženich o pár stovek nebo o kousek dobytka míň, jen když ho bude mět Bětuška ráda," připomenula Rozára.

„Maminko, mami, kde jste?" ozval se Bětušin hlas na záprsni, pak v síní a již přibíhalo Tondlovo „zlatoo" do zahrádky.

II.

Usmála-li se panímáma Tondlová na svoji dcerku vždy, kdykoliv na tuto pohlédla, usmála se dnes jaksi roztržitě, tak jako když přes slunéčko přeběhne lehký mráček.

Nebylo vhod panímámě Rozářino sdělení, vždyť ona, upřímná matka si přála pro dcerku,

aby ženich byl takový, aby ho dcerce kamarádky i jich rodiče záviděli. A ten Šlapánkův Štěpán, ti Šlapánkovi lidé vůbec nebyli panímámě po chuti.

Nebyl Štěpán z toho půl tuctu chasníků, z kterých lidé Bětušce ženicha přisuzovali.

Nebyl by ale ani jináče býval panímámě Tondlove vhod a to k vůli nějakým starým hněvům a klepům. Soudili se před lety rodiče nynějšího hospodáře Šlapánka s rodiči Tondlovými o jakousi cestu v polích a Tondlovi vyhráli. Šlapánkovi musili zaplatiti několik set za příknutí práva společného užívání a hraditi výlohy soudu. Od té doby panovala mezi oběma rodinami kyselost, která třeba nevypukla v zjevné hněvy, přece působila, že nechodili nikdy Tondlovi k Šlapánkovům na besedy, nepozvali se mladí hospodáři navzájem na svatby, nedbali o kmotrovství, panímamy si neposílaly do kouta a Bětuška nechodívala se Šlapánkovými děvčaty, neb panímama říkávala, že na ty lidi nedrží.

A řekla-li panímáma, že na někoho neb na něco nedrží, tu jakoby se samo sebou rozumělo, že na totéž nedrží všichni v domě.

Když přišli Šlapánkovi hoši ještě co školáci k Bětušce na pomlázku, tu obdrželi vajíček sudou jako ostatní hoši z gruntů a Bětuška o svatojancké pouti dostala od nich marcipánu; třeba jenom krejcarové kousky, bylo to přece „poutu“ a Bětušku to těšilo jako od jiných.

Vyrostlou Bětušku brali o muzikách Šlapánkovi synové jako jiní a snad že nenapadlo nikomu v dědině, aby Bětušku párkoval s Štěpánem.

Byly ty poměry u Šlapánků, tak jak Rozára dobře věděla a panímámě jak již řečeno ne po

chuti, tím více, ana pro ony staré hněvy nepoznala, zda jsou nynější Šlapánkovi dobrí či nic.

„Maminko, mami,“ opakovala Bětuška svoje zvolání. „Poslouchejte maminko, já jdu na jahody.“

„To Bětuško jdite do Borek, tam jich je na pasece za křížem červeno,“ radila ihned Rozára. Rikávala Bětušce od dětství sice: ty, leč když byla tato před čtyřmi roky u biřmování, změnila důvěrné oslovení ve vykání, odpovídajíc k námitkám Bětuščiným, že musí si zvyknouti, neb že příšti panímámě Tondlové přece tykat nemůže.

„Ano, chceme jít do Borek. Dones mi Rozároňákej džbáneček, hezkej, jo,“ usmála se Bětuška na starou služku a Rozára běžela.

Vzala z lišty hezký bílý majolikový džbánek s namalovanými růžemi, vypláchl tento teplou vodou z kamnovce, vytřela a šla opět do zahrady.

Trochu se zarazila, popatříc na hospodynii a její dcerku.

Na panímámině úsměvné tváři změnil přeletý mráček úsměv v pohled úplně vážný a Bětuška stála zaražena, žmolic tkaloun od bílého fértochu.

„Co pak, co pak?“ otázala se Rozára podávajíc džbánek Bětušce.

Tato se ho nechopila a pohlédnouc na Rozáru, řekla: „I maminka myslíou, Bůh ví co.“

„Myslim tolik, že máš snad jiný kamarádky nežlivavý jenom ty Šlapánkovy holky. Maruška je starší a Pepinka mladší, nejsou s tebou ani školáčky. A nač by bylo, aby lidi přes to mluvili. A mluvit budou, když půjde Šlapánkůj Štěpán s váma,“ řekla panímáma pohlédnouc na Rozáru, jakoby u této hledala potvrzení svých slov.

„I co by, však chodijou od jakživa hoši s děvčaty,“ usmála se Rozára. „Jen ju paní mámo nechte, však nepříjde Štěpán sám, půjde jistě k výli Marušce Ján z rychty a za Pepinkou taky někdo trefí. To by právě lidi myslili, kdo ví co, kdyby Bětuška nesměla s chasou na jahody.“

„Ano na jahody a pak přijde Štěpán postát ke vratům, nebo ke plotu hu zahrádky, nebo za humna a budou řeči. A já na ty Šlapánskovy lidi nedržím,“ řekla paní máma pevně.

„Však nebude první ani poslední, kterej za naším zlatem bude cestičku šlapat,“ řekla Rozára a dodala šibalsky: „Od toho je Šlapánkůj.“

Bětuška se rozesmála a paní máma chtěj nechtěj usmála se také.

„Vem si teda buchty a běž,“ řekla.

„I já nechcu, nemám hlad a nebudu nosit přece svačnu jako na pastvu,“ řekla Bětuška a již odbíhala.

„To je nápad! Ne to je nápad! To naše zlato má nápady,“ rozesmála se Rozára a paní máma se smála též.

„Je to tak,“ řekla se smíchem. „Mladi lidé se voslejchajou jeden před druhým jest, potom po svatbě se divijou mladý ženy, jaký krajice chleba a mísy jídla dovede pantáta spořádat.“

„Ba že. A vidite paní mámo, kdyby naše zlato mělo toho Štěpána do opravdy rádo, nebylo by to tak zlý. Slibujou Šlapánskovi Marušce dva tisice reňských, dajou-li Pepince taky tolik, můžou dát i Štěpánovi, Hanes na grunt šest tisíc vyžení,“ začala rozvažovat Rozára.

„Neplácej, kde by vyženil šest tisic, když by Ján z rychty měl dostat dva,“ broukla paní máma.

„No Ján nemá tolík výplaty. Pro obě holky majou rychtářovi huloženo a dávno dala paní máma z rychty do řeči po lidech, že až se Ján ožení, dajou nevestě tolík psát, kolik donese a za polovic víc za pretencu a co víc pro holky to ať se Ján vypříjčí.“

„Ty jseš kronykářka, Rozáro. No je to pravda, pantáta to taky tak povídal. K nám by arcí nemusel mět zeř ani červenej grejcar, ale to bych přece nechcela, aby takovej nahej Adam se tu potom třeba roztahoval.“

„Já myslím, že na Tondlůj grunt by sehnali Šlapánskovi tak jako každý jiný, aby přinesl ženich hotový. Arcí polovičním zápisníkem bude chcet bejt každej.“

„No a za dva tisíce na Tondlovým gruntě bejt polovičníkem, třeba ne hněd pantátou, to by každýmu hrálo. Pantáta chce tři tisíce a vejpravu na dobytku. Prosím tě Rozáro, co hu Šlapánků? Dajou-li Marušce jednoho vola, jednu krávu a kousek jalovýho, bude to hu nich v chlivě znát kolik let. A nemejvajou pěkný dobytek.“

„Majou málo pastvin, krmijou slámou i nař od jablek sušijou. No, při svatbách se dobytek pro děti kupuje.“

„A kdo ví, co se koupí, není nad domácí chov. Koupíjou-li Šlapánskovi, koupíjou asi polehčí kuse a třeba si spíš to koupený doma nechajou a dajou dceři z chlíva.“

„To se dělává. No, paní máma Šlapánská je hodná ženská, nadře se co dost, nemajou pořádem ani děvečku, jen pastvicu nebo pasáka, holky podělajou všecko.“

„Bodejť by zahálely. Dost haňba, že nechávajou matku dělat.“

„Však by nezahálela, asi tak jako vy, paní mámo byste nedovedla zahálet. To ženský nedovedou, aby si sedly s rukama v klině.“

„To ne. Ale jářku, Rozáro, ty Šlapánkoví lidi se mi nezdajou a dost. Jdi dát svačnu po hůnkuvi a pastvici, ať ženou.“

Rozára šla.

Páslo se u Tondlů jenom více pro jméno, ano bylo vždy dosti krmiva, selď pantátka již od počátku svého hospodaření jetelinu, nenechávaje státi úhorů. Páslo se na paloukách, v lesíku, více jen, aby se dobytek proběhnul.

Panímáma osaměvší, nechala šití a zamysila se.

Příšly jí myšlenky na mladá léta.

Jak to bylo hezké, když se počínali mítí s mužem rádi. Neřekli si to, ale věděli to obojí. Počal k nim choditi na besedy, pak jenom ku vratům, k zahrádce, za humna a než se nadáli, již se tázali rodiče hezké Aničky, co a jak ten Tondlův. Plakala tehdy, sdělujíc, že se jí František Tondl libí a rodiče se usmívali.

Byla pří pověď, svatba a po svatbě ta radost mladého štěstí! Pak přišla Bětuška a nová radost. To štěstí v manželství neplanulo více žárným plamenem, ale hrálo takmile a sladce, život plynul v pokoji a klidu.

Úmrť rodičů svých i pantátových přečkala panímáma, poplakavši, potesklivši si, vzpomínala na ně modlitbou, dávala na Otčenášky a světlo a říkávala, že ji jest jenom líto, že déle si na světě nepobyli, aby měli z Bětušky radost.

A nyní myšlenka, že by Bětuška neměla seznati štěstí lásky, byla panímámě trapnou. A přece se jí zase ten Šlapánkův mladší syn nezdál být

vhodným zetěm. Upamatovala se, jak ji před lety tchýně vypravovávala, co se k vůli tomu soudu se Šlapánkovými natrudila a nazlobila. Však i ji samu mrzívalo, že jsou se Šlapánkovými v tak blízkém sousedstvu, any stavení byly odděleny tou cestou, která zatáčejíc se pak v polích, byla příčinou sporu. A přece se nikdy sousedství nedrželo, ač se u nás v horách říkává, že vedlejší a protější sousedé jsou za příbuzné, vstupuje se s nimi v kmotrovství a zvou se na svatby.

A to zde nebylo — — —

Panímámu z těch myšlenek obešla až dřímota, i sdímla si, klímajíc až ji večerní klekání probudilo.

III.

Mrzela se trošku panímáma, že ji kolemjdoucí lidé viděli klímati i trošku na Rozáru, že ji tato nevzbudila.

Než kde byl Rozáry konec! Odbyvši, co ji bylo nakázáno, pustila se stará služka po humnech k lesům. Borky byla část panského lesa a radila-li Rozára Bětušce, aby zašla tamže na jaody, neradila špatně. Bylo v Borkách několik nedlouho vysázených pasek a jahod na výsluní všady červeno.

Rozára téměř běžela po mezech a tak nadběhla malé společnosti tří děvčat a tří chasníků. Přidružil se krom Štěpána k téhož sestrám a Bětušce milý Maruščín a aby Pepinka darmo „neslídila a nenastrkovala uši,“ vyzvali chasníci mladšího kamaráda, Jobše z kovárny, ať tu Pepinku trochu „pozdržuje“.

Jobeš si nechal rád říci, neb s hezkou, veselou Pepinkou Šlapánkovou se každý rád pobavil,

za „holku“ si ji doposud sice žádný chasník nevybral, byly poměry Šlapánkových v dědině příliš známy a vědělo se, že Pepinka bude muset na vdayky hezky dlouho čekat, až se poměry v rodině urovnají. To až se Hanes na grunt ožení, Maruška vdá a Štěpán z domu odžení i až rodiče se na výměnku zařídí.

Bylo děvčat s těmito vyhlídkami v budoucnu v dědině více a říkaly si mezi sebou, že z nich budou hodně „staré růže“ než se vdavek dočkají i že budou muset oproti starším sourozencům „slevovat“, totiž vdávat se na menší živnosti aneb za vdovce.

Aspoň že užijí, co se dá, říkaly si též.

Pepinka se nezlobila, když se Jobeš přidružil.

Šel tento nejmladší párek napřed, neohlížeje se a smáli se tak hlasitě až se polemi rozléhalo.

Rozára byla dříve v lese než mladí lidé. Měla pod zástěrou uschovaný hlíněný hrnek a počala horlivě sbírat jahody, nedbajíc, že se ushýbá po celý týden u práce tolik, že by měla všecko právo tomu stárnoucimu hřbetu a kříži dát odpočnout.

Myslila si, že Bětuška asi mnoho jahod nezasbírá a tudíž že ona jí džbánek naplní, aby paní máma zase nebručela, že kdo ví co a jak. A paní máme že nepovídí ani ona ani Bětuška, že ty jahody nenasbírala tato sama.

Bětuška byla od dětství zvyklá, že Rozára hleděla vždy předejít, aby nedostalo její „zlatou“ vyhubování, ač toto nebyvalo zlé. Ale Rozára nemohla vidět Bětušku smutnou, tim méně pláčící a těšila se již předem na šelmovský úsměv Bětuščin, až bude tato jahody doma na misku vysypávat. Však že ona Rozára sama rychle do

sklepa sběhne a sladké smetany na politi lesního ovoce donese, si umíňovala.

Měla již dno hrnku jahodami pokryto, což, jak všechni „jahodáři“ říkají, jest vlastně nejtěžším, pak že se sbírá již snáze. To arci asi proto, že mlsavé hubičky dětské prve musí utržených jahod okusiti a tudíž to déle trvá, než se ta první trocha nasbírá. Rozáře arci ani nenapadlo, aby svým sevrkajícím se již rtům podala té mlsky. To tak, aby pak měla Bětuška o to méně!

„Je, naša Rozára!“ vykřikla Bětuška, vyběhnuvši úvozem lesním, hustým drnem, v kterémž také jahodi svoje listečky rozkládalo, porostlým, na paseku.

„Snad nejde špehovat?“ mezi zuby zamumlal Štěpán Marušku sledující.

„Co by tě vedlo! Naša Rozára!“ zasmála se Bětuška.

Rozára rozesmála se upřímně a popojdouc Bětušce vstříc, řekla, že přišla také trhat, že dá za chvíli všecky jahody Bětušce a poběhne domu.

„Aha!“ vtipila se Bětuška a usmála se na Rozáru. Popleskla tuto na široká ramena a řekla: „Ty vopico jedna stará!“

Rozára zářila a poodejdouc trhala tak horlivě, jakoby každou utrhnutou jahodou si vykupovala hodinu života.

Mladí lidé se chvílkou vespolek škádlili, pak rozeběhli se po pasece, kde bylo více dětí a smích se rozléhal zase na všecky strany.

Štěpán s Bětuškou pohlíželi si do očí, tiskli si ruce a hleděli o sebe zavadit šatem, těšili se tou hrou mladé lásky, jaká jest od věků stejná, libezná a milá.

Jan z rychty a Maruška Šlapánkova hovořil spolu vážněji o svých vyhlídkách do budoucnosti.

Že ještě tak hned nemohou na svatbu pomysleti, opakovali si Bůh ví po kolikáte a Maruška teskně dodávala, že kdyby bylo pomýšlení, aby Tondlovi přijali Štěpána za zetě, že by rodiče jistě neváhali i jí odstrčit a prvého bratra vybavit.

Tak aspoň že řekla matka při zmínce o té záležitosti.

Pepinka s Jobšem se škádlili. Jobeš rozmazal trochu jahod děvčeti kolem úst a po líci a toto házelo mu lupénky jahodí do kudrnatých vlasů.

Rozára málo popocházela, trhala bedlivě a majíc hrnek plný zavolala na Bětušku.

Tato měla asi hrst jahod v džbánu a ráda přijala, když Rozára celou svoji jahodovou ženě jí vsypala do džbánu. Byl skoro plný.

„Dotrhejte vrch a hledte přijít dom“, řekla Rozára. „Já poběhnou, bude čas k popravce, nežlivá přízenou z pastvy.“

A nečekajíc na odpověď, ubíhala zase k záhumní.

„To je chůva,“ zasmál se Štěpán.

„Jakživa ju nedám ze stavení,“ řekla Bětuška. Ještě chvíli trhala jahody a pak nutkala k odchodu.

„Bojíš se, že budou panímáma snad hubací?“ tázal se Štěpán.

„Co by. Ale je čas. Však dojdou večir k vašejm holkám na zahrádku,“ slibovala Bětuška.

„Tož ano. A zejtra až pojedu do pola ovorávat jabka, zaprásknu trikrát a přijdeš za humna, viď?“ smlouval se Štěpán.

„Ale ano. A kdy dojdeš k našejm? Jen tak, víš, na besedu?“ tázalo se děvče.

Chasník porozuměl.

„Nevím, co by vaše řekli. Včil v letě se na besedy nechodi. A pak naše a vaše nikdá spolu nevařili. Viš, skrzevá ty starý zlosti. Ale to se poddá, to přejde. Jen že nevím ještě co a jak naše,“ promlouval chasník rozpačitě a děvče mu rozumělo.

„Však se to spravi. Maminka naša dnes huž tak kdesi cosi povídaly, ale to jim Rozára všecko rozmluví huž. A jenom přijď. Však se najde zámkina. Takhle až bude třeba pršet.“ Bětuška pochlízelcha chasníku tak mile do očí, že k vůli tomu pohledu byl by slíbil přijíti třeba do pekla.

„Tož dojdu. Ale, musím přece, viš, řeknu to mamince. Ale ta to huž asi taky vijou, tuhle povídaly tatíncovi, že hu vás máte nejpěknější dobytky,“ pravil Štěpán.

„Tož vidíš. A vaša panímáma, když jsem ju dnes potkala v cestě do kostela, řekly, když jsem jich přešla, k tetce Koubarové: Ta Bětuška Tondlova je jako kytka. Dobře jsem to slyšela,“ usmála se Bětuška.

To řekne o tobě každej, ale každinék,“ jistil Štěpán a usmál se.

Svolali se všecky tři páry a šlo se k dědině.

Dlouhý letní den klesal pomalu za hory. Stíny, narůžovělé červánky od západu slunce vlekly se od lesů jako mlhavé závoje, lehouneké páry nad lukami zachvivaly se jako rozlétvavé chmýři pampelišek a na vymetaném jarním žitě chvěly se poslední paprsky sluneční jako zlatistý poprašek.

Z dědiny zavznívalo vzdálené volání, šum věční práce, tlapot kopyt dobytka z pastvy se vracejícího po zaprášené silnici, zvuk zvonků,

které měly některé krávy a telátka na krku. Všecky ty zvuky byly stále hlučnější a když vešli mladí lidé do dědiny, zavznělo právě večerní klekání.

Děvčata i hoši se pokřízovali, tito smekli klobouky a pomalu se rozcházeli. Však že se za chvíli zase uvidí, byli si jisti.

Bětuška usmála se ještě na Stěpána a již věbhlá do dvora.

Matka seděla na lavičce na záprsní, otec stál opřen o dveře a pokuřoval.

„Aha, jahodářka jde,“ usmál se na mazlička dceru.

„Ta toho asi našla,“ jaksi broukla panímáma.

„Ba ano, maminko, to se ovlažíte a pochutnáte si,“ odvětila Bětuška.

„I to ti někdo pomáhal sbírat,“ řekla matka, berouc džbánek s jahodami do ruky a lahodíc si na nich libé vůni.

Rozára vykoukla ze síně a se smíchem řekla: „Však s nhou šel chasník.“

„Je to ku podivu, že sbírali,“ smál se paníta. „Ejnu, každej chasník se hledí holce nákozalichotit. Ale jářku, tohle bych nebyl dělal, shejbat se pro jahodky.“

Rozára již tu byla s bilou toufarovou miskou, na kterou panímáma vysypala jahody.

„Prinesu smetanu,“ nabízela Rozára.

„Prines,“ svolila panímáma.

„Maminko, já mám hlad, ale takovej hlad nec!“ zvolala Bětuška, rozpráhujíc ruce po způsobu dětí.

„Tu to máme,“ smála se panímáma. „A sehou buchtu nechtěla, prej jako pastvica na pastvu. Máš v troubě kafe a vem si buchtu.“

Bětuška odběhla a za chvíliku vynesla si večeři ven i usedla podle panímámy.

Rozára zatím donesla smetany a lžice.

Panímáma polila jahody a promíchávala tyto lžicí. Rozára rychle utloukla trochu cukru, přinesla tento ven v železném hmoždíři a panímáma si pochutnávala, pobízejíc pantátu, ať si také vezme.

„Ale já kouřím a pil jsem pivo, to je mlstva pro ženský,“ odpíral pantátka, než nabral si přece na lžici.

„A vidíme, není to zlý,“ usmál se a zajel do misky po druhé.

„Nesnězte mi to všecko,“ hlásila se Bětuška.

„A to máme přejienou dceru,“ usmál se pantátka. „No, já huž nechcu, aby ti nehubylo.“

Bětuška dojedla a pustila se do jahod.

Panímáma přehrnovala jí jahody pod lžici a usmívala se zase na to svoje zlato.

Za chvíliku přestala sama jísti a pošoupla misku Bětušce na klin.

„Huž nechcete?“ tázala se Bětuška.

„Jenom jez. A jářku, ty Bětuško, ať to tatínek taky slyší, co jako ten Šlapánkuj?“ Panímáma pohlédla na dceru jaksi přísněji.

Bětuščiny růžové lice polily se červení barvy těch jahod.

„Maminko, tatíku, on Štěpán je hodnej,“ jeklala klopíc oči.

„Je-li hu tebe hodnej, bylo by dobré, ale jářku musí bejt hodnej taky hu nás. A ti jeho lidi hu nás hodný nejsou, my na ty Šlapánkovi nedržíme,“ rozkládala panímáma.

„No, on chasník za dědu, jářku za nebožtíka dědu, kterýho ani neznal, přece nemůže. A skoro

byl lepší v sousedstvu poctivej poloviční hněv, nežlivá falešný přátelství," přikývnul pantáta.

"No víš pantáto, taky ale mohli Šlapánkovi říct přece: my tvý a ne člověku vyhejbat. Však jsem za toho soudu já teprvá do školy chodila, tož mně mohli v sousedstvu jináč si považovat," řekla panímáma jaksi uspokojena, že našla námítku.

"Ejnu to by se podalo, bejvaly horší hněvy a třeba mezi krevním přátelstvem. Svatba, tak jako funus a křtiny hudobří všecko," přiřekla na prahu usednulvší Rozára a pantáta přikývnul, řka: "Ba tak, Rozáro."

Bětuška v rozpacích pojídala zbytek jahod, jakoby byla od rána nejedla.

Rodiče se usmívali.

Lžice cinkala na dně misky a Bětuška tuto vyprázdněnou podala Rozáře.

A povstanouc, urovnala si šaty a řekla, ne-hledíc na nikoho: "Tož já jdu na besedu."

"Kam?" tázala se matka.

"K Šlapánkovejm holkám," řekla Bětuška a odbíhala, jen na ní sukně šustěly.

Pantáta s panímámou drželi poradu, které se i Rozára účastnila.

Výsledkem bylo, že nebudou svému zlatu bránit v té lásce, však že se starí Šlapánkovi jistě přičiní, aby se jim zachovali.

Pantáta byl celkem té známosti příznivější než panímáma a vyvracel námítky této, však že se postará, aby si jich zeš považoval, a lidem že do toho nic není, jak oni dceru provdají.

A že by rád měl pomocníka v hospodářství, kolem sebe mladé štěstí a dočkal se vnoučat.

K této řeči svědčila panímáma se slzami v očích a věrná Rozára div neplakala hlasitě.

IV.

Netrvalo to dlouho a po dědině se povídalo, že Šlapánkovi mají štěstí s dětmi.

Říkalo se to již, když Jan z rychty se zaslíbil s Maruškou a nyní, když se zpozorovalo, že Štěpán chodí s Bětuškou Tondlovou, tuto vyprovází až ku stavení i postává s ní na záprsní a otec s matkou někdy postávají sebou, tu se seznalo, že Tondlovi dceři nekladou odporu.

Nevěděli lidé, mají-li toho Šlapánkovým přát anebo závidět.

Starší a rozvážnější sousedé pochvalovali, že zajde vzpomínání na dávnou mrzutost a vnoučata smíří hněv, s kterým šli dědové do hrobů.

Že taková věc způsobí vždycky dobro v rodinách a přináší boží požehnání, říkali staří pamětníci a kde kdo vzpomínal na všecky ty události z rodinných kronyk, podobných smířů se týkajících.

Tondlovým se takové řeči libily a pojednou byla v sousedství samá dobrá vůle.

Vypomohli si potahy při svážení sena z lesních úbočí, které se sekává a suší v červenci, any otavy pak na těch špatných paloucích již za mnoho nestojí a jen ku pastvě dobytku se ponechávají.

Však byly ty palouky podle sebe a Bětuška točila se při shrabování, jakoby byla „zjednaná“, jak řekla Rozára. Arcif na sousedcím palouku pracoval Štěpán s otcem a sestrami a matka za nimi donesla svačinu.

Zašla panímáma Šlapánková k Tondlovým a zavolala na Bětušku ať si jde trochu odpočinout a vezme si od ní kus vejražkového koláče, jaké donesla k svačině.

Bětuška přijmula a chválila koláč.

Panímáma Šlapánková zase chválila Bětušku. Chválila její práci, její zdravé vzezření, hezkou červenou kanafasku, květovaný šátek na hlavě, kartounový fértoúšek i červené, sekané korály na krku.

„Nic se tomu Štěpánovi našemu nedivím, že si tě tak vzal do srdca, jseš jako vobrázek,“ končila svoji chválu a dodala: „A že je a bude k tobě hupřímnnej, to ti můžu spečetit. Na dušu bych si toho vzala, jak to je vlastní syn a neměla bych ho chválit. A tolik ti musím říct, že je Štěpán z našejch dětí mně i pantátovi nejmilejším. Hanes pravda bude dědičem a musíme hu něj na vejměnku bejt do smrti a taky se ho nebojíme, jen až jaká bude nevěsta. Ale ten Štěpán, ten má srdece zrovna zlatý. Ten nedovede ženě hubližit a doveď se ji zastat. Co se ten hoch natesklil dokavád se vašejch bál. Až mi lito nad ním bylo. A říkal: Mami, nedostanu-li Bětušku, jiná holka pro mně na světě není a nebude, radějíc na svobodě zvostanu a jako starej mládenec s růžencem na krku po poutech chodit budu, ale žádná jiná holka nebude mý potěšení.“

Panímámě došel dech při té dlouhé řeči a Bětuška se červenalá, až se bylo radost podívat.

Ušlo jí docela, že od své práce sestra Štěpánova Maruška smutně na ni pohlíží.

Bylif této rodiče již určitě řekli, že vybaví prvé Štěpána, ona že může počkat, že se zatím třeba vdají rychtářovy dcery a Ján že může s rodiči promluvit, aby nechtěli s nevěstou hned peníze, že těchto vlastně nepotřebují.

Na námitku Marušinu, však že u Tondlů také peněz nepotřebují a mohli by Štěpána při-

jmouti za zetě s menší pretencí odbyl otec Marušku, že oni se před Tondlovými nezahanbí.

A matka dodala, že takové místo, jako u Tondlů, je jenom jedno v dědině, taková nevěsta, jako Bětuška, jenom jedna na celých horách, kdežto na rychtě to není tak slavné jak to vypadá. Že se tam bude mět mladý hospodář co ohánět a jeho ženě že se bude vzdycky vycítat, že málo donesla. A třeba že někdy jí to vyčte i muž, bude-li muset splácat dlouho úroky.

Tižila slova rodičů Marušce na srdeci zrovna balvanem. Ty peníze, ty peníze! Stokrát si řekla Maruška, že by snad od Jana raději měla upustit, ale otrásla se vždy při tom tak, jakoby ji od hlavy do paty studenou vodou polil.

Vždyť již tři roky trvala jejich vyslovená, schvalovaná rodiči známost a rádi se měli jak si říkali, již od školských let.

Dnes bylo Marušce zvláště smutno, jelif Jan okolo na pole a neohlédnul se do Šlapánkova dvora. Arcif postřehla, že se vyhýbal proti jedoucímu povozu, ale proto že se mohl přeceohlédnout, říkala si a srdce svíralo se ji tesknou předtuchou.

Ještě teskněji bylo jí, když později došla i panímáma Tondlová na palouk (nikdy si ani u Tondlů ani u Šlapánků tolik těch palouků nevšimali) a sesedla se s matkou k důvěrnému hovoru.

Tu nechala Bětuška hrabání a Štěpán nakládání a držice se za ruce, postavili se před matkami.

„Jako při muzice,“ napadlo Marušce a slzy vstoupily jí do očí.

Starý Šlapánek volal na Štěpána ať jde k povozu. Sjelo se vždy dolů do úvozu a oproti kažnému kopci připřáhnul se sousedův pár koní. S voly nebylo lze se zde stocit a také si na skalních okrabech pískovcových, z hliny vynikajících zraňovali kopyta. Dva páry koní lehce vytáhly žebříňák, byť i pod pavuzou naložený a Hanes vezl seno domů, kdežto se Štěpán s Tondlovými koňmi vracel.

„Jak to Štěpánkovi sluší s téma našejma koňma. Hučiněnej pantáta,“ zavelebila Rozára.

„A že mu to ještě lepší sluší se mnou,“ výskla smíchem Bětuška.

„To víte, to jo!“ chechtala se Rozára a dokládala: „Má to naše zlato nápady.“

Štěpán pomáhal Tondlovým nakládat, vyzývaje pantátu Tondla ať si odpočine. Tento usednul k panímám a pantáta Šlapánek přisedl též.

Na Šlapánkově palouce shrabovaly Maruška s Pepinkou zbylého trochu sena a nakládaly to do plachty, kterou si měly přihoditi na Tondlův vůz až se vráti Hanes s koňmi.

„To jsme si letos s tím připomožením hušetřili járu práce,“ zaliboval si Šlapánek.

„No to může bejvat častějác, že si připomůžeme,“ přisvědčil Tondl.

„Jenom si sousede vzkažte, kdy bude potřeba. Pošleme vám, co budete chtět, koně, voly, vůz, nářadí i třeba tuhle pacholka,“ řekla panímáma Šlapánková, ukazujíc na Štěpána.

„I ten přiběhne asi sám,“ usmál se Tondl.

„Bude pomalu Tondlůj,“ dodala panímáma.

„Dej to Pánbůh,“ povzdychla Šlapánková.

A hovořili vespolek tak, jakoby nikdy nebylo bývalo žádných mrzutostí. Hovořili o příčině sta-

rého hněvu a shodli se, že se mohli dědové vyrovnati v dobrém, že nebylo třeba nesváru a soudů.

Hanes vrátil se s koňmi a nyní odvezeno Tondlovo seno. Maruška přenechala sestře daní plachty se shrabaným senem na vůz a šla druhou stranou po mezích k domovu.

Pepinka řekla, jak jí byla Maruška nařídila, že je této nějak nevolno a že raději běží domů, aby si lépe oddechla.

„Dostala asi zážeh od slunce,“ soudila panímáma Tondlová.

„No z toho nehumře. Dám jí večír na hlavu bezový lupení a huvařím jí lípovýho květu pro vypocení,“ řekla Šlapánková.

„Máte lípovej květ doma? Nemáte-li, poslala bych vám,“ nabízela Tondlová.

„I máme, já vždycky nasuším lípovýho květu i bzí až každej rok přebejvá do novýho. To je pravá selská medecina,“ libovala si Šlapánková.

Tondlovi šli pomalu se Šlapánkovými, zastavujíc se v polich. Mladí lidé spěchali napřed.

Bětuška všecka zářila. Že tak brzy a snadně dosáhne svolení od rodičů, nebyla by ani doufala. Za to byla tim veseljší a Štěpánovi dodávala jak říkala kuráže, neb tento se trochu obával jak bude u Tondlů hospodařit.

„Jen když budeš naše poslouchat,“ říkala mu Bětuška znovu a znovu.

„Budu a ty budeš poslouchat mně,“ známým žertem určoval Štěpán. „Však budeš tu poslušnost hu oltářa přisahat.“

„Mh. Panímáma vaša a maminka naša taky přisahaly a přece je mužský někdy poslechnou,“ čepýřila se Bětuška.

„Ano, když zavolajou ať si jde pantáta do přístěnu něco tak mimotně slupnout, anebo ať při huklidu nepřekáží a jde si do hospody,“ škádil Štěpán dále a oba se smáli.

Došli dříve domů než rodiče a loučili se za humny. Trvalo loučení tak dlouho, až došedší panímáma pozvala Štěpána ať jde dále a Bětuše nařídila ať pro něho a pro pantátu usmaží párvajec.

To Bětuška ráda slyšela a než došel pantáta, již na ohniště plný rendlík vajec usmažila, tyto na misku vykloupila a krájenou pažitkou hojně posypala.

Pantáta při pohledu na oblíbenou pochoutku se usmál, řekl že patří Štěpána uctít za dnešní výpomoc a poslal pro pivo.

Štěpán dokázal, že byl asi matkou dobře poučen, nechtěl jistí až přisednou také panímámu a Bětušku a když mu pantáta nalil do sklenice pivo, podal dříve panímámě, pak Bětuše a pak pil teprvě sám.

„Tohle bude jeden huctivej zefáček, ten si bude rodiče považovat,“ chválila Rozára na celé kolo.

„Tož v neděli vaše dojdou na přípověď,“ řekl pantáta k Štěpánovi, když byli pojedli. „Co a jak to se dojedná, jenom ti chasníku huž včil na srdce kladu, abys s našou dcerou dobrě zacházel, zaslouží si to, vedli jsme ju v bázni boží po křesťanskou a po rodičovsku. Však máme jenom tu jednu. Dá-li Pánbůh hužíjete ty první leta mladýho manželstva bez starosti, chcu ještě šest let hospodařit. A vám budu hukládat.“

„I třebas do smrti pantáto. Na vejménku si budete odpočívat a poroučet dál. A kdybyste

měli myslit, že bych si vás a Bětušky nepovažoval, tamhle leží sekera, vezměte ju a rozrazte mně hlavu,“ zaklínal se Štěpán.

„Jenom měj Bětušku rád a bude vždycky všecko dobře,“ řekla panímáma, kterou Bětuška kolem krku držela.

Štěpán polibil pantátovi i panímámě obě ruce, prosil ať mu udělají křížek, otrral si oči a dušoval se, že si Tondlových již nyní tak jako vlastních rodičů považuje. A jenom prosil, ať může být brzy svatba, aby již se přistěhovatí a „mladým Tondlem“ státi mohl.

To se Tondlovým libilo a spokojeně uléhalí. Panímáma by byla chtěla oddálit svatbu do masopustu, leč pantáta řekl, že se to domluví.

A Bětušce jásalý v mladém srdci láska a štěstí — — —

V.

Než byla neděle, věděla celá dědina, jaké budou ty smlouvy o přípovědi u Tondlů, a kde kdo záviděl Šlapánkovým.

K nedělní přípovědi pozvali Šlapánkovi za svědky dva sousedy, jak bylo v obyčeji. Požádali sice tyto z kmotrovstva, leč bylo přece lidem nápadno, že nedožádali rychtáře, s kterým měli přece do příbuzenstva vstoupit.

Myslilo se, že rychtáře snad požádali Tondlovi, leč ti si vzali svědky z příbuzenstva a tak se ihned po dědině povídalo, že kdo ví, nebude-li se svatba Jana z rychty s Maruškou Šlapánkovou kácat.

Maruška si mohla oči vyplakat, prosila rodiče ať se nad ní nezavrzují, leč slyšela vždy

stejnou jako dříve odpověď a k tomu doloženo, že Štěpán co hospodář od Tondlů bude moci zajisté pro ostatní rodinu něco dělat, kdežto z rychty že by nehledělo se nikdy zajisté ničím vypomoci.

Maruška klopila hlavu. Nebylo tomu dávno, co ji její milý řekl, že se rodiče obávají, že budou chtít její příbuzní se u nich časem „obejít“, a to že se nebude moci připustit.

A pověděli rodiče Marušce, že mohl by si ji Jan vzít hned, kdyby sám chtěl, že by nemusela miti protivěno upsáno, až později, až by se vše poplatilo. Bez krejcaru, bez výbavy že by si ji mohl vzít, však že by oni, až by se po výplatě Štěpána zase zmohli, by zajisté jí dali vše, co by slíbili.

Když to řekla Janovi, odvětil tento, že takovou ženitbou by zlehčil celý rod a na vždy v posměch uvedl. Že ví, že jeho rodiče tak mu učinili velký ústupek, svolivše vůbec k této známosti, any na rychtu vzkazovaly nevěsty mající věna nejméně po pěti tisících a k tomu výbavu, o které se po okoli mluvilo.

Maruška zkoušala říci Štěpánovi, aby hleděl Tondlový přemluvit, by nezádali od něho pretence, že tém bohatým lidem je to již jedno, bude-li ženich snad docela chudý, že toho co donese a dobytka co dovede, vlastně nepotřebují, že mohou, ne-li zcela prominout, aspoň slevit, počkat — — —

„Dává se ti do hlavy, holka?“ zvolal Štěpán udiveně. „To bych byl pak hu Tondlů za psa a ne za zeťa. To bych byl za vonucu, za vošlapek a járku, já chcu bejt pánum. Třeba pantatik poroučel, to nic nedělá, těch šest let huteče a za-

tím si zvyknou lidi, že budu pánum a poroučet já.“

„Měj se mnou slitování, hustrň se, však já se hutrápím,“ plakala Maruška.

„E neblázni!“ utrhnu se Štěpán. „Co pak já tě vdávám? Vdávajou tě přece rodiče. A to jsem jaktěživ neslyšel, aby měl bratr sestře náko vodstupovat.“

„Ale sestra bratrovi může? Tolik se máme s Jánem rádi a máme ještě čekat, máme se snad docela rozejít? Já bych se hutopila,“ Maruška zalamila rukama.

„To si holečku vyjednej s Jánem. Mně do toho ničehož nic není. A to ti povídám, at mi necekneš před Bětuškou. To tak, aby hu Tondlů museli myslit, že jsou naše huž tak nemožny, že nemůžou dvoji svatbu vybejt,“ mrzutě řekl Štěpán.

„Ale vždyť to tak je, vždyť je to pravda. To mi řekli naše hned, jak se mluvit začlo o tobě a o Bětušce, že já budu muset asi pár let počkat anebo rychtářovi humálit,“ Maruška štkala pláčem.

„Tož to viš. A nedělej mi mutace, já jsu rád, že se budu ženit. Budu dělat na svým a pro sebe. Tuhle se člověk dřel a měl málo lepší než ten pacholek. Však Hanes toho ještě sezná, tomu zvostanou rodiče a kdo vi, snad — “

„I jenom dořekni Štěpáne, snad i já za železnou krávu. Nedostanu-li Jána, tož se nevdám. A kdo by si mě taky vzal, když mě nechá syn z rychty,“ kvilela Maruška.

„I přestaň. Však se ti to říkalo od prvopocátku, že to půjde těžko na rychtu tě dostat. Máš co's chtěla. A nedělej vostudy.“ Štěpán od sestry odcházel.

To bylo dopoledne v neděli, před samým obědem, po návratu z kostela. U Šlapánků bylo plno ruchu, paníma se chystala sebou odpoledne k Tondlovům. Vymývala již asi po desáté v mýdle a přesliče starý Mariánský tolar, který hodlala vitané nevěstě „na dobrou vůli“ dát, a měla plno řeči.

Předpovídala Hanesovi, že, když se Štěpán tak bohatě ožení, i jemu se lépe ženit bude a že oni, rodiče, mu na výměnku co možno budou hledět ulehčit. že bohatý Štěpán třeba někdy, kdyby se stalo a jeden z výměnkářů mu ubyl, otce neb matku na téhož místo si na velký grunt vezme a zaopatří, k smrti dochová.

A sestrám že také asi vypomůže jak se dá.

Štěpán vešel a vyslechnul část matčiny řeči. Usmíval se hrđe, seznávaje, že pojednou na něm záleží.

A tu požaloval matce na Marušku.

Paníma se rozlobila, zavolala Marušku, vyvadila se s ní a pantáta, očekávajíc již netrpělivě oběd, dodal přísných slov.

Maruška plakala a sotva pojedši, odešla na zahrádku, aby ani neviděla Štěpána s rodiči a svědky odcházeti.

Myslila že záhy asi dojde sem Jan z rychty, leč čekala nadarmo. Lidé odešli na požehnání, vraceli se a Jan se neobjevoval.

Maruška vyšla a sháněla se po Pepince.

Tato byla na návsi mezi chasou, vesele odpovídajíc na škádlení k vůli bratrově svatbě. že do stane také chuť na vdávání přísvědčovala a že se bude na svatbu těšit. Nejvíce na šaty, na věneček, družičky, koláče, muziku — ženich že prý nějaký bude.

Rozesmála všecky i sebe.

Když ji Maruška volala, šla dosti nerada.

Maruška vzala ji za ruku a šepotala jí hlasem v slzách se dusícím: „Jdi, Pepinko a podivej se po Jánovi, ať přijde na zahrádku, že s ním chcu mluvit.“

„Co pak nevíš, že není doma?“ tázala se Pepinka. „Odejel s pantátou rychtářem hned odpoledne někam.“

„Ján — a nic mi neřekl,“ žasla Maruška a se sklopenou hlavou odcházela. Zašla znova na zahrádku a plakala, pokud měla slzy. Takové slzy palčivé, netišící bolest srdce, neulevující jeho stísněnosti, ronily se z těch mladých očí, drásaly tu mladou dnši.

Seznávala Maruška, že asi blaho její lásky jest pochováno, že jde před tímto starost o majetek, či touha po tomto, vlastní lidem, a tím více lidem selským, již musí tak pracně, tak lopotně zápasiti s kamenitou půdou, pozorovati počasi, počitati s výtěžkem. Ten lid, který v nově zrozeném děčku vítá nejen člena rodiny, ale nového pracovníka jakož i přírůstek pro starost s vybytím, ten nemůže hleděti vždy na hlas srdece. A tento bývá přehlušen jak těmi starostmi, tak i jiným hlasem, hlasem selské pýchy. A tato ozývá se i v duších nejmírnějších, honosnost nad zaopatřením dětí dává rodičům přehližeti a utlumovati hlas jejich srdcí, jich touhu po lásce a štěsti osobním — — —

Co Maruška plakala a mučila se přemýšlením, bylo u Tondlů veselo.

Rychle, rychle smluvena byla svatba.

Zavázali se Šlapánkovi, že vyplatí synovi v neděli po svatbě o „přátelském obědě“ jak se říká „na dřevo“ tři tisice zlatých a že mu dají pár

ročních bulíků, krávu dojnice a letošní od téže odstavče, pak jeden nový vůz, fasunek a k tomu košetiny i žebřiny a polní náčiní.

„Můžete li bez hubljení sobě a druhejm dětom, tož přijímáme. A Štěpán bude s Bětuškou šest let hospodarit s náma a za to se jim ročně huloží krom všeho co budou k oblečení potřebovat, tři sta zlatejch, to bude přibejvat ke kapitálu. A po šesti letech půjdu se ženou na vejměnek. Pak budou dávat mladý nám stovku na penězích, obdělajou dvacet mér vejměnkářských polí, jak bylo hu nás na Tondlovém gruntě od jakživa, zpožíví dvě krávy, hužitek na hnoju bude jejich, i jedno tele. Huši-pany, nákou husu a slepicu si vyživíme sami. A ostatní ponechávám na dětský lásce a huznání, však jsem dceru podlevá čtvrtého božího přikázání vychoval a myslím že si bude i s mužem chít na nás hupřimnejch rodičích zasloužit božího požehnání,“ pravili vážně pantáta Tondl.

Oslzel a všichni přítomní otírali si oči. Obě panímámy vzlykaly.

Bětuška a Štěpán líbali rodičům ruce.

Otcové i matky se navzájem objímali.

Svědkové šeptali mezi sebou že se Šlapánkovi utáhnou, že se zavazujou nad možnost, že toho budou dlouho cítiti, ale zase uznávali, že nemohou se dát zahodit, syna vybavit oproti bohaté nevěště nějak chudobně. Tak že udělal Štěpán štěsti jaké se přihodí ze sta jednomu.

A nyní když se vše umluvilo, smluven i den svatby.

Tondlovi určili tento sami. Minil pantáta že může zeť již při žnich se u nich činit a tak že by mohla být svatba v den svaté Anny, aby měla panímáma hodně slavný svátek.

„To je asi za tři neděle!“ lekal se pantáta Šlapánek.

„Právě. Zejtra pojedeme do města k notáři, sepíše se to, žensky objednajou a nakoupíjou těch hadrů a střepů, no panímámo nic se nemrač, teda parády a nádobí a budeme se chystat. Svatbu vystrojíme my, ať se zajede zrovna s požehnáním do domu, co vy chcete přidat, tak od ty drůbeže nebo máslo a vejce, to si žensky srovnáte mezi sebou. A při tom zvostane,“ řekl pantáta Tondl.

„A jak s přátelským obědem?“ tázala se panímáma Šlapánková dychtivě.

„I ten bude taky hu nás. Je hu nás víc plací my budem tak jako tak se stěhovat do vejměnkářské chalupy hned před svatbou. A vy dojdete za synem jistě rádi,“ usmála se trochu hrdě panímáma Tondlová.

„Tak to bejvalo za starodávna, když se zeť na grunt přiženil,“ schvaloval jeden ze svědků a ostatní přisvědčili.

Šlapánkovi pohlédli na sebe a oddechli si. To že bude o tu výlohu méně.

A nyní snášela panímáma Tondlová uctění.

Hned při příchodu byly podány koláče a pivo.

Nyní donesena vepřová pečeně a hlávkový salát s vejci, smažené holuby a v pivě vařené švestky, vařena káva a panímáma donesla z přístěnku láhev kmínky a láhev skořicovky. Pro pivo běžela Rozárka s velkým džbánem.

Panímáma Šlapánková objímajíc znova a znova Bětušku, dala této „na dobrou vůli“ onen Mariánský tolar a Bětuška řekla, že dá si k tomuto přidělat ouško a bude jej nositi na korálech na krku.

Štěpán byl jaksi zaražen. Ostýchal se pojednou, cítil, že rodiče přinesli mu velkou oběť, viděl, že

za jeho štěstí budou se muset přičňovat u věku, kdy by již odpočinku potřebovali.

A umiňoval si, že bude jim hledět vymáhat.

Panímáma Tondlová nutila Štěpána k jídlu a pití.

„Ať vidí že mu přeju,“ říkala přes tu chvíli, dolévajíc mu sklenici, neb dávajíc mu něco od jídla na talíř.

„Však budu váš panímámo,“ odpovídal vždy a připjel Bětuše.

Po chvíli odešli si do zahrádky před okny a Bětuška vidouc mezi chasou na návsi Pepinku i Hanesa zavolala na oba.

Přišli a vyslechli co a jak se svatbou.

„Ejnu, tož ty mně přeskočiš,“ řekl Hanes k Štěpánovi. „Ale já ti to přeju.“

„Však ty si najdeš taky nevěstu“, usmála se Bětuška.

„Počkám si asi, budu muset, anebo budu muset hezky zčerstva hledat,“ jaksi trpce řekl Hanes.

V tom však volala panímáma Tondlová z okna, ať jdou dále.

Nechtěli, zdráhali se a panímáma Šlapánková volala, to že nemůže být, že by byla jejich děti plná sednice.

Ale panímáma poslala Rozárku a tak šli posléze všichni.

Hanes i Pepinka nechali si chutnat masa i koláčů a Pepinka zavdavši si rosolky, smála se na celé kolo.

„A kde je Maruška?“ tázala se Bětuška.

„I bučí někde na zahrádce, chasník jí odejel,“ řekla rozveselená Pepinka a obrátila se k panímámě Tondlové ujišťujíc tuto, že tak dobrou kávu a koláče snad jaktěživa nejedla.

„Jen jez, je ti přáno,“ usmála se panímáma.

Panímáma Šlapánková trochu sesmutněla a po chvíli nutkala k odchodu, že je popravka a že jsou všichni z domova.

S libáním a objímáním se loučili. Štěpán zůstal u Tondlů k večeři a po večeři šli s Bětuškou mezi chasu, nedbajíce škádlení, ano těsice se z toho.

VI.

To bylo nějakého chystání u Tondlů!

Dvě švadleny dovezla panímáma z města, matku s dcerou, které po léta pracovaly pro dědinu, znaly všecky rodiny, věděly jakou kde mají selky rády parádu, kdy mohou kupití dražší, kdy levnější ozdobky. Matka, které se říkalo Kátla, byla malá, obtloustlá, dcera Kačenka hubená a velká. Měly jenom jedna druhou na světě a měly se velice rády. Ze byla Kačenka nemanželským děckem Kátlíným neškodilo oběma poctivě se živícím ženám v očích nikoho a přálo se jim všeobecně.

Panímáma Tondlová koupila Bětušce na svatební šaty barvy pivoňkové, těžce hedbávné, k tomu na hedbávné lehčí šaty zelené, které měla vzítí ku stolu a na pěkné prací růžové k muzice. A ku přátelskému obědu pak na vlněné šaty pestře květované. Ty vše se životky a ještě vzláště na zelený a černý sametový životek, černý, modrý a květovaný glotový, na sukeň několik, na župku černou sametovou a zelenou soukenou.

To vše musily švadleny ušít a že nebylo ještě strojů měly si co popilovat. Umístila je panímáma Tondlová ve výménku a tam jim nošeno jídlo. Přes tu chvíli donesla jim panímáma něco k zakousnutí, jen aby si popilily.

Byla to ku podivu jak uměly ty ženské rychle šít. Kátla buclatými, Kačenka hubenými prsty protahovaly rychle jehly látkami. Měly tolik zručnosti že mohly při šití hovorit a nic se neomeškaly.

Měly rády došel-li kdo k nim a při hovoru šily snad ještě rychleji.

Donesly si velikou podušku, naplněnou železnými pilinami a plnou jehel. Měly to rády pakli Bětuška nebo panímáma jim do více jehel navlékly, říkajíce, že se aspoň nezdružují.

Měly šit také nové šaty, šedé vlněné pro Pepínu Šlapánkovou, která měla býtí družičkou, ana Maruška, jsouc starší nevěsty, se dle soudu kmoter a tetek k této hodnosti nehodila.

Že bylo hodně na pilno, vyzvala Kátla Pepínu aby přišla trochu pomáhat.

Pepinka však nevydržela mnoho u šití posedět a tak místo ní přišla Maruška, která ráda a rychle šila.

Byla panímáma Šlapánková ráda, když přišla Maruška trochu s očí, bylať stále skoro smutná a uplakaná, aspoň se lidé nevyptávali co a jak.

Nebylo divu ubohé Marušce a matka se s ní také již ani nevadila, jsouc sama skličena.

Vzkázalí rychtářovi Šlapánkovým, že když mají tolik starostí se synovou svatbou, oni rychtářovi nežádají, aby si brzy zase dělali starosti se svatbou deceřinou. Že tedy může jejich Jan počkat až se u Šlapánků jedna svatba odbyde a tito si prý oddechnou.

Vyrozměli u Šlapánků tomu vzkazu tak, jak byl míněn, že ze svatby Jana a Marušky nebude asi nic. Že kdyby se byli Šlapánkovi nutili dáti takové věno Marušce jako chystaji pretenci Štěpánovi, tož že mohla býtí svatba hned, nebo aspoň brzy.

Vzkázali 'však zdvořile, že se tedy počká, že v rychtě prozatím nepotřebují tak nutně mladou hospodynii, jako u Tondlů mladého hospodáře.

Proto, že nevůle býtí nemusí.

Ale byť i nevůle nebyla, bylo přece po dobré vůli — — —

Janovi rodiče nezakazovali choditi s Maruškou, leč on sám ochabnul. Od oné neděle, kdy rychtář uražen, že nebyl k Tondlovům pozván za svědka, se synem na návštěvu k přibuzným do přespolní dědiny odejel, ochladnul Jan k Marušce, nevěda jaksi sám proč.

Řekl rodičům, že se mu protiví ta faleš Šlapánkových, že přejí více synovi než deceři.

A rodiče utvrzovali ho v tom mínění.

Maruška šla ráda šít, Kátla dovedla tak hezky povídат, že při tom ubohé děvče zapomínalo na bolest srdce.

Kátla povídala nejvíce o svatbách, jak a kdy šívala nevěstám šaty. A tu bylo nejvíce toho povídání, jak bývalo těm kterým nevěstám bráněno a jak se přece vše udobřilo a ku svatbě došlo.

Maruška čerpala potěchy z toho povídání. Když byly již Pepinčiny šaty došity, modrými prýmy okrášleny, u krku a rukávů skládankami z krajek ozdobeny, tu se nabídla i na dále k pomoci, která byla vděčně od nevěsty i švadlen přijata.

„Musím si hledět nastávající švagrovou předcházet, kdybych zvostala tou starou růžou, abych se mohla hu Tondlů jako tetka obejít,“ řekla trpce.

Panímáma a Bětuška se smály, ale Rozára vážně kývala hlavou a soustrastně pohlížela na Marušku.

Tato šila právě na pěkné šarkové sukni „kolovance“, zeleně a červeně průhované, z které měla

nevěsta velkou radost. Pohlédla na Rozárku a řekla: „Vid, Rozárko, my budeme třeba ještě spolu hmladejch Tondlů kolibat a chovat.“

„Dej to Pán Bůh,“ řekla Rozárka a měla od té chvíle Marušku ráda.

Rikala vždy paníma Tondlová, že toho ani pochopit nemůže, jak byly tehdy před svatbou s těmi všemi připravami hotovy.

Arcíř peřiny byly nasypány, povlaky ušity, nábytek dávno hotov a na půdě uložen.

Jen se bililo, smýčilo, opravovalo stavení. Že bylo trochu starého nábytku ve výměnu, rozdali Tondlovi chatrnější věci vzdáleným příbuzným a nábytek ze sednice tamže přestěhován. V sednici pak lesklo se vše novotou.

Smála se paníma stěhujíc starší nádobí, však že si mladá hospodyně pro toto přijde, až se jí nové potluče. A Bětuška se smála, jen ať tedy maminka odstěhuje všecko a jí více nového nakoupí.

„Tohle je trochu moc veselá nevěsta,“ hlávou vážně polfrásajíc pravila švadlena Kátla ku Kačence a Marušce.

„Co by nebyla, dostane koho chce a má samou radost na světě,“ řekla Maruška smutně.

„Milá vy Maruško, to se přihodi víc nevěstám, ale jářku, já tak těch svateb moc pamatuju, ale to nebejvá na dobrý, když je nevěsta moc veselá. Aspoň o věneček má trošku plakat a že huž nebude maminčina, když o nic jiného,“ řekla Kátla povážlivě.

„Za to se jiny napláčou co dost,“ vzdychla Maruška.

„No, nevěste hlavu, panenko, ještě se třeba dočkáme, že než se rok s rokem sejdě, budu hu vás svatební šaty šít,“ těšila Kátla.

„Leda rubáš,“ řekla Maruška.

„No, to ne, to bych nechtěla. Poslouchejte, je to ve světě s tou láskou všelijaky. Někomu je souzeno jednou, někomu vícekráte milovat a není hřichem na lásku zapomenout. Kdo rodiče poslechně, tomu Pán Bůh přeje. A co nejde, to nemá chtít člověk na osudu vynutit,“ řekla Kátla vážně.

„Maminko nekažte,“ napomenula ji dcera.

„Jdi ty hubatá. Však ona mně Maruška ráda vyslechne a třeba někdy na starou Kátlu ráda vzpomene. Já mám velkou zkušenosť, moc jsem přehlídl a přeslechl. A tolik vám Maruško povídám, že vy se dočkáte svatby třeba s jiným, ale vy svobodná nezvostenete. Kdo si dovede někoho do srdece vzít když o tu lásku přijde, zasejí se mu jiná do srce nastěhuje. To spis takovej fan farum jako ta vaša Pepinka se nevdá,“ mínila Kátla.

„Pepinka naša? I ta má huž včil hochů jako kvítí,“ pousmála se Maruška.

Vešedší paníma se svačinou, přerušila hovor a než se posvačilo, přiběhla i Bětuška, prohlížela ušité věci, radujíc a smějíc se.

„Tohle bude veselá paníma,“ usmála se Kátla.

Rychle plynuly dny, již měla Bětuška dožádány družičky a mládence. Jan z rychty neodrekli Štěpánovi jit za mládence, neb by to bylo stačilo k dlouhé mrzutosti. Ale vymíňoval si za družičku svou sestřenici, aby prý nebylo zbytečných řečí.

A rychtářovi přijali pozvání na svatbu i poslali bohatý dar z hospodářství.

Den před svatbou zněla dědina muzikou.

Vyhrávali muzikanti nevěstě, ženichovi, smluvčímu, staré svatbí, družičkám, mládencům a kde kdo se veselil sebou. Jen Marušce bylo smutno.

Měla nazejtí pomáhati u Tondlů, ač by byla nejraději doma zůstala. Leč nebylo zbytí a nemo-hla arci také odřknouti jítí k muzice.

„Však to přestojoš, musí člověk předržet i fu-nuse a to je horší. Ostatně není ještě smrti naši hámen, kdo ví, třeba budeš přece ještě rychtářkou,“ řekla jí matka.

Maruška jenom přikývla. Nenadělala s matkou mnoho řečí, protivilo se jí jak se tato lichotila stále k Tondlovům, docházejíc, jak jen možno bylo tamže, chválíc vše, co se šilo a chystal, jakoby nikdy nic nebyla viděla.

Odcizila se Maruška matce, odcizila se rodičům, cítila tu tíhu mamonářství na svém srdci jako kovový kruh, svírající a studící.

Odbyla se ta svatba vesele a hlučně. Padlo mnoho jídla a nápojů, najedli se všichni z okolí žebráci, poskytnuto pochoutky všem dělníkům u Tondlů i u Šlapánků pracujícím a tito všichni chválili a velebili štědrost rodičů nevěstiných až do nebe.

Tančilo se večer „na sále“ na rychté a paní-máma Tondlová nechala donést k muzice celé nůše koláčů a plné misy zbytků pečení, aby prý svatebčané, až se při tanci vyskáčou, neměli hladu.

Araci podáváno také těm, kteří došli pouze k muzice, ať k tanci, ať na podivanou a tetky, kmotry a sousedky se rozplývaly chválou.

Araci se také poštuchovaly, upozorňujice se jaké jsou koláče a příseptávaly si také sem a tam štiplavé slovíčko o panimámě Šlapánkové, která rozdávala koláče a pečeně „jako ze svého“, jak se tetky šklibily.

Teprve ráno bylo čepení nevěsty a tu se povídalo po celé dědině, jaké hrnce kávy navařeny

a vypity. Však se kromě svatebnic seběhlo žen-ských z celé dědiny, jak bývá, když je čepení až druhý den.

Mladí manželé si věru oddechli, když byli konečně osamoceni a když byl úklid ve gruntě odbyt. Však se Rozára starala, aby mladá „pan-maminka“ nemusela mnoho pracovat, raději sama natáhla a polo žertem Marušku na výpomoc zvala, k čemuž tato ráda svolila.

Však bylo doma dosti smutno. Došly vydlu-žené penize z baňky a pantáta Šlapánek s Hanesem počítali, jak se bude pomalu velký dluh uplácat, nevyženě-li Hanes aspoň pět tisíc.

A že nevyžení asi ani tři, řekli si dosti skličeně.

A za odvedený dobytek že budou muset také aspoň tři roky na domácí náhradu čekat, než se dochovají, neb na kup nebylo pomyšlení.

A k tomu drobné dluhy: za vůz, postroje na bulíky, za Štěpánovo šatstvo a boty. I kožich mu rodiče pořídili, jen aby nepřistěhoval se k Tondlovům jako chudý ženich.

Když o „prátelském obědě“ vysázel Šlapánek Štěpánovi peníze na stůl, chvěla se mu ruka a v očích slzy a panimámě se po lících koulely.

A pantáta Tondl se jenom usmíval a sliboval mladým, že na tu knížku, na kterou se peníze uloží, se bude rok co rok přidávat, že se jim bu-dou „lihnout interesy“.

Tak pro blahobyt syna jednoho byla vydána celá rodina dlouholetému přičinění i strádání; dcera musela přervati sen lásky a druhý syn hledět též jen a jen na mamon.

Ale selské pýše učiněno zadost. — — —

VII.

Hospodařilo se u Tondlů za mladých hospodářů tak jako za starých, vesele, v blahobytu i v svatém pokoji.

Nebylo příčin ku hněvu, neškádlili se ani mladí manželé mezi sebou zbytečně. Bětuška byla nadále mazlíčkem všech, mladý manžel rozmažloval ji ovšem nejvíce, z čehož měla největší radost stará Rozára.

Tato pracovala a běhala všecka omládlá, přebíhala na výměnek, ač byli starí vlastně po celý den u mladých, jen na noc neb někdy na odpolední podřímánu odcházejíce do „svého“. Ale úklid ve výměnku nepřipustila Rozára nikomu.

Byly žně v plném proudu a mladý pantátá Tondl, jak se Štěpánovi nyní říkalo, se činil jen což. Však mu ale paní mámy přály leccos lepšího na Zub, volajice ho skoro při každém s mandely domů přijeti „na slovíčko“ do sednice.

K slovíčku přídala Bětuška hubičku a stará paní máma donesla něco na rendličku či na taliřku a mladý pantátá si pochutnal tak jak si vždy i doposud pochutnával starý.

Bývaly to jenom tak „domácí“ mlsy, pár vajíček usmažených v rendličku na másle či slanině; svítek z vajíčka s přidáním mouky a smetany do červena opečený; kus výražkového koláče na prst tlustě máslem namazaného a mladý pantátá si pochutnal vždy.

Po obědě pak mívaly paní mámy pro pantáty přichystanou v kuchánku častěji nějakou „obíračku“, pečené neb smažené kuřátko či holoubátko, které dle úsudků pantátů se hodilo jen tak k „doložení“ oběda, nevydavši za najedení, jen tak za pomls a pochoutku.

Z takového zvířátka přinutili pantátové paní mámy aspoň ochutnat, mladý pantátá vyhledal pro svoji Bětušku vždy srdcečko, aby prý věděla, že má pro ni vždy srdece. A aby mu z té „obíračky“ mnoho neubylo, tak se smával starý pantátá.

Vlastně se rodičům Tondlovým, jak Rozára předpověděla, neříkalo „starí“, označovalo se slův-kem „mladí“ jaksi více, že jsou rodiče ještě tedy „na vládě“ a mladí u nich za podřízené hospodáře

Štěpánovi to bylo s počátku lhostejným, těšil se, že tak se mu podařilo se ženitbou a rodiče jeho, často k němu docházejíci ho stále potvrzovali v tomto úsudku o jeho štěsti. Ale jak bývá, tu a ondy zaletěl přece zlozvuk do klidu jeho duše, jako když se ozve za nejjasnějšího dne z dalekého obzoru zahřimání; jako když za nejklidnejší, měsícem a hvězdami ozářené noci ozve se z temna zaskuhrání sejčka — — —

Byli to kamarádi, ovšem ne upřímní, ale závistiví kamarádi, kteří dovedli Štěpána popichnouti, byť i ne z plné zlovůle, tedy aspoň z chuti po poškádlení.

A Štěpán nedovedl rozeznati škádlení a žerty od pravdy. Nechápal, že lidem činívá radost, mohou li podráždit tam, kde vlastně závidějí, kde rádi by měnili s tím, koho zdánlivě snižují.

Tak hned o žních volávali na něho, je-li u Tondlů za čeledina, že vozí mandele a nakládá jako tento, jak a kde pantátá poroučí.

Mohl odpověděti, že má tedy to poroučení a starost ušetřenu, ale nezmohl se na tuto odpověď a mnohdy se zamračil tak, že i mladá paní máma postřehla ještě ten mráček v jeho pohledu.

Arcif vůči jejímu úsměvu se mráček rozplynul, ale na dně srdece přece pozůstal.

Svojí matce se jenom Štěpán svěřil, že ho to pošklebání mrzí.

Panímáma Šlapánková se zprvu zarazila, pak ale synovi vyložila, že ty řeči lidé vedou jen a jen ze závisti. Ba, že by snad každý, kdo taková škálení pronáší, chtěl by být na jeho místě. A neopomenula dodati, jak se oni k vůli Štěpánově zaopatření utáhli a jak musí on dbát, aby časem Hanesovi a sestrám vypomohl, odstrčení nahradil.

A v Maruščiných často uplakaných očích četl Štěpán tuto výcitku i mínil viděti tuto též v podmračném pohledu Hanesově, který po jeho odchodu z domova musel se přičňovati více než jindy a byl notně udřen, ano se u Šlapánků šetřilo nyní na všech stranách a koncích. Nepřijednalo se lidí ku práci, než co bylo nejnudněji třeba a panímáma šetřila při vaření tak, že byla strava nejen méně maštěná a úpravná, ale že jí bylo i méně.

Pantáta Šlapánek počínal nutiti děti, aby pracovaly i po klekání, kdy přece všady se od čeládky již hrubší práce nezádá. Po poradě s panímámou, aby lidé zbytečně nemluvili, zavřela se po klekání vrata a pokud šero večera stačilo i při vzešlém městci nakládala se mrva, dělány povřísla, skládáno z vozů, co k večeru se dovezlo, ať byly to mandele, či votava, či později na podzim brambory či nahrabaný chmour a okleštěné roští z lesa.

„Hubude a přibyde,“ tak říkal pantáta k dětem při každé práci, nedbaje mračných Hanesových, smutných Maruščiných a vzdorovitých Pepinčiných pohledů.

Více všimala si těchto panímáma. Ale chytrá jak byla, za jakou ji ženské v dědině mezi sebou vyhlašovaly, dovedla i tu pomocí.

A to tak, že zdánlivě domlouvala pantátovi, ať již dětem práci neukládá a hnala se sama k výpomoci. Arci jí děti pracovati nenechaly, vědouce, že větší námahu vždy odstonala a i po menší musívala být přivolána některá tetka z dědiny, aby panímámu namazala. A od Štěpánovy svatby nerady vídaly Šlapánkovy děti, přišel-li někdo cizí do stavení.

Protivilo se jim stále vychvalování a velebení rodičů, jak výborně Štěpána zaopatřili, jakou živnost bude zváti po šesti letech svou, jak v těchto šesti letech žije se ženou vesele, jako na svobodě a přibývá jim na kapitále, jak mnoho obětovali, jen aby synovi do toho vzácného místa pomohli.

Schválně lidé zaváděli řeč na tu Štěpánovu svatbu, aby mohli znova vyslechnouti od panímámy, co má nevěsta věcí a co se na svatbu spotřebovalo. Chlubící se panímámě vysmívali se lidé za zády, byť měli do očí pro ni samou chválu.

A dovedli říci také při vši chvále leccos, co nerado se slyšelo, nemile se poslouchalo.

To že budou miti Šlapánkovi s dětmi již vůbec štěsti, když to se synem tak pěkně začalo. Maruška ta že má vlastně štěsti před rukama, že Jan z rychty ji dlouho pod věnečkem chodit již nechá. Však že, když syna Šlapánkovi tak skvěle vybyli, nad deerami že zajisté se nezatvrdí a měli-li jeden syn štěsti na přízenění, bude miti druhý na vyženění.

Taková slova, takové řeči přivodily u Šlapánků pantátovi do obličeje zardění a panímámě do očí slzy.

Chápalí, že se jim lidé pošklíbjí a řekli si, že to je všecko ze závisti, že lidé jim synova štěsti nepřejou.

A věru že počinali se lidem vyhýbat. Řekl si, že je lépe si podělat vše v domácnosti bez přijednání a bez pomluv a chtějí-li pracovat mimo obvyklý čas, že aspoň se obejde bez řečí.

Ať ty řeči aspoň nemusí přeslýchатi, do očí si přáli a podle toho jednali.

Zkrátka: Šlapánkovi počali hamonit, hamonit s časem ku práci a hamonit i s jídlem.

Odprodala panímáma všecky husy, ponechavši jen dvě a housera k chovu a na pojednou také jenom dvě k posvícení. Jednu na velké, druhou na mladé. Jindy byla u Šlapánků od pouti v dědině, která se na slavnost jména Matky Boží držela, neděli co neděli husa v troubě a na stole až poslední o Vánocích na Štěpána, když to mohlo být domácím jedno, zda venku běhá husa po ledě či po blátě, jen když je o koledě upečená na stole, a k ní knedlíky a zelí, kterýž žert pantáta Šlapánek rok co rok opětoval,

Řekla panímáma dětem, že letos se musí uskrovnit, což jde dobře, když není v domě ani čeledin ani děvečka!

„Ano za čeládku musíme dělat a nedostaneme ani tolík k pojedněni co čeládka jinde,“ vyjela prostořeká Pepinka.

Dostala ihned od matky lískanec přes prostořeká ústa a pantáta mračně na dcerku pohleděv, řekl: „Tož jdi někam do služby, ty hubatá, když myslíš, že se budeš mit lepší.“

„To tak, Šlapánková dcera, dcera z gruntu do služby, to by měli lidé co mluvit! Máš doma co dělat a co jíst, však by tě nikde neposadili a nestrojili ti mlsů,“ hubovala panímáma.

„Maminko nehubačte, ona to Pepina tak zle nemyslela,“ omlouvala Maruška pláčící sestru.

„Ano a bylo mi těch hus lito, vždyť jsem je hned jak se vylíhl ve fértochu přenášela a koprivky do míchanice jim trhala. A když je húsák odháněl, tak se smutně na mne ohlížely,“ štkala Pepinka.

„Husy na husu,“ nezdvořile řekl Hanes.

„Ty jeden grobijáne,“ dopálila se Pepinka. „Ohlížely-li se husy po mně, ohlížel's ty se po nich, že budeš mit o ňáky to stehno míň a co nepojíš, nehužíješ.“

„Nehádejte se!“ kázala matka.

Hanes zahrýzl se ve rty a šel raději ven.

„Budeme před vánoci zabijet a tak není potřeba, aby byla husa na pečeň,“ jaksi se omlouvala panímáma dcerkám.

„Ale maminko, neomlouvejte to, je potřeba šetřit, tož se prodá co je možné a šetří se nejprv na stravě,“ řekla Maruška trpce.

„To máš rozum,“ pochválil pantáta a zabral se opět do počítání, jak budou pomalu uplácat ten dluh do banky, aby se mohlo splácat více na kapitál a umoření rychleji pokračovalo.

Před tím počítáním utekla Pepinka a za malou chvíli smála se již s Hanesem někde na dvoře, hněv pominul ihned, jak se na sebe podivili.

Maruška bedlivější naslouchala otci. Po dlouhé chvíli řekla: „Však tatínku hned Hanesa ženit nebudeš a když budete, vyženi, ne li pět tisíc, jak byste potřebovali, tedy snad tři. Říkali jste, že byste nám dcerám dali po patnácti stovkách; když by nás vyplatil, zvostal by mu dluh celej, dáte-li nám po tisicce, splatil by něco na dluh a'na druhý by se mohl přičinit, co je menších dloužků, na ty intresy se huchová od drůbeže.“

„Máš rozum Maruško,“ pochválila i nyní paní máma a Maruška směleji pohlednouc na rodiče, řekla: „Moji svatbu asi nebudete strojít, slyšela jsem, že šikujou Jánovi z rychty mlynářovou Kačenku.“

„Ty's to slyšela a nepláčeš — nevyčítáš?“ Panímáma přikročila k dcerce.

„Jaky vyčítání? Že byste nebyli mohli vypůjčit tolik, abyste vybyli mne i Štěpána, to vím. A ani patnácti stovek by nebylo na rychtu dost, šest tisíc vypůjčit, že nebylo by možná, i kdybyste byli chtěli, to taky vím, kde pak by se splatily ouroky, natož kapitál. A plakat je marno, když si Ján dá říct a poručit, neodpláču to, kdybych ve dne v noci plakala,“ volně pravila Maruška.

„A ba, je to živobytí,“ vzduchl pantátka Šlapánek, jak posledním časem často vzduchával.

„Nemáš tedy lítost Maruško?“ tázala se matka.

„Mám i nemám. Kdyby Ján byl ke mně hupřimnej, mohl by si mne vzít třeba hned, nemusel by přejmout rychtu, mohl by si hospodařit pantátka na kolik let, jako pantátka Tondlůj. A my bysme se přičinili a hospodařili až bysme rychtu dostali a až by mohl Hanes mě vyplatit. Jsu mladá, ale nejsu hloupá a dávala jsem pozor, když se o takových věcech mluvilo. A vidím, že Jánovi jsem byla dobrá snad pro lásku, pro to besedování a tančování, ale že když se má ženit, počítá,“ zase tak trpce jako prve pravila Maruška.

„Ty budeš mit hlavu po pantátovi,“ kývala panímáma.

„To by byla hloupá moje hlava, kdybych tohle vymyslil,“ skoro se rozkřikl pantátka. „Vždyť to by byli ti mladi za čeládku, za pacholka a za děvečku na rychtě.“

„Štěpán s Bětuškou to majou přece taky tak,“ namítlá Maruška.

„To je jináč. Ti majou svoje huloženy a přidává se jim. A za šest let bude Štěpán pantátou na Tondlovym,“ odvětila panímáma.

„Jináč a skoro taky tak. Však to Štěpánovo štěstí není tak veliký, jak si myslíte. Co dost se mu lidí posmějou, že je jako pacholkem. Že si ho Tondlovi koupili pro svou dceru a že dal na to koupení ještě hodnej závdavek,“ trpce s úšklebkem kol hezkých retů řekla Maruška.

„A jsou to huby zly, nectny, nevymáchaný, jen co říct,“ rozhorila se panímáma. „Že ty lidí hanba světitá není. A tomu chlapci taky tak mluvíou, huž jsem mu rozmlouvat musila. Jenom závist je to, takovej hřich hanebnej. Maruško, když jseš moudrá, tož buď moudrá a nevyčítaj nám.“

„Ani nemůže,“ řekl pantátka.

„Nemůžu a nebudu. Ale tolik vás tatínku a maminko prosím, nenuťte mě k vdávání. Vdejte Pepíncu přede mnou, kdyby se něco hodilo, já radějíc hu Hanesa za železnou krávu zvostanu na gruntě, než abych se někde trápila,“ Marušce tekly slzy z očí.

„Nebudem' tě nutit, neboj se. Čím dýl se nevdáš, tím lepší pro tebe i pro — grunt,“ řekl pantátka a vyšel ven.

Matka s dcerou osaměly. Pohledly jedna na druhou, usmály se na sebe a pak si zaplakaly a povídaly si o těch starostech. Matka litovala deerku, že tak ji zklamala láska a Maruška ujišťovala matku, že doufá zapomenout.

„Jen se modli k Panně Marji, Maruško, ta ti srdce huzdraví,“ radila matka a Maruška hleděla

s důvěrou v ty zaslzené oči matčiny, však věděla, že matka již leccos na světě přešpěla a zažila.

VIII.

Přikvačila zima. Tuhá a zlá, jaká je na horách, ráda dodržívá svoje panování až v doby, kdy o několik hodin cesty dále již jásavá skřivánek nad zelenajícím se ozimem a nad lány zoranými, již přijmušimi to živné zrno obilní ku vzklíčení.

Zalehla si zima letos hned po Dušičkách svým bílým pláštěm do hor a svatý Martin poslal již na týden před svým příchodem celá stáda běloušů na pole a do lesů.

Ve gruntě u Tondlů bylo veselo.

Byla svezena úroda obilí i sklizeň bramborů, rípy a zeli za dobré pohody, nic se nepokazilo a nezmařilo. Také za sucha a za pohodlné cesty dostalo se z lesa stelivo a chmour i roští na obložení stavení i dříví k pálení.

„Kuk zimo, vysmějeme se ti,“ smál se mladý pantáta Štěpán Tondl-Slapánek, když napadl první snih a u nich bylo vše obstaráno a usporádáno.

Zbývalo na celoroční dokončení práce jenom vymlátit a skoncovat práci s lenem. Měli Tondlovi svoji pazdernu a hodlali tříti hned po vánocích jako každoročně, do vánoc se vymlátilo a sedralo peří. Říkala panimáma, že se jí v čase adventním, vždy pobožnosti rorátní věnovaném, nechce ostouzení se s pazderačkami a bez ostud že se tření lenu nikdy neobejde.

Na tento výrok přisvědčovaly panimámě vždy všecky v dědině hospodyně, dodávajice, že již i při tom vaření pro pazderačky člověk hřešivá dohněvá-li se na to, že za ty kotly polévky a kaše,

misy trpalek a peciválků, buchty, zvící cihel, ty pazderačky ještě pomluví.

A ta noční dohlídka že se neobejde nikdy beze zlosti any panimámy prohlížejice pazderačky před odchodem, naleznou vždy u téhoto trochu uzmutého lenu. Dovedou pazderačky arci dovedně tento skrýti, poučujice jedny druhé a dovedou úšklebně se vysmáti panimámám, hledají li tyto marně stočený len, který si třelky ukroutily za podvazky, či dovedně zapletly do vlasů, přivinuly ke kalounům u sukni, uschovaly pod paždi či do punčoch.

Nehanbí se nikterak odejmou-li panimámy té které svůj majetek, říkajice, však to že není žádná krádež, žádné zlodějstvo; hloupá prý je pazderačka, která si z pazderny nedonese za zimu aspoň tolik lenu, aby jí spředený na nitě na šití pro celý rok vystačili.

Panímámu Tondlovu vždy ta prohlídka mrzívala, styděla se jaksi, že to svědčí o hrabivosti, ba lakomství a raději pazderačkám přilepšovala na stravě, jen aby nechaly těch partyk s lenem. Arciže téhoto nenechaly a Rozára s panimáhou, či vlastně za též přítomnosti pazderačky přehlížející, neprehlížela nikdy nadarmo a celá klubka lenu z pazderny odnášivala, nedbajíc, že ji třelky vynadají špehýrek a nepřejících.

Měli u Tondlů v pazderně ubytovaného podruha, který se ženou u nich po celý rok nádeňnil a byli by s domácí čeledí zajisté vytřeli len rok co rok pohodlně sami, nepřijednávajice, ale nebylo by to stálo za pomluvu, že nepřeji chudým ženám toho na penězích skrovného výdělku a kousku té lepší stravy, k jaké tyto v zimě nepríšly. Kdo chodili na mlat, dostali od mlácení, jak

bylo ve zvyku, na deset měr obili, jedenáctou, což se dle počtu mlátců rozdělilo na mejtníky a mírky. Strava se pro mláouce nevařila. Kde bylo více čeledi a domácích ku mlácení, dostali mláoci plat a na týden bochník chleba.

U Tondlů chodil mlátit podruh z pazderny a ještě jeden nádenník se ženou. Domácí čeleď arcí pomáhala a Rozára přehlížela mláouce tak jako pazderačky, nenesou-li domů zrní v kapsách a slámu ve dřevákách.

Arcí se nedohlídala jako žádný hospodář a čítávala, že se té slámy v dřevákách, byl i jak mlátečtí říkali, této si brali sotva jednou za týden, za zimu roznese za půl mandele.

Bylo lehko mladému pantátovi říkat z vesela: „Kuk zimo, vysmějeme se ti,“ když měli v stavení takového dozorce, jako Rozára byla, věděli, že nikde se ničeho nezmaří a že si mohou doprát i pohodli. A pohověti si u teplých kamen ve světnici, kde se veselé a klidně hovoří, to že je nade všecko, libovali si Tondlovi.

Panímámy podstrojovaly pantátum v zimě jako v letě, bylo-li méně vajec, tož se uschovala od neděle obíračka z husy až i na úterek a zabilo-li se pář kačen neb králík, upeklo se na kutchánek kus zbylé nádivky, které se ovšem udělalo více a zbytky tu byly také.

Šlapánkovi chodili často na besedu. Panímáma odpoledne, kdy přisedala s domácími ženskými ku drani, pantáta k večeru „na tmavou hodinku“, děvčata a Hanes večer, když bylo po popravce dobytka.

Ač si Šlapánkovi zakazovali a zaprošovali, neobešlo se bez úcty.

Neměly li ženské vařenou kávu, ač se skoro ob den k snidaní u Tondlů vařivala, tu se uvařila čerstvá a zbylo od této na ráno (smával se pantáta, jak se ženské dovedou omluvit, aby jen káva skoro denně byla); mohla se panímáma Šlapánková jak chtěla upejpat, musela doznat, že tedy, když zbude k snidaní, není zbytečná „škoda“ a ráda si pochutnalá.

A pantáta Šlapánek rovněž rád od syna a jeho pantátý si o „tmavé hodince“ nacpal tabáku a nebránil se, vyprázdnil-li Štěpán někdy svoji měchuřinu do jeho kočičáku, kde se s tím „štátním kořením“ mísla sušená bramborová nať. Šetril u Šlapánků se vším všudy.

Holky a Hanes vzali pak za vđek jakýmkoliv zbytkem od oběda a přisedli rádi k večeři, třeba se omlouvajice, že jsou po jídle. Ale u Tondlů byla vždy polévka lepší než doma, ku Bramborám podán tvaroh i máslo, někdy dokonce se škvárenou cibulkou a chléb byl bělejší a chutnější než doma. A nějaký ten dolek častěji než nyní u Šlapánků.

Maruška přijímalala vše vždy ostýchavě více jen, aby příbuzné neurazila, ale Hanes a Pepinka netajili se, že se těší, že je jim přáno.

Smáli se tomu lidé v dědině, že se Šlapánkovi u Tondlů přizívají a že Tondlův zet nedovede na svoji rodinu zapomenout, že ho nepouštějí z dozoru.

A tu a tam se řeklo, že to Tondlovum patří za to, že nevybrali si zetě z těch šesti, Bětuše přisuzovaných ženichů a že tak „divně“ toho zetě přijali.

Že to tam nebude dlouho dělat dobroru, to byl v dědině jeden soud a tetky a kmotry, které

věděly o kde jakém slepičím kvoči, čekaly, kdy a jak začnou u Tondlů nějaké svízele a nesváry.

Dobře že Tondlovi o těch řečích nevěděli.

Chodili méně mezi lidí, ano jich přibylo v domácnosti nejen o mladého pantátu, jako za syna, ale i o jeho příbuzné jako za časté besedáře, jak si říkali. A dostačili si, tím spíše, ana Bětuška se mužovi svěřila, že až budou z jara stromy kvést, přibyde jim do stavení něco maličkého.

Však paní máma oddělovala při draní již samé čistě bílé peří a prach do malých peřinek.

U Šlapánků neměli letos téměř co drát, neb ani jednu kačenu doma nezabili, tož chodila paní máma pomáhat k Tondlom drát odpoledne a holky večer.

A vysmívali se všichni společně té zimě.

Štěpán za několik měsíců svého pobytu u Tondlů sesilil a sestatněl tak, že bylo radost se na něho podívat. Také šel-li s Bětuškou do kostela na ranní, ohlíželi se po něm se zálibou všichni známí, libujice si, že se to zase jednou pár porádných selských lidí vydařil.

„Ten nás Štěpán je jako na krmníku,“ řekl kdysi Hanes k matce. „Co se těch hus a kačen pojedlo hu Tondlů a zabijačku budou mět před vánoci a obě paní mámy mu jenom podstrojou.“

„Taky budeme zabíjet,“ řekla ustaraná paní máma Šlapánková.

„Ta naša zabijačka. Jakobych to nevěděl, že byste nejradijác daly do jitřnic krupicový kaše a do jelit jenom do krve kroupy, aby maso všecko zvostalo. A hrnec sádla prodáte židovce do krámků. A ještě budete to pojedění zrovna světit a rozdělovat na porce. Pečeňu asi nehuvidíme, budete vařit kosti na polívku a maso hudite, aby dýl vy-

drželo. Jistě tak, jak jste to dělaly, když nám vyhořela stodola,“ vyčetl Hanes matce.

„Ba, hochu zlatej, je nám skoro hůř, nežlivá tenkrát, když nám ta stodola vyhořela. Aspoň šetřit musíme zrovna tak, ne-li vic,“ vzdychla matka.

„A ne-li šetřit, teda dřít. Že letos tatínek ani na mlat nepřijednajou, to by mne nebylo přece napadlo. Jsu zedřen, cheu tatínkovi přece vylehčit a Pepina málo na mlatě vydá,“ bručel Hanes.

„Je to mlady a nemůžu vám přilepšit ve stravě. Já budu chodit taky trochu přiklepávat,“ řekla matka.

„To ne maminko, to vás nenecháme,“ ozvala se Maruška. „Já jsu ráda, že žáden cizí nedochází a přičiním se.“

„Přičinit a šetřit a pořádem kolem do kola nic z toho ze všeho. A Štěpán se má za to dobře,“ hučel Hanes, ukrojuje si černého chleba. „Aspoň namáznout kdybyste člověku dala,“ obrátil se k matce.

„A co ti dám? Tvarohu není ani sejra, sádlem tak že do zabijačky vystačím, pro Boha, hochu, netrap mne,“ smutně řekla paní máma.

Hanes mlčky odešel a paní máma s Maruškou si zase postěžovaly. Paní máma svěřila Marušce, že bude ji asi nutno si vypůjčit sádlo, že nevystačí s omastkem, an zabijačku chec pantáta mit až k vánocům, že hušpanec dobře žere a tráví.

Stává se, že si paní mámy návzájem tím omastkem vypomáhají i třeba sádlem za máslo a naopak si záměňujíce.

Ale paní máma s Maruškou smutně si doznavaly, že nelze jim pro výpůjčku dožádati se jinde, než

k Tondlovům, a toho že bude jím oběma stydno i lito.

A usnesly se, že raději ony samy dvě budou jítat bez omastku, těšice se, že aspoň není v domě čeládka a nic nerozpovídá po dědině. Pasáka byli pustili před zimou, an byl školou povinen. Raději se všichni ještě více přičíňovali.

„Mně se zdá maminko, že za to, že náš Štěpán může říkat: kuk zimo, vysmějeme se ti; my žijeme smutnější zimu nežlivá některý lidí, co chodíou na cizi mlat a cizejm do pazderny,“ řekla Maruška a paníma přisvědčila. —

Mráz tkal svoje květy na tabulky oken a jinovatka nádherné krajkoví na stromy.

Mrzlo až jiskřilo, ani se sourozenci Šlapáncovi ubírali z besedy od Tondlů domů.

Na návsi bylo veselo. Chasa chodila z besed a chasnice doprovázející děvčata, pohazovali se sněhovými hroudami.

Pepinka a Hanes připojili se k veselým hloučkům a Maruška šla sama podle plotů zahrad k domovu.

Tak nádherně zavěšela jinovatka ty větve stromů, že vypadaly jako stříbrné, jako drahokamy ověšené. Jiskřila jinovatka ve svitu měsíčním až oči bolely.

Maruška zahleděla se k rychtě, kde vysoká hrušeň pokládala svoje větve na širokou střechu obytného stavení. Jako mříže ze stříbra objímaly jinovatkou obalené sněti bílou zasněženou střechu nad temnícím se poněkud stavením.

Maruška bolně vzrychla. Neviděla Jána již několik týdnů a jenom zaslechla tu a tam, že ve mlyně se chystají ku svatbě. Že tam švadlena Kátla s dcerou Kačenkou šijí již od počátku ad-

ventu i šaty i prádlo. Že bude svatba asi hned počátkem masopustu, soudilo se v dědině a mlynářovi nezapírali.

Maruška čekala od Jana aspoň vzkaz, že ji propouští z lásky a věrnosti a sám že se jí ze slova odpouští, jak chasnici v podobných případech děvčatům vzkazují ale ani tohoto se nedočkala. Jan nechtěl jí patrně vzkázati, že by neměl po kom, to Maruše nenapadlo, vždyť při takových vzkazech lze vždy posla najít. Že by měl zakázáno od rodičů, to nevadilo by zajisté žádnému chasniku, natož Janovi, který měl hlavu dosti umířenou.

Veselý hluk na návsi řezal Marušku téměř do duše. Slzy jí vyhrkly. Stírala je rukama a pocitila na obličeji, jak jsou ty ruce zdrásané od práce. Do tvrda kornatély mozoly v dlaních a prsty byly jako roubíky.

Trpce si řekla, že to všecko to dření, to odpirání a ten žal srdce jí osud donesl proto, aby mohl bratr její říci si vesele: Kuk zimo, vysmějeme se ti! — — —

IX.

Druhého dne byl svátek, Početí Matky Boží a že byla již silnice pokryta vysoko sněhem, zkoušeli hospodáři sanici.

Byla vlastně již vyzkoušena, jezdili již k lesu svážnici pro drva a mělo se již započítí se svážením vápence z lomu k vápenným pecím, které byly postaveny v lese tak, že sbíhaly se u nich cesty z několika dědin.

Ale s rychtinkami, sáněmi pouze pro lidi, nejel posud nikdo, nepoprál si té zábavy, ač chasnici již přehliželi postroje s rolničkami, čistili tyto a přišívali na chomouty ozduby ze žlutého plechu

a červeného sukna, aby milí koníci veseleji vypadali.

Od Tondlů vyjeli první, jelo se arci jak bylo zvykem, prvně do kostela. Měli zcela nové rychtinky, zeleně natřené a s polštáři od sedláře ve městě zhotovenými. Tak to nechal zřídit pantáta Tondl na zeťovu prosbu a upozornění. Měli všichni sedláci rychtinky jenom s dřevěnými sedátky, na které se hodila houně, neb peřina, nejvýše polštáře doma z pytloviny ušité a senem nebo párekami vycpané.

Stály ty saně hezkých pár zlatých a panímáma uložila polštáře civilichem potažené do komory ve výměnku, aby nepříšly nějak ku poškození.

A když si s Bětuškou do nich zasedla a pantáta podle Štěpána na přední sedadlo se umístil, Štěpán dlouhým bičem švihнул a povoz ze dvora vyjel, tu koukali lidé z oken i ze dvorů a ti, již cestou do kostela šli, postávali a uhýbajíce se, prohlíželi nový povoz zvědavě a závistivě.

„Jako páni z města, jako vrchnost,“ zavelebila Rozára, kterou dohonili již u města, šla yždy velice brzy, říkajíc, že je dobře pospíšit do kostela i z kostela.

Lidé, s kterými Rozára náhodně šla, opakovali toto zvolání, cestou z kostela opakovali jiným a do večera věděla o něm celá dědina.

Když pantáta Tondl se zetěm večer do hospody na sklenici piva zašel, přivítali je sousedé tím zvoláním: „A Tondlovi, jako páni z města, jako vrchnost!“

Zvěděvše, jak vzniklo toto pojmenování, trochu se mrzeli a pantáta řekl, že je Rozára stará pleskna. Štěpán se mrzel, nevěda dobré proč, snad proto, že se mu kamarádi dříve posmáli, než vyslovili

svůj obdiv a pochvalu nad tím novým, pěkným kusem do hospodářství.

Odpoledne byl Štěpán provážel Bětušku jen tak sanici stavěl se u Šlapánků, k Bětušce ráda přisedla Pepinka, Hanes přiskočil na kozlik, Maruška nechtěla jet, ač se Hanes nabízel, že postojí na patkách.

Řekla, že nemá chuti, že je jisto, že pojede vícero saní, že budou se mladí pantátové a hasiči předjíždět, hledět ženské naschvál do sněhu vyklopit a že bude mnoho roztopáše.

„To patří k šlitáži,“ smáli se Štěpán i Hanes.

Když odjeli, řekla panímáma Šlapánková k Marušce: „Vid, napadlo ti, že pojede asi Ján z rychty šlitážou s Kačenkou a nechce se ti na to dívat?“

„Ano maminko. A pro mně to není, to veselí. A Hanes taky by mohl pomejšlet, že pojede zajtra pro klády a hušefit si sily.“ odvětila Maruška.

„Pro klády pojede pantáta s koňma. Hanes pojede s volma k vápenici. Tak se pantáta rozhodl,“ řekla matka.

„Tatínek se hudrou při nakládání. Pomůže-li někdo, zase aby pomohli oni a je to na nich moc,“ povídavlivě namítlala Maruška.

„Aby jeli s Hanesem, to je škoda, když se může s voly vydělat u vápenice. A nakládat kámen je těžší a ti lidi v lomu musijou, pomůžou-li, hned dostat na kořalku. Hanes naloží fůru hráčkou a vrátí se třikrát za den. Pokrmí ráno a potom večír doma, v poledne dá kousek sena volům v lomu nebo u vápenice a sám si vezme chleba. To by pantáta taky vydržel, viš, že musíme dbát na všecky strany, aby se něco vydělalo,“ řekla matka,

„Ale hu vápenice zasejc se svážeči ohřejou i to vařeny jídlo si můžou vzít sebou a tam ohřát, nebo ty jabka (brambory) si hupečou, to by bylo pro tatínka přece lepší,“ uvažovala Maruška.

„Ano, kdybychom měli aspoň pohůnka, aby jel pomoci naložit i složit, ale sám by to pantáta nezastal,“ vzduchla matka.

„Pojedu tedy já s tatínkem. Doma se popraví, ať Pepinka přítuží. Já vydám sílu a pak huž budu hledět tatínkovi ten oběd přihřát hu vápenice,“ rozhodla Maruška.

„Co tě vede? Dcera z gruntu nebude přece jezdit k vápenici!“ zděsila se panímáma.

„Může-li jezdit pantáta a syn z gruntu, může taky dcera. To je jenom nezvyklost, zvyknou tomu lidé, tak jako zvyknou, chodíjou-li s drváři jejich ženy do lesa pracovat pilou a sekerou,“ trpce ale určitě řekla Maruška.

„To je porovnání,“ spráskla panímáma rukama.

„Co by? Práca jako práca. A třeba některej ten drvař, kterej má tu chaloupku a pár mír pole, je na tom lepší, nežlivá zadluženej sedlák.“ Maruščiny mírné jindy modré oči planuly při té řeči.

Panímáma Šlapánková chopila se svého obvyklého prostředku, kterého vždy užívala, slo-lí něco nad její pochopení: dala se do pláče.

Maruška řekla: „Neplačte maminko, bude to tak dobře. A aspoň huvidime a seznáte, jak na to bude Štěpán koukat.“

„Štěpán — Tondl? Ty jako myslíš — —“ matka se zajikla.

„Že má pacholka a pohůnka a kdyby chtěl, mohl by poslat tatínkovi na výpomoc, třeba jenom k jedny fůře denně. Však jsme my pomáhaly a po-

máháme hu Tondlů taky. Že přijdem po Vánocích do pazderny, Pepinka i já, to jakoby huž bylo. Jdeme pomáhat, tak jako si sousedi vypomáhajou, někdo posílá svy lidi, někdo čeládku. Tož by mohl a měl Štěpán poslat čeládku,“ zahovořila Maruška tak tvrdě jako hovořival její otec. Měla přece jenom po pantátovi tu ne-li moudrou, tedy přemýšlivou hlavu.

„To je jináč. To by musel bejt k tomu svolnej staréj pantáta Tondl,“ namítlá matka.

Maruška se zasmála. Krátce, téměř vysykla a řekla: „Ahá, to je to! Že Štěpán není ještě a nebude pánem, za to dřeme a dřít budeme my. Ale my aspoň na svým a on nedře-li, tedy se stará jakoby zjednanej, jako čeledín.“

„No to snad přece ne,“ řekla matka nevrle a otírajíc si slzy dodala: „S tebou není dnes žádná řeč. Radějác půjdú na besedu. Až se pantáta vyspí, pověz si mu, co chceš.“

Nemusela ani pověděti panímáma dceři, že jde na besedu k Tondlovům, vždyť beztoho jinam nechodila. Pantáta ležel na peci, kde v noci líhal Hanes, nešel-li spat do maštale, nespal již chvíli a vyslechl hovor ženy s dcerou.

Panímáma se oblékla a odcházela.

„Tak tož, matka šla na kafaty,“ ozval se pantáta Šlapánek, slézáje s pece. „A co ty Maruško, myslíš to s tou svázkou k vápenici do opravdy?“

„To víte tatínku,“ odvětila Maruška.

„Más rozum,“ chválil otec. A pak svěsiv hlavu přecházel po světnici.

Maruška vzala plachytka a vyšla ven. Šla pozadu za humny, kde byla prošlapaná pěšinka vo sněhu. Chodili tudy lidé k lesu a leckdo, kde nechtěl být viděn na návsi, proklouznul pozadem.

Jíž se šeřilo, oblaka visela plná sněhu, bylo k očekávání, že spustí se chumelka.

Maruška naslouchala jak zaznívají rolničky, bylo výjelo tolikero saní, že vyjíždějice na všecky, strany, z dědiny a vracejíce se, musely si vyhýbati což veselí „slítážnici“ rádi činili.

Bylo hluku, smíchu, volání, až se od hor odráželo, jako ty ozvuky rolniček.

Maruše bylo teskno. Vzpominala jak v loni v tento svátek vozil ji Jan z rychty na saních, naložili několik děvčat, několik chasníků se uchytily na patkách, tolík, že Jan huboval, že je pár koní neuveze, ovšem bylo to hubačení jenom žertem, byl dobré s chasníky domluven a vyklopili děvčata několikrát do závěje. Dle daného znamení zahvízdnutím, seskočili chasníci na jedné straně patek a sáně se hnedle kladly na bok, tu uskočili i druzí a děvčata již se máchala v závěji.

Tak živě pocitila Maruška, jak ji pokaždé Jan sám vytahoval ze závěje, jak jí k sobě přivinul a pošeptal jí vlnidná slova — — —

A vysadiv ji rychle vždy zase do saní, smál se tak té ostatní vřavě, tak vesele, že Maruše zněl ten smich příjemněji než roztomilý hrkot rolniček.

To bylo v loni, před rokem, kdy ještě nikomu v dědině by nebylo napadlo parkovati Stěpána s Bětuškou, nejbohatší nevěstou — —

A kdy nebylo by nikomu napadlo, že ona Maruška a Jan z rychty nebudou svoji, že se rozejdou — — —

Maruška zaštakala, opřela se o strom, ku kterému byla došla a položila hlavu na peň.

Po chvíli se rozhlédla. Viděla, že došla v šeru na stráň, pod kterou blýskala se světla v oknech.

Zalekla se téměř Maruška, vidouc, že ta světla září z oken mlýna.

Tato nebyla zamrzlá a Maruška uklidnivši se drobet, zahleděla se dolů a rozeznávala v osvětlené světnici osobu i věci.

Ano, byla to ta mlynářovic hezká, prostranná, veselá světnice s nábytkem modře natřeným, pestřími květy pomalovaným, kde bývala Maruška tu a ondy, dojdouc s dotazem stran mletí. Jináče s Kačenkou mnoho nekamarádivala, jsouc asi o dvě leta starší. A pak věnovala to svoje mládí celé, celičké Janovi — — —

Viděla, že se v sednici otáčí několik ženských. Pozvedla ruce k čelu a hleděla pod touto stříškou, aby lépe viděla, jak lidé činívají.

Ano, ano, tam u okna za stolem seděla švadlena Kátla a vedle ní dcera její Kačenka. Nešily, ale rozkládaly ušité věci po stole. Na tyto patřila nad stolem skloněná silná panímáma, když povznesla hlavu, poznala Maruška rychtářku. Vzlyknutí otráslo ji řady.

Rychtářka byla ve mlýně na besedě a mlynářka ukazovala jí honosně ušité věci do Kačenčiny výbavy.

Jíž zahlédla Maruška také mlynářku, ještě dvě ženské byly ve světnici byly to starší sousedky, příbuzné rychtářových.

To že se mlynářka pochlubí po chuti, řekla si Maruška. A že ty tetky to rozpozívají po dědině, jak mlynářka pro dceru chystá, jaké pěkné a důkladné věci.

Kačenky v světnici nebylo. Že jistě jela na šlitáz s Janem, vyslovila Maruška v mysli a ihned dostalo se jí odpovědi na tuto myšlenku.

Zacinkaly, zahrkaly rolničky, ozval se svist biče, pak silnější zapráskání, jako když vystřeli — ó znala Maruška to prásknutí, takovým ohlašoval se jí vždy Jan, jeda kolem Šlapánkova gruntu — —

Nyní ji téměř ohlušilo, hučelo jí od lítosti v uších, tak jako se jí kalil zrak.

Sáně zastavily před mlýnem. Seděli v nich jen dva lidé podle sebe na zadním sedadle.

Tulili se k sobě, divka tulila se k chasníkovi.

Ze mlýna vyběhl pohůnek a podržel koně. Jan vyzvednul Kačenku ze saní. Zachytila se ho kolem krku. Maruška se obrátila a pádila zpět.

Že nevrazila někde do stromu, nesklouzla, nesvezla se se stráně, nezapadla do závěje, bylo jen čirou náhodou, nedbalala na cestu. Ani nevěděla jak se octla na návsi.

Tam bylo hlučno. Chasa starší i kluci se hrudovali, děvčata pobíhala sem a tam a s návštěvou sjižděli výrostkové na sánkách.

Z osvětlených oken stavení linula se záře na temnou náves. Maruška postála chvíli, pak šla k domovu. Právě došli také Hanes a Pepinka. Byl čas k popravce. Hanes byl vesel, Pepinka rozdováděna a Marušce bylo tím smutněji.

Panímáma nedošla k večeři, že ji zdrželi u Tondlů, sdělil otec též odtamtud se vrativší.

Marušce vyřizoval, že má k Tondlovům přijít na besedu, on sám že zůstane doma hlídat stavení. Maruška podala pantátovi k večeři od oběda schované knedlíky se zelím, jedl málo. libuje si, že mu nevěsta dala kus husiny. A pro ně že je též schováno.

Maruška se zapálila a byla by raději zůstala doma. Leč Pepinka s Hanesem nutkali ať si pospíší a tak za chvíliku šli.

Pojedli husiny i zelí a knedlíků, bělejších než doma. Bětuška se smála, že měli u nich dnes čtyřnohou husu, zabili totiž dvě, aby pak bylo na podělenou, odřízli od druhé stehna a sebou upekli. To druhé že se upeče a sní mezi týdnem, řekla veselé a Marušce bylo tak stydno, že jí podané maso nechutnalo.

X.

Bыло trochu řečí po dědině, když se rozneslo, že se starým Šlapánkem jezdí dcera na svážku kamene k vápenici.

Tondlovi se mrzeli a starý pantáta řekl k Štěpánovi, že kdyby byli Šlapánkovi poprosili, že bylo by se jim tu a tam vypomohlo s celádkou.

Štěpán měl zlost a jak obyčejně pověděl jenom matce, co ho hrýže. Tato potřásla hlavou a řekla: „Prosím tě hochu, jenom si nic nepřipouštěj a bud rád, že se máš sám dobře. Já těm našim mudrlantům, pantátovi a Marušce huž ani do níčeho nemluvím. Vypomoc bys měl, to je pravda, ale nás pantáta tě prosit nebude. Máš jednat sám podlevá srdeca jako syn a nečekat na prošení.“

„Kdybych byl svým pánum jednal bych jináč, ale to víte jak jste mne zavázali a huvázali,“ přehodil matce Štěpán.

„My! Pro Boha hochu co mi to vyčítáš! Sebe jsme huvázali na interesy a druhém dětem jsme zavázali zaopatření a třeba štěstí na dlouhéj čas, ne-li na vždycky,“ zděsila se nespravedlivé výčítky matka.

„Já nevyčítám, vyčítáte vy,“ odsek Štěpán a odešel.

Panímáma Šlapánková byla smutna.

Nemohla, nechtěla pověděti Marušce ani Hanesovi, o této se Štěpánem rozmluvě,

Pantátovi již docela ne.

Smlčela to tedy, ale tolik nedovedla se přemoci, aby zašla k Tondlovům na besedu.

Nešla tam tri, čtyři dny, až Bětuška přiběhla se optati, zdaž se panímáma snad pro něco nehněvá, či dokonce zda nestůně.

„Jak pak bych se mohla hněvat o cokoliv, vždyť jsu ráda, že jste naša a Štěpán Tondlem,“ trochu trpce řekla panímáma. „Ale není casu, Hanes jede na svážku pro klády k pile, pantáta s Maruškou k vápenici a na Pepinku nemí ještě přece ve všem spolehu, je to mlady a je to do větru, takovej blázinek ještě, musím všade dohlídnout. A vaření je na kolikero. Ráno huvařím pro pantátu a Marušku jídlo, polívkou a ještě něco, vezme to Maruška do dvojčat*) a ohřejou si huppe ve vápence, večir aby měl Hanes krom schovanýho oběda zase ještě večeřu, ať je jenom polívkou a ty jabka, přece se to musí schystat a huvařit. A málo dojíme, krávy jsou stelný a musí se šetřit s mastným, tož musím to pojedění všelijak vymejšlet,“ vytáčela se panímáma.

„Ale Bože, panímámo proč se nezmíníte, my dojíme dost, dávno bych vám byla mlíko poslala. A ty holky taky nic neřeknou,“ pravila Bětuška.

„Jak pak má člověk vomrzovat,“ upejpala se panímáma.

„Jaky pak vomrzování. Ať si Pepinka přijde večir se džbánem. A máte li málo mastnýho, panímámo, taký vám vypomůžeme, přece máte řít,“ Bětuška se trochu usmála, bylo jí k smíchu, jak rozhoduje po způsobu starých hospodyní o něčem v domácnosti, ona, která byla vzdor svému provdání vlastně doma nadále mazlíkem.

*) Dva spojené hrnky navrchu uchem k nešení.

Ale panímáme zdál se ten úsměv býtí posměškem. Že bohatá nevěsta posmívá se tomu, že může chudšímu mužovým rodičům „prokazovat milosti“, tak že asi tu nabízenou výpomoc označuje, řekla si v duchu a nahlas pravila:

„I vždyť my si vypomůžeme, to je jen tak pro pár dní. Však bude ta zabíjačka a pak se vyvětme tou jelitovou a masovou polívkou. Okolo Třech králů bude mět straka telátko, prodáme je v pár dnech a bude mlíko i mastny, ještě putru prodáme.“

Bětuše to bylo divné, že panímáma tak jaksi chladně hovoří, leč nepřemýšela dlouho o tom. Řekla: „Půjdou zasejc, stejská se mně po Štěpánovi, přijďte na besedu panímámo a Pepinko, ty vezmi džbánek na to mlíko. S Pánembohem.“ Zatočila se ve dveřích, zasmála se a šla. Panímáma spěchala ji arci vyprovodit, aby lidé viděli, jak si nevěsty váží, ale nenadělaly spolu více řeči.

Večer přišla Pepinka k Tondlovům, ale džbán si nenesla. A k dotazu odvětila, že prý si již vypomohou.

Bětuše to bylo divné, ale stará panímáma s Rozárou na sebe jenom se podívaly.

Podívaly se a přikývly si a pak si potají povídely, že by panímáma Šlapánková nemusela dělat roztahy a říci si buď o tu trochu mléka nebo nabízené příjmouti. A zase si přišepily po chvíli, že ona, panímáma Šlapánková nechce aby se řeklo, že když dali synovi více, začinají již od něho chítiti podporu.

Arci džbán mléka se poslal v dědině kde bylo potřeba, to že se vlastně nedává, ale oplácí a půjčuje, kdy kde potřebuji, to si po chvíli zase panímáma s Rozárou pověděly a konec konců

byl, že druhého dne ráno nesla Rozára džbán mléka a hrnek přehřátého másla k Šlapákovům.

Panímáma toho nechtěla přijmout a stálo to Rozáru mnoho řečí, než přesvědčila Bětuščinu tchýni, že dárek vzít musí, aby nepovstal v sou-sedstvu a příbuzenstvu hněv.

Rozpovídala se Rozára, rozhovořila se panímáma a Rozára dojdouc domů, byla si vědoma svojí v rodině, kde tolik roků sloužila, důležitosti tak, že nabádala panímámu, ať se k Šlapákovým zachová i na dál tak, jako s tím mlékem a o-mastkem, ať pošlou výpomoc ku práci tam, kde se příbuzní zeťovi ostýchají o tuto požádat.

Panímáma promluvila s pantátou, který se trochu pousmál a pak Štěpána vybídnul ať poše pacholka nebo pohůnka tatíkovi na výpomoc do lomu nakládat vápenec. Ve vápence že může skládat ta umíněná Maruška sama. Ať půjčí otci také vůz, který může jejich čeledin v lomu naložit až Šlapánek s prvou fúrou k peci pojede, pak ať se vrátí domů k obědu, aby neměli Šlapákoví se stravováním potíži, s třetí fúrou že si již na odpoledne pomohou sami.

Bыло то rozumné ustanovení, ale Štěpán ne-přjal je tak vděčně jako jeho rodiče. Mrzel se, že nemohl tak poručiti sám, že jeho lidé přijímaji od rodičů jeho ženy tyto „milosti“.

A zaskřipěl zuby, že nemohl nařídit, ustanovi-ti sám, že není pánum — —.

Za šest let že bude poroučeti, zdálo se mu pojednou dlouho, tak nekonečně dlouho, počítal, že bude mu pak třicet dva roky. Nepočítal, že bratr Hanes, o rok jeho starší, nebude v tomže věku i když se ožení tak dobře v tom, jako on,

že bude se muset více starat než jen na výměnek, že zbudou mu ve gruntě i třeba obě sestry.

Musel si honem pomyslit, jak má rád Bě-tušku, aby se uklidnil.

Strídavě jezdili nyní čeledin a pohùnek Ton-dlù na výpomoc Šlapákovým a pantáta Šlapánek si liboval, jak jde práce od ruky. První vůz po-mohla naložiti i Maruška, pak šla s otcem s fúrou, tento odpřáhl voly, vrátil se do lomu, kde zatím čeledin Tondlův naložil vůz druhý a odešel. Šla-pánek zapřáhnul, dojel k vápenici, tam s deerou poobědval a pak složivše jeli opět do lomu. Od-vezli i složili třetí náklad a vzali oba vozy domů, aby tyto někdo nepoškodil. Dojeli arci za šera, ale přece ne za tmy, pantáta si mohl dosti od-počinouti a Maruška pomohla Pepince popravit, aby se matka co možno ušetřila.

Však tato chystávala hned večer na zejtřejší oběd k vápenici a namluvila toho o jidle, až se Ma-ruška mrzela.

Mrzelo ubohou dívku všecko. Srdce bol ztrp-čoval ji celé okoli. Ta hrubá, těžká dosti práce těsila ji ještě nejlépe. Lidi pracujících v lomu a u vápenice si skoro nevšimala, opětujíc pozdrav, nedbala dátí se do hovoru a na dané otázky krátce odpovídala.

Chudášové, zaměstnaní v lomu řekli si, že sedlákova dcera je asi pyšná a že má zlost; že musí s otcem na svážku i pošklibali se jí stranou.

U vápenice, kde vápenici byli lidé zámožnejší, majitelé chalup, pohlíželi na Marušku také trochu úkosem. Pracovali-li na svážce sedláci a jejich synové, to nebylo nikomu divno, ale sedlákova dcera byla opravdu nápadnou.

Byli vápeníci u vrchnostenské pece dobře placeni, dle váhy, od množství centů vypáleného vápna a dostali toto i levněji k překoupení, tak že přenechávali sousedům v dědinách kde bydlili, vápno potřebné k bílení po celý rok.

Oba vápeníci u této pece pocházeli z větší dědiny, od vápenky, asi půl hodiny vzdálené. Byli příbuzní, strýc se synovcem a jmenovali se Jandovi. Starší měl chalupu s dvacetí měrami polí, kterou postoupil vdané dceři a liboval si, že nemusel zetě příliš utáhnouti výménkem, ano mu na živobytí vápenictví stačí. Bydlel se ženou v světnici u dcery a dobré se srovnávali. Přidával mladým na stravu tak o svátcích nějakou zlatku a poliboval si za to masa i koláčů.

Mladší Janda byl vdovcem. Měl větší chalupu s dvacetipěti měrami pole a hospodařil s matkou. Žena zemřela mu před rokem a nedbal jaksi o ženění, věda, že s matkou jeho se ztěžka nevěsta porovná. S nebožkou aspoň se často hádaly a věru že byl někdy rád, že nebývá doma. Bylo-li potřeba jeho práce v hospodářství, zastal ho u vápenice zeť strýcův Havel, nebo i třeba jenom nádenník. Nevzdálil se nikdy však déle než na den, přijednav si lidi na pole aby se práce udělala a on u pece se neobmeškal.

S témoto oběma vápeníky se dalo pohovořit a svážnici, ať sedláci s voly, ať chalupníci kobylkáři, ohřívajíce si oběd neb pekouce v písce brambory, rádi si s Jandy i Havlem, který docházíval tchánovi k výpomoci, pobesedovali.

Maruška nemluvila skoro s nikým. Obsloužila otce, dala volům sena a zahleděla se ve chvíli odpočinku vždy v stranu, kudy běžela cesta do lomu.

Provijela se tato lesem jako stuha, byla vždy proházena, vyštěrkována, nejezdili tu nikdy s vampolemi, že se sáně příliš smýkaly a náklad nemohl být tak navršen jako na voze mezi deskami. Brávali sedláci na vozy pytle s popelem a cestu posypávali, ač vápeníci mnoho tohoto neradi vydávali, an se dobré prodával, jsa ceněn co hnojivo na luka. Arci, když si sedláci vzali trochu do pytlů od sena, zamhouřili již Jandové oko.

Stály kolem cesty veliké mohutné smrky, tak ladné ve svém vzrostu, tak mile temné v zimní zeleni, tak malebné pod popraškem sněhu a třísní jinovatky.

Připadalo Marušce, že ubírajíc se mezi těmito stromy, jest jako schována před světem, před všemi ústrky, posměšky, starostmi.

A tam ta vysoká skalní stěna tak bělavě nadlá, tak zažloutlá jakoby od slunce spražená, která nesla na svém temeni oslnivě bílou námět sněhovou, jakoby uzavírala tu cestu, jakoby bránila všemu zlu.

Arci, když došlo se k té stěně rozeviral se zde lom, vykotlené údolí, kde větší kusy kamenů se hromadily, tak jak tyto odrážela dláta a perlíky lamačů, jak rozrážely se pod špičáky silnou rukou vedenými, jak někdy doutnák položený odevral celé balvany od ohromné té kostry země, kterou zříme v kameni tuto prostupujícími . . .

Tu zavolala zas na Marušku skutečnost.

Bylo viděti od lomu k dědině, sem k lomu stácel se kouř z komínů stavení, sem zlehaly zvuky zvonku poledního i klepotu mlýna.

Rikala si Maruška, že po novém roce kteréhosi dne zlehne sem i muzika, která bude hrátí svatebčanům. To v den, kdy se odmlčí mlýn, jehož

klepot nahradí ty veselé zvuky hudby, protože tam, ve mlýně bude svatba — — —

A jí že bude pukat srdce — — —

Zatím těšila se trochu tomu klidu v práci. Byla ráda, že mohla se večer vymlouvat na únavu a nemusela jít k Tondlovům. Nešla tam nyní ráda a mrzela se, že bratr Hanes a Pepinka tam spěchají, těšice se neomaleně na nějaké to lepší sousto, které jim tam podáno.

Ona si raději vyšla někdy za humna, onou pěšinkou až na stráň ke mlýnu a tam hledivala s výše do oken světnice.

Viděla vždy švadleny pilně zaměstnané, někdy známé mleče s nimi v hovoru, mlýnářovy sem tam přecházející, postřehla Kačenku tulici se k došedšímu Janovi a tohoto vyprovázející.

A tu prchala zpět, lomíc rukama a upírala zoufalé pohledy ku hvězdám, plakávala a dorazivší domů, choulila se rychle na lože, by nikdo nepozoroval její žal.

To jediné se ji podařilo, že si ji nikdo z domácích nevšimnul.

XI.

Byly zde Vánoce.

V takové záplavě běli tanuly hory, tak vysoko leželo sněhu, že nebylo stopy po mezich a úvozech, že lučiny v údolí byly téměř srovnány s výšinami, že podél zavátých silnic vynikaly koruny stromů tyto lemující ze sněhu jako drobná, rozlehlá kroviska.

Dědiny se krčily pod tou sněžnou pokrývkou na střechách, nezdála se býtí touto stavění zvýšena, ale jakoby stlačena; tratily se grunty a chalupy v té sněžné běli za nimi rozložené,

Na návsi kupily se hromady špinavého sněhu, jak lidé tento z dvorků vyhazovali, od jednotlivých stavení, kde nebylo studní ve dvoře vedle prošlapané pěšinky k potoku, kam se chodilo pro vodu a kde ústila každá téměř pěšinka k jiné vysekané v ledu, tak nazývané „prohlubni“, odkud se voda nabírala a kde se ráno i večer vždy znova prosekávali musilo, jak tuhý mráz ihned vždy silným škráloupem potáhnul proud potoka.

Ale ve staveních bylo veselo. Byly zabíjačky, kde neměli u chudých toho hušpanca, chystali se na Vánoce zabijeti aspoň husu a kde nemohli si ani tuto odchovati či koupiti a vykrmitti, těšili se, že si na svátky koupí ve městě přece kousek masa a nějaké to jelito a jitřnici.

Poslední týden před svátky byly silné chumelenice i zastavena svážka k vápenici i klád. Ve vápenici, že bude se svážet vápenec a vápno pálit až zase z jara, bylo oznámeno, když došli svážnici si na zámek k výplatě.

Pantáta Šlapánek si liboval, že donesl si hezkých pár zlatých. Dal po půl zlatém Tondlovu čeledinu a pohánkovi a dva zlaté Marušce.

Hanes dostal celou pětku, však se při kládách napracoval k udření.

„Z jara to povedeme zasejc,“ řekl pantáta k synu a dcéri a tito přisvědčili.

„To nepostačíte,“ namítlala paní máma.

„Postačíjou jini, postačíme taky. A bude zasejc pomoc. Zjednáme pohánka po jaru kolem Velkonoc, padnou na začátek aprila a půjde to,“ řekl pantáta.

„To budu ráda, když nebudou od Tondlů posílat na výpomoc,“ pronesla Maruška.

„Máš ty dlouhé vlasy a krátkej rozum, noženská. Nebudou-li posílat na výpomoc na svážku,

pomůžou v polní práci. Dostali od nás dost a tak ať syn trochu opláci," pantáta se krátce zasmál.

"Ba, je na čase," přikývla panímáma.

"Huvídíme, jak se dajou Tondlovi vidět. Co jsem přeslechl já od svážníků, jak lidi v takový případnosti jako s naším Štěpánem dbajou, aby přišli pro druhý děti k hužitku, toho nebudu ani povídат. Však vy tatínku jste si museli dát taky teprvá od lidí povědit a poradit," řekl Hanes s jakýmsi úšklebkem.

"Ale tatínu, ale maminko, co to myslíš Hanes!" vzkřikla Maruška.

"To co o nás lidi smejšíljou a co jestli nehuděláme, budeme hloupý," odvětil otec a matka kývla na Marušku, ať mlčí.

Svěsila hlavu a vyšla ven.

Chystali se u Šlapáneků k zabijačce, chtěli zabítí krmníka dříve než Tondlovi. Domluvily se panímáma s Maruškou, že nechají udělat trochu lepších jitřnic a jelit na poslání Tondlovům a do kmotrovstva, do ostatního „šprytu“, že přidají do jaternicového pro domácí více krupice, jen syrové, neopražené na sádle; do jelit pak ječných krup ve vodě vařených.

Učinili tak a na zabijačku Tondlovy pozvaly. Ráno došli pantáta Tondl se Štěpánem na ovar, pantáta Tondl poslal ihned Pepinku pro pivo, ač panímáma bránila, aby dával peníze.

Styděla se, vidouc, jak se řezník potutelně usmívá a ještě více, an řekl, že na spláchnutí toho „mastného čuchu“ neškodi zavdat si něčeho silnějšího.

Rychle donesla láhev s kmínkou, kterou doma měli, ale že ta nebyla zvláštní, dal sám Štěpán

na roztocení, který Pepinka rychle od žida donesla.

"To jste si tu úctu jako zaplatili," řekla panímáma stísněně, podávajíc kališky.

"No co by, však nám přišlo k chuti, hu nás daly ženský hušipancovi pardon, až prej po novém roce budeme držet ty prasenči hody. Jsou ty husy a sejde od zabíjaček vejslužek, nepřeji se to a vlastně do opravdy přejí. Pak to bude vzácnější," rozkládal pantáta Tondl.

"Pravda," svědčila panímáma.

S teplými jitřnicemi běžela pak Pepinka k Tondlovům, jak se řeklo „na košt“, každému jednu. Večer pak nesla velkou „prasenči vejslužku“: hrnek polévkы, osm jitřnic, čtyři jelita a kus masa na pečení urovnala panímáma na misu a do téhož hrnku, v kterém ji nevěsta máslo půjčila, nalila sádro i se škvarky a to se hřebtími, jaké se povalují za nejlepší. Dala sádro hned zvláště škvářit a vystydnot do sněhu, aby hodně sesedlo a mohla dolít hrnek, aby zůstal po okraj plný.

"Ať vidíjou u Tondlů, že víme, co se patří," pravila k Marušce a tato přikývla.

Pomyslila si, že přála by těch více soust lepšího jídla sedřenému Hanesovi a ustaranému otci a zarděla se při pomyšlení, že matka již nyní na oplátku od Tondlů počítá.

Pepinka přiběhla rozradostněna, že dostala od cesty dvacetník, prý „na špendliky“ od starého pantáty. Panímáma vzkázala, jak jí i Bětušce přišly k chuti teplé jitřnice, že jsou dobré.

"Staraj ti dal od cesty?" tázal se pantáta, ač to byl dobře slyšel.

"No ano," řekla Pepinka udiveně.

„Starej. Mladej neplatí jistě nikomu a za nic, ale pro sestru mohl něco mět,“ pravil pantáta jaksi nejistě. Panímáma pošeptla holkám, že pantáta pil trochu piva i toho roztopčínu a že má trochu víc řečí, ať si toho nevšímají. —

Jináče dopadla zabíječka u Šlapánků tak, jak to Hanes předvídal. Panímáma šetřila s každým soustem, že bylo to i Marušce lito.

Vánoce uplynuly Šlapánkovým denním bese dováním u Tondlů. Nějak to nebylo lze docílit, aby krom Štěpána chodili od Tondlů k nim. Panímáma říkala, že si chození na besedy ponechá, až bude na výměnku, Bětuška byla by se šla raději s chasou honit po návsi, sklouzat se za večera na potoce a loužích jako to děvčata činila a tak ji panímáma i Rozára zdržovaly doma.

Štěpán míval pak s matkou a co Maruška byla zase za dne doma, i s touto trochu divné rozhovory. Vypověděl matce a sestře vždy, kdo a jak se mu pošklíbnul a měly mu co rozmlouvat.

Maruška o koledě proplakala celý den, vzpomínajíc, jak v loni a předloni jí Jan donesl koledy. V pěkném šátku tibetáčku světlemodrému s růžovými květy předloni, v loni v zeleném polohedvábném svázaná jablka a ořechy, v pěti jablkách bylo zapichnuto po desetníku, ořechy byly pozlacené. A ani si netroufala mu poslat ty šátky zpět, když on jí neposlal ty, do kterých mu vázala pomlázkou. Byly to kapesníky, bílé, červeně vyšíváné, sama tyto za nedělních odpolední pracovala. Vždyť se s ní rozešel bez vzkazu, bez rozloučení. — — —

Pepinka nedostala od žádného chasníka koledy a řekla si smutně, že je chasníkům dobrá jen pro tanec, jak si chudší dívky říkavají.

Když přišla z kostela, vyprávěla matce a sestře, jak vykládaly děvečky ze mlýna o bohaté koledě, kterou Jan z rychty poslal Kačence. V červeném hedvábném, bělavě jako stříbrně květovaném šátku svázaných deset jablek, v každém zapichnutý dvacetník, ve dvou pomerančích po čtvrtzlatníku, zlacnené ořechy, pak říky a svatojánský chléb, tehdy vzácné ještě mlsy, zvláště pomeranče se kupovaly jen, když někdo těžce stonal a byly velmi drahé. Tolik toho bylo, že musel být šátek svázán za trášně, má tyto prý na píď dlouhé. Kačenka že radostí rukama tleskala a chlubila se, jakého „přejícného“ muže bude mít.

Nedbala Pepinka, nepostřehla, jak bledne Maruška při jejím vyprávění.

Řekla si tato, že osud jí v ničem a v ničem nepřeje. Právě letos že musela být zastavena práce ve vápenici, aby musela šum Janovy svatby vysechnouti v dědině, aby nemohla odejít, aby nebyla lidem na očích.

Na Tři Krále měli Jan s Kačenkou první ohlášku a po dědině bylo řeči, jako vody, jak se ve mlýně chystají. Že bude mit nevěsta do kostela šedé hedvábné šaty, jak se na dcerku z mlýna patří, ke stolu nové vlněné také šedé a k muzice polohedvábné ze zelena do modra měnivé, to se vědělo předem. A nyní se zase povídalo, co a jak budou ve mlýně „strojit“. Že zabijí hušipanca a selátko, husy, kachny i větší od podzimu nechána kuřata, kohoutky, že budou mít na zabijačku řezníka z města, který upraví neobvyklý na dědině mls: klobásy a i uzenky, o tom se povídalo se zálibnými laskominami. Rezník ten měl též hospodu a jeho dcera že přijede vařit, to se též vědělo a mlynářka vyprávěla mlečům, že budou mit řízky

a roštěnky, smažinky a pečeně, jaké na dědině prý vůbec neznají.

Koláčů a koblihů, bábovek a věnců že napěče ta kuchařka také takových, že by se mohli třeba i páni ze zámku pozvat a nedošli by hostitelé u těchto hany, povídali po mlynářce mleči a po těchto celá dědina.

Chasase těšila na muziku. V rychtě drželi výčep a „na sále“ bývaly muziky veselé, že bylo dost místa. Že Jan si udělá svatební muziku hodně slavnou, bylo k očekávání.

Hned po prvé ohlášce zajeli z rychty do lesa, narubali rostí, toto sházeno do maštale k oschnutí a pak pleli z něho věncoví, kterým se „sál“ okrášlil. Kokardy z barevného organenty našíly Kátla s Kačenkou a tyto umístěny do pletenečů, což se každému líbilo.

Marušku stíhla ještě jedna lítost.

Že byl Jan Štěpánovi za mládence, pozval tohoto i staré Tondlové na svatbu a všichni se chystali. Bětuška se trochu ostýchala, trochu těšila, jen se mrzela, že nebude moci tančit.

K radě Rozářině dala sí trochu upravit svatební šaty, které hodlala obléci do kostela i lehké vlněné, které chtěla vzít ku stolu. Povolala k tomu cíli Kátlu s dcerou, které byly ve mlýně již hotovy a rády se ještě v dědině zdržely.

Sily zase na výměnku a Maruška došla za nimi na besedu.

Kátla soucitně patřila na utrápené děvče.

„To vám nepřeju, Maruško, že jste se tak brzy dočkala té svatby svéhoocha,“ řekla srdečně a Maruška si jí od srdce postěžovala, tak, jak si netroufala postěžovat matce, nemohla nerozuměné ještě sestře a nedbala švagrové.

Í s tím, jak je jí lito, že jde Štěpán se ženou na tu svatbu, povídala Maruška Kátle.

„Ba jo, má milá, tu se nedá nic dělat a nic říkat. k vůli jednoho člověka litosti si nikdo radost a veselí neodepře. Ale, poslouchejte Maruško, já sic řeknu z celého srdce: „Záplať Pánbůh“ každýmu, kdo nám přeje vejdělečku, ale toho ženicha mlynářovy dcery, toho Jána z rychty, vašeho bezvalyho milýho, bych nechtěla, jak jsu stará a máma od dcery. Ten je jako jehla, bude nestálej a hamonívej. Ten bude koukat po jinejch a bude ženě brambory dō hrnka počítat. Pamatuji na mně,“ rozkládala Kátla.

„Počítat Ján humí, to vím,“ řekla Maruška trpce.

„No mlčete, mlčte, však třeba zase vaše slzy vás anděl Strážce počítal. Poslouchejte, Maruško, povím vám něco. Ty Kačenko, dojdí si zasejte trochu do mlejna, můžeš tam něco pomoci, při koláčích je vždycky práce pro ženskou a kdyby se jich kopa sešlo. To ty ráda slyšíš já zde budu hotova co nevidět a popovidáme si s Maruškou,“ pravila Kátla.

Kačenka se ráda a hned vypravila, díc vesele: „To si maminko zakážete.“

Když odešla, pravila Kátla: „Nerada bych před ní o tom mluvila, ví to, ale nač dělat člověku a k tomu vlastnímu dítěti litost. Povím vám, jak jsem já si přetrpěla na světě svůj očistec. Jsu dcerou po krejčím a matka šivala prádlo. Byla dobrou švadlenou, tak jako otec řemeslníkem a naučili mně oba co huměli. Zemřeli mně v jednom roce, panovala tenkrát hlavnička. Otec stonal asi tři neděle, matka po jeho smrti se tratila a asi za čtyři měsíce taky lehla na hlavničku. Jednou že

ju asi přechodila a pak že ju zmohla, řekli lidí i dochtor. Zvostala jsem sama a šla na kvartýr k tetce, otcové sestře. Ta mně ráda vzala. Vsak škody ze mně neměla. Šila jsem mezi lidma, donesla domů leccos ode stravy a má truhla a postel moc místa nezajmuly. A když jsem byla doma, pomohla jsem tetce huklidit, vyprat, všecko jsem ji hušila a zašila. Když jsem šila ve městě, chodila jsem domů na noc a večer i časně z rána jsem tetce pomáhala. Ta tetka měla syna. Byl to hodnej chasník, ale byl hrbatej. Nebyl k velky práci, chodíval po městě řezat a štipat dříví ještě s jedním kamarádem, taky chudákem hrbatým. Měli z nich lidí smích, ale rádi je brali do práce. Nádělali ti dva polínek rovných, stejných, do dřevníka a do kuchyně donesli, všecko smetí vyklidili a nikdy se neopili.“

„Chudáci,“ řekla Maruška.

„Ba byli chudáci. Jen v kostele měli svou radost. To si sedli vedle sebe na kruchtě a zpívali. Měli pěknou notu. No, abych dluho nepovidala sem a tam, tož ta tetka chtěla, ať si vezmu Tonika, tak se ten její syn volal, za muže. Že on vydělává já taky a že můžeme mít dobrý živobytí. A Tonik chudák si vymíňoval, že až se vezmeme, bude hu nás ten jeho hrbatej kamarád vostávat, že prej mu je za bratra. To se mi nezdálo a nezdál se mi ani Tonik. Byla jsem hezká holka a chasníci se po mně ohlíželi. Tak jsem začala mluvit s řádkým krejčím. Karel se volal, hezký člověk byl a brzo jsme si humlouvali svatbu. Že budeme mít životí, to se vědělo a já se chystala. Měla jsem pár zlatejch huspořeno, koupila jsem si na povlaky a šila jsem si je. Peřiny jsem měla dost slušny. Ale řáko se to protahovalo, tetka mi domlouvala,

Tonik plakal a ten jeho kamarád se za něj přimlouval. Ale já jsem se od nich odtrhla a šla jsem hledat kvartýr. Najala jsem sedničku a odstěhovala se. No co povídат, ten Karel se stěhoval ke mně a chodil k mistrovi šit. A jak to bejvá — nehubránili jsme se hříchu. Vy buďte ráda, že aspoň jste poctivou zvostala,“ Kátla pohlédla významně na Marušku.

„Ale Kátlo!“ zvolala tato.

„No nic za zlý. To se stane kněžně, městsky dcerce tak jako selsky holce. To zaslepí hřich, nebo vášeň, nebo láska — ať se to jmenuje jak chce. — No tak ten můj milej, že ještě prej počkáme, že chce dojít si ještě domů, k rodičům a že není zmeškáno. Ti rodiče mu psali, psaní mi čist nedal a jednoho pěknýho rána se vypravil. Vzal si sváteční šaty do filee a kde byl jakej groš mně sebral. Já měla právě moc šití a skoro jsem ráda viděla, že šel a že se nemusím vařením a a húklidem meškat. No byl pryč tejsen, táhl druhý a o mým milým ani citu, ani vidu, jakoby byl do vody zapadl. Tu ke mně přišel Tonik na besedu a ptá se, co bude se svatbou. A zrovna dopoví, že slyšel že prej ten Karel měl říct, že ho ani naše město ani já víc nehuvidíme.“

„Darebák!“ zvolala Maruška.

„Ba byl darebák! A tak jsem počala hledat, co nechal z věci doma. A to taky Tonik věděl, že prodával šatstvo, nechal si jen, co měl na sobě a to sváteční. To si hušil a soukno na dluh i přípravy hu žida vzal a dluh na mně psát nechal, že prej zaplatím. Židovce jsem taky šila a ta věděla, že to odpracuju a tak mu dala, co chtěl. A tak jsme našli po něm v prázdný truhličce jen to psaní od rodičů. A ti mu psali, že majou pro

něj nevěstu, mladou vdovu po krejčím, že má domek a chce hezkýho a šikovného muža. A ať hned přijde. — To byla rána! Plakala jsem, na cestu se vydat chtěla, ale nešlo to. Tu se mi nabídl Toník, že tam půjde. Šel s tím svým kamarádem, kterej huměl hrát na harmoniku. Aby cestou nehydráceli, zpívali po dědinách k harmonice a dostali noclehý i jest i řákej groš. Vrátili se až po tejdnu, slyšeli vejhášky toho mýho Karla a víc povědít nemohli. S ním mluvili, ale nechtěl je znát a mně že taky nezná, jim řekl. Vysmál se a oni šli. To byla litost," Kátla si otírala oči.

„A co jste dělala? Ten Toník vás huž nechtlé?“ tázala se Maruška.

„Byl by chtěl, ale já jsem sama nechtěla. Bálá jsem se vejčtů a pošklebků a tak jsem trpěla. Lidi mi do očí spílali a kde kdo mohl si mně zastavil a předhazoval mi mou hanbu. Když se to dítě narodilo, tetka ke mně ani nepřišla, bábě když ji šla povědít, řekla, že se ke mně nehlásí. Ale Toník přišel, s bábou se Kačence za kmotra postavil a pak mě nevopustil. O prácu mi chodil, lidi na mně hudobřoval a Kačenku choval a opatřoval. No za pár časů se to zapomnělo, já měla vejdelek a počala mět nad Kačenkou radost. I tetka se hudobřila, nebyla pak dlouho živa, posloužila jsem jí k smrti a za nedlouho i Toníkovi. A ten jeho kamarád šel brzy za ním. A tak jsem zvostala s Kačenkou sama na světě. Ale měly jsme se a máme rády. Jen mně mrzívalo, že má podobu celou po tom nanicovatým tátovi, ale ducha ne, toho má po Toníkovi, kterej ji měl bejt radějác tátou a byl jen kmotrem. Tak vidíte, Maruško, takovýhle trápení jsem já prodělala. Lehko se to poví, není to nic zvláštního, ale těžko.“

se to neslo,“ Kátla vzlychla a skládala hotovou práci.

„Máte dobré Kátlo, mohlo mě bejt ještě hůr. Jen po ty svatbě kdyby huž bylo, abych neslyšela muziku, neviděla svatebníky a nezvěděla o ničem,“ vzlychla Maruška.

„No taky to přestojíte. Horší než funus nákej to nebude,“ mínila Kátla.

„To mi taky maminka huž řekly. A já vím co, půjdu na ten den někam přes pole, někam se vypravím, něco si smyslím,“ umiňovala si Maruška.

„To hudělejte,“ schvalovala Kátla.

XII.

Měla dobrý nápad Maruška, jak a kam se vzdáliti v den Janovy svatby.

Navrhla otci, že dojde do N., kde bydleli vápeníci Jandové a že se optá, zda nebude se snad přece dříve než v dubnu svážeti. Sváživalo se v zimě kamení vápencové do zásoby, aby práce nestála, když lidé pracovali v polích. Lom, kde byla vápenice postavena, byl vybraný a na povrchu, kam táhla se ještě žila vápencová, nacházel se vzrostlý les, na jehož vykácení nebylo pomyslení, leč po uplynutí tak dvaceti roků. Pak až pokáceny budou stromy, vydobyty pařezy, přikročí se se zase k dilu a otevrou se nové šachty do lomu, vybeřou se ty žily vápenné a poslouží příroda lidem opětně svým darem.

Stávalo se, že přišla-li obleva, proházelá se zase a upravila cesta z lomu k vápence a do vybraného lomu, který se táhl lesem, jako opuštěné hradby nějakého zbořeného města, jako vyschlé řečiště, do kterého se skalnatých strání po jaru

stékaly bystriny z roztlálého sněhu, sváželo se kamení do zásoby. Tam kupilo se v nepravidelných hromadách a dělnici odváželi je na kolečkách a vozíkách k peci, když byl opětne zažehnut v této oheň, živený velikými štěpinami a smolnatými pařezy.

A nebude-li letos tedy s tím počítáno, chtěla se Maruška otázati a nabídnouti vápeníkům, aby otcí potom vzkázali, že je hotov ku přijmutí svážky.

Pantáta Šlapánek prohlédnul, že Maruška chce dostati se z dědiny i svolil, aby šla, ač jejímu poselství a vyjednávání žádné přílišné důležitosti nepřikládal.

Panímáma uznávala to též a měla Marušku k tomu, ať nespěchá a odpoledne si zajde z N. do města leccos nakoupiti, čeho bylo v domácnosti potřeba. Domu že může přijít až k večeru, pak že již nebude jí muzika drážditi, když nebude dle této sledovati příchod ženicha, přiváděni dřužiček a staré svatbí do mlýna, odjezd svatby do kostela a návrat z tohoto a pak k večeru provázení svatebčanů na rychtu.

Rozuměly si dobře matka s dcerou. A panímáma byla též ráda, že ušetří Marušce mrzutostí, až bude Pepinka vybíhat, aby viděla svatbu Hanes zúčastní se s chasníky „zatažení“ svatebčanům při návratu z kostela a k večeru se oba k muzice odeberou. Neb kdyby tomu chtěla zabránit, bylo by působilo velkou mrzutost a nevůli, drželoť se v naší dědině na dobrou vůli v obci. Řeklo se o té zmařené svatbě Jana s Maruškou, že když to nejde, tak to nejde a že proto může se přízeň sousedská udržet. Tím spíše, an rychtáře, který byl po leta již představeným, jako předkové jeho

za dob roboty rychtáři bývali, si nerad kdo rozhněval.

Říkalo se také posud po staru: rychtář, však byl již otec Janův v té hodnosti, když byla robota zrušena.

A také si řekla panímáma, že udřený Hanes si zaslouží se poveselit a toho fanfára Pepinku že by musela snad uvázat, aby ji udržela doma, když se ozve muzika. Muzika poprvé v tomto masopustě a k tomu při svatbě, na které se děvčata vždy nejvice těšívala.

Podstrčila panímáma Hanesovi několik dvacetníků, aby měl pro muzikanty a na pivo, ač byla jista, že Štěpán, jsa mezi svatebčany, bratrovi na svůj řád jistě naliti nechá.

Maruška vyšla skoro za tmy. Byl úterek, na kterýž den se ve žďárských horách svatby obyčejně odhývají. Večer, když muzika vyhrávala svatebnímu „služebnictvu“: drůžičkám, mládencům, staré svatbi a smluvčimu a pak nevěstě, kde se chystaly věnečky a rozmariny, si Maruška arcí od srdce zaplakala.

Ale v noci se jí přibrál přece spánek, mládi domohlo se svého práva a děvče ráno vstalo občerstveno a těšilo se na svoji cestu.

Do N. se v zimě oklikou po silnici muselo jiti asi půl druhé hodiny, v letě se nadešlo lesem a za tři čtvrtě hodiny se cesta urazila.

A z N do města, do Žďáru byla malá půlhodina, v zimě též, neb se mohla přejít zamrzlá řeka Sázava.

Maruška vzala si na ruku košík, v kterém měla donést cukr, kávu, cigorku, mýdlo a něco koření, do šátku zabalila si kus chleba namazaného sádlem a dva dolky, což mělo být jejím

obědem a svačinou. Však že ji matka jídlo schová slibila jí panímáma, že uvaří jí kávu pro zahřátí.

Vyšla Maruška a krácela rychle k lesu. Bylo šero, sníh projiskříval, šla po silnici podle lesa a zatáčela se tak, že kdyby se bylo ve vápenici pálico, byla by viděla z této záři ohně mezi stromy probleskovati. Za chvíli se úplně rozsvětlilo a slunečko vyhouplo se mezi bělavými oblaky, byť i nehřejíc, přece se usmívajíc milým svým svitem a zlatic vrcholky stromů. Linuly se paprsky po utuhlému sněhu na větvích, jako zlatité stůny a tam, kde z roztávšího sněhu byly se za předešlých dnů utvořily rampouchy, leskly se tyto duhovými barvami, jakoby byly vyrostly na jehličí jinovatkou pokrytém čaravné skleněné květy.

Marušce napadla pohádka ze slabikáře o borovém stromečku v zeleném háji, který přál sobě zprvu zlaté, pak barevné skleněné, pak zelené listí a jsa oloupen o prvé hrabivým žebrákem, o druhé třísticími nádheru jeho blesky o třetí mlsnou kozou, vyprošoval si zase svoje jehličí.

Počala si odříkávat tu pohádku upamatujíc se na verše a věru, že se radostně usmála, že pamatuji si tyto ještě ze školy.

A bylo jí tak nějak volno a milo. Ani by nebyla očekávala, že v den Janovy svatby bude jí tak lehko u srdce.

Potkávala lidí jedoucí i jdoucí po silnici, pozdravila každého a mnozí ohlédlí se za pěkně urostlou růžolicí dívčinou. Pobledlé litosti tvářičky Maruščiny zabarvil ostrý vzduch do červena.

Ani se Maruška nenadála a obešla les, tak že dědina N. táhnoucí se proti sobě dvěma byť nepravidelnými řadami stavení po stranách sil-

nice na horském úbočí, po kterém roztroušeny byly selské nevelké lesíky, ponejvíce boroviny ležela jí před očima.

Byla zde kdysi s otcem, kupoval tehdy podsvincata u nějakého sedláka. Nepamatovala se mnoho na polohu dědiny a překvapila ji nyní jaksi svou rozlohou, vypadalať v zimě, kdy nebyla stavení skryta listnatým stromovím, větší a rozšířenější.

Sla Maruška dále po silnici a optala se dětí ubírajících se do školy, kde bydlí vápenici Jandové.

Povídely jí a ukázaly na dvě chalupy nahore na stráni, kudy šla patrně polní cesta do lesa a k vápenici. Nyní bylo arci vše srovnáno sněhem a ty chalupy stály obklopeny bezlistým stromovím, jako v mřížoví. Ale mřížoví to bylo nádherné, lesklo se démanty a těmi duhovými květy, jak mráz a sluneční paprsky je vyzdobily.

Maruška soudila, že bude asi k deváté hodině, any děti do školy šly, vyučovalo se v dědinech v zimě od deváté do poledne a pak od jedné do třech, aby děti mohly před školou a po škole nějakou drobnou prací doma vypomoci.

Anebo trochu více zlobit a snít o pár krajicí více, jak matky říkávaly.

Ta doba zdála se Marušce ještě příliš brzkou k návštěvě u lidí, které krom výměnkáře z jedné a vдовce z druhé chalupy neznala, i prošla se dědinou, ukusujíc při tom od dolka, který jí v košíčku ztuhl tak, že chuti pozbyl. Snědla asi polovici a rozhlížela se, kudy by vyšla k chalupám vápeníků.

Našla pěšinku a stoupala po stráni nahoru. Z jednoho většího stavení právě pod oněmi chalupami vyšla starší žena, nesouc v obou rukou putny s vodou.

„Předešla Maruška, leč za chvíliku postavila putny a odpočívala si.

Maruška vidouc to, přikročila, sesmekla svůj košík níže na loket a chopíc se puten, pravila přívětivě: „Tetičko, já vám ty putny poponesu, jsu mladší.“

„I pozdrav tě Pánbůh holka za to, že si všimneš starého člověka. A která pak jseš? Ani tě neznám,“ řekla žena, prohlížejíc si Marušku, která šla po pěšince, zde ve sněhu jediné, výše.

„Nejsu zdejší. Povězte mi kam jdete a já vám ty putny donešu. Mám dost času, jdu s vyřízenou od pantáty k Jandom, k vápenikovejm,“ řekla Maruška.

„A vida! Já jsu Jandová. Tož jdeš taky k nám. Máme svízel, zamrzá nám pumpa, tož chodím tuhle do gruntu ke kmotrovejm. Máme se švagrem tu pumpu společnou, v letě je vody dost, ale v takovy tuhy zejmé jako letos není divu, že zamrzá voda od pramene,“ rozkládala žena.

Vyšly nahoru, kde stály ty dvě chalupy odděleny úzkou uličkou, v které byly narovnány otýpky suchého roští, pokryty roštím zeleným. Obě chalupy byly dřevěné, hezky upravené, obložené až po lomenice chmourem a roštím. Čistá okénka, po dvou v čele, po jednom v boku stavení usmívala se v slunečním svitu.

Před onou uličkou stála pumpa, ovázána slamou. Rukověť visela nehybně ve vzduchu, kamenné korytko bylo namrzlým ledem vyplňeno jako nejcistším sklem.

„Tu v letě napojíme dobytek,“ poukazovala Jandová. „Zahrádky jsou z druhé strany, dvorky nejsou ohrazeny, že zde není sousedstva, není

mrzutosti s drůbeží a my se odjakživa v přízni porovnáme.“

„Tož kam s tou vodou?“ tázala se Maruška.

„Sem, sem holka, tuhle v pravo. Tak do síně a zrovna do sednice. Otevřu ti,“ řekla Jandová a překročila. Maruška přestoupila ze záprsně dosti vysoký práh a vešla síňkou, kde krčilo se několik slepic, do světnice, čisté a prostranné, sprkennou podlahou a velikými kachlovými kamny. Ú kamen na pekelci seděl vápeník Janda, vdovec a choval na klině asi čtyřleté děvčátko, oblečené v soukenných červených šatičkách a fěrtoušku z modré a bílé proužkovaného kanafasu.

„Koukej, Francek, vedu hosta. A zrovna pomocnicu,“ zvolala Jandová.

Maruška se trochu zarazila. Bylať pomýšlela na to, že vejde k staršímu Jandovi, pojednou se ostýchala. Než v malé chvilce se vzpamatovala a postavíc putny, podávala Jandovi ruku, vyřizujíc pozdrav od otce a vzkaz.

„Ale napřed si sedněte a odložte plachytka, Maruško, ani jsem vás hnedle nepoznal. A pěkně vás vítám,“ pozdravoval Janda. A obrátil se k matce, řekl: „Ale maminko, proč neřeknete, donešl bych vám vody, nač se s tím taháte?“

„No jen ty dvě putny na vaření, pro krávy dám roztát sněhu. Myslila jsem, že mi někdo od Matějků vodu vynese, ale žáden se na dvoře nehukázal,“ jaksi se omlouvala synovi Jandová.

Maruška shodila plachetku, postavila košík na pekelec a počala se obírat s děvčátkem. Podala mu z košíku celý dolek a usmála se, ano děvčátko bez ostychu řeklo: „Zapláť Pánbůh. Vy jste kmotřička?“

„To jseš hodná holčička, že se mně nebojíš, ale já nejsu kmotřička, jsi Maruška,“ odvětila vlídně.

„To huž slyším podruhy: Maruška. Ale čí Maruška?“ tázala se Jandová.

„Šlapánková, z gruntu,“ odvětil Janda.

„I ty můj Bože! Tedy vy jste dcera toho sedláka, toho pantáty, co jezdí na svážku k vápenici? A já vám řekla: ty, ejnu, když člověk nězná. Ale to je vidět, že jste z práce a z dobrého výchování. Hned jste se chopila puten a dáte člověku lepší čest, nežlivá mnohá holka z podružstva nebo služebná,“ chválila Jandová.

„Zajdeme k strejcově domluvit se skrzevá tu svážku, ale prve se Maruško ohřejte. A maminko schystejte oběd, zvostenete Maruško přece hůnás,“ řekl Janda.

„Ne, ne tetičko, já mám oběd sebou a zajdu do Žďára, mám něco kupovat a musím si pospišit,“ vymlouvala se Maruška.

„No já vás doprovodím až do Žďára, projdu se, však se člověku vzejmě při tom lenošení div žily nezkrátijou,“ řekl Janda.

V tom se vrhnul do dveří starý vápeník, řka, že viděl, že si švagrová nějakou holku vede, která se mu povědomou zdála.

Uvítal Marušku vlídně, slibil, že v případě svážky vzkáže a pak počal žertovati, že myslily jejich ženské, že snad Jandová vede synovi i sobě nevěstu.

Maruška se červenalá a v dovece Janda pohlednul na ni vzrušeně, překvapeně.

Zašli k druhým Jandovům, kde výměnkářka i dcera a zeť Marušku vlidně vítali. Havel se hned

přidal k žertu pantatíkovu, že myslili, že přichází to Jandovi nevěsta.

„Vidíš ty, Mančino, to bys mělo říkou maminku,“ řekl Havel k děvčátku, které přišlo sebou, držíc se Marušky za ruku. Získala si dolkem ihned to dětské srděčko.

„Tu bych chtěla, Maruška je hodná,“ řeklo dítě a všichni se smáli.

Marušku uctili u Havlů kávou a k obědu u vдовce uvařila jeho matka mléčnou polívkou s nudlemi a krupičnou kaší sypanou perníkem.

Maruška se dosti ostýchala a byla by se chtěla brzy vypravit.

Ale stará Jandová se tak rozpovala o svých starostech s hospodářstvím a s dítětem, že byly již tři hodiny, když Maruška, ještě kávy posvačivší, odcházela provázena v dovečem.

Ve Žďáre brzy nakoupila a Janda nedal jináče, než že jí kus cesty vyprovodí, že má dosti času.

A zrovna řekl, že přijde sám vyřídit, bude-li se později svážet.

XIII.

Než vyšli Janda s Maruškou z města, počalo se již stmívati, tím šerem zimního dne, kdy, jak se říkává, sníh šedne a tma také. Lehké bělavé mlhy plynuly od lesů a nad lesy, po obloze přelétala bělavá mračna plná sněhu a mráz ve vzduchu počínal se citelně ohlašovati, stípaje do očí a bořaje jako jehličkami.

Janda zastavil se mezi posledními domky v malém krámu, kde byla trafika a výčep lihovin. Koupil si tabák a kalíšek kmínky i přinutil Marušku, aby vypila kalíšek sladké, skořicové rosolky.

Zdráhala se sice, ale vypila přece i přijala rohliček a pak nutkala k pospěchu.

Bylať nemile upomenuta na význam dnešního dne. Z mužů v krámu přítomných ptal se jeden, kam jdou. Byl to známý Jandřík a tento odvětil, že provází Marušku, že tato jede domů. Když pojmenoval dědinu, řekl ten známý: „A co pak že jdeš holka dnes z dědiny, když tam máte takovou slavnou svatbu ve mlejně a v rychtě? Taková svobodnica a odejde od muziky. Jen si pospěš, ať dorazíš ještě na kousek toho tancování. Však zněla dnes muzika od kostela po městě i po cestě až do dědiny. třeba byl mráz, až muzikantům trumpty zamrzaly.“

Marušce bylo pojednou, jakoby cítila ten mráz až v srdci. Tak bylo jí volno a lehko po celý den v osamělosti chůze a mezi těmi dobrými lidmi v těch dvou chalupách vysoko na stráni u lesa a nyní zalehla žálná vzpomínka do duše, jako zlý vítr.

Vykročila po cestě rychleji a stáhla plachetku hlouběji do obličeje.

Janda si vzpomněl, jak pantáta Šlapánek vychloubaje a honose se Štěpánovou skvělou ženitbou, vyprávěl za poledního odpočinku arci i o tom, jak druhé děti musí čekati se zaopatřením až se zase trochu vzmůžou, až Hanes vyžení a zatím přičiněním se trochu úroky poplatí a zaplatí vůz a ostatní věci, co synovi nakoupili.

A ostatní svážníci dopovíděli tu a tam, že ta pomocnice pantáty Šlapánka, ta hezká jeho dcera, odpýká bratrovo usazení v bohatém gruntě vlastně nejhůře.

Jandovi bylo pojednou lito děvčete, chápalo, proč asi dnes právě k vůli bezvýznamnému vzkazu

a nepatrnému v městě nákupu z domova odešla i pochválil v duchu tuto její osvědčenou umírněnost a rozšafnost.

Neměl hned nápad, jak by dívce vyslovil soustrast svoji i šli chvíli mlčky. Silnice byla do hladka ujeta saněmi a Maruška pojednou uklouzla. Zachytily ji a pohledl do obličeje. I v šeru rozeznal, že dívka slzí.

„Neplaňte, Maruško,“ pravil vlídně. „Kdo takovou holku rozumnou a pracovitou, hezkou a hodnou jako jste vy, může jen tak nechat, nestojí za ty sisy.“

„Nechvalte mne, vždyť nevíte, jaká jsem. Ale to máte pravdu, nestojí to za pláč. Ale člověku je to přece lito. Měla jsem toho Jana ráda snad huž od vyjiti ze školy. Žáden jinej chasník mi nenosil koledy a poutu, já jenom jemu jsem chystala pomlásku, s ním jsem se na konec masopustu o voračkách vyplácela, na svatbách třikrát za drůženku byla, o svobodnejch funusech jsem se s ním k muzice vedla, hu všech muzik první a poslední kousek jsem s ním tancovala a poslední dvě leta se chasníci od něj mně dovolovali na půl písničky tancovat. A tak mně nechal bez vzkázání.“ Maruška se rozhovořila a po několika krátkých otázkách vypověděla Jandovi všecky poměry majetkové rodičů, všecku tu tuhou práci a strádání, ku kterým byli hamoněním rodičů nuceni.

Janda znal něco z vyprávění svážníků, povídají si naši lidé při práci tak ty kroniky jedných o druhých, bez úmyslu pomluviti. Ocenil dívčinu rozmyslnost a těšil ji, že se jistě dobře vdá.

„Nemyslím na vdavky, zvostanu při rodičích a kdyby mně Hanes nechtěl mít v stavení, půjdu k Štěpánovi. K cizím do služby by mně rodiče

a kdyby ti huž nebyli, bratři nepustili, tož budu hu bratra ne teda za děvečku, ale za tetku a za všecko a na konec třeba za železnou krávou," řekla Maruška trpce.

„Nebudete Maruško! To záleží jenom na vás. Nezbáte-li aby pro vás přišel zase jenom gruntovník, chtěla-li byste se přičinovat na menším, na chalupě, třeba při mň mamoně, zasejte při mň práci v spokojenosti, přídu si k vám sám o slovo," řekl Janda poněkud unáhleně, ale vřele.

„Strejčku!" zalekla se Maruška.

„No pravda, vy mi říkáte: strejčku, jsu starší tak o patnáct let nežlivá vy a jsu vdovec. Ale slyšte Maruško, povím vám jak jsem žil s nebožkou. Neznali jsme se od mládí jako vy s tím Janem, poznal jsem ju, když jsem začal po odbyty vojančině chodit k vápenici zprvu ještě s otcem a když ten humřel, pak se strejcem. Nebožka Kadlínka sloužila hu sedláčka a jezdila vzejmě s tím pantátou na svážku," počal Janda vyprávěti.

„Jako já," řekla Maruška.

„Jako vy, jen že si toho žáden nevšimnul, že to byla holka služebná. Zalibila se mi a začal jsem s ňou chodit. Ale matka dělala mi zle. Že nač si chcu vzít děvečku, když mohu dostat dceru ne-li z gruntu, teda ze živobytí*) s trohou peněz a výbavou. Nedala si matka říct, jen že a co se na chalupě nadřela, že mně si jedinýho z šesti dětí vychovala a že ji tu žebrotu do chalupy dovést nesmím. Ať vyžením aspoň tři sta, měli jsme ten dloužek na chalupě a řáký kousek dobytka a aby ženská, kterou si přivedu, měla přece peníny, truhlu, šaty, nádobí," Janda se trpce usmál.

*) menší statek, as 60–80 měr polnosti.

„A vy jste chtěl jenom Kadlínku," Maruše zalahodila ta pronešená slova tak, že pojednou necitila mrazu kolem sebe.

„Chtěl a řekl jsem matce, že počkám se žeňním až splatím dluh na chalupě. Přičinoval jsem se u vápenky, pracoval jsem doma na polích časně z rána i při měsíčku, když jsem pobýval hu pece za noci jak jsme se se strejcem střídali, tož jsem pak málo ve dne spal a dovedl skoro všecko odpracovat sám. A radějíc jsem pobyl víc noci hu vápenky abych víc vydělal. A splatil jsem v pár letech ten dluh a hu vápenky se práca zřídila tak, jak je to včil. Za noci se naloží do pece kamení a založí se oheň se syrovým roštím tak, že když se dojde ráno, dá se vápno vyhrabovat a stačí v noci na dohled hlidač, kterýho vrchnost hustanovila a zvláště platí. A tu jsem si Kadlínku vzal," Janda vzdychl.

„A byli jste šťastni," dodala Maruška.

„Byli a nebyli. S matkou se Kadlínka nepovrnala. Nedávám ale jenom matce vinu. Kadlina znala ze služeb od sedláků jenom nejhrubší prácu a byla zvyklá pracovat na poručení, nedovedla si sama prácu chystat. Bylo jí jedno, kdy co hudělá a nedbalá čistoty. A pak si chtěla taky hovět, že je chalupnicou, chtěla si kupovat šatstvo, chtěla se mit dobře na stravu. Ale neznala ani kloudně huvařit, nevěděla jakéh mlsnot je mezi lidma, jen myslila, že se dobře poměje, když všecko omastila, až to plavalo, když vařila z nesbiraného mlíka a kupovala si v městě hu kupca ty cugrdlata, rohlíčky a rosolku. A matku neposlechla," Janda si přejel rukou obličeji.

„Ale vás snad přece poslechla," namítlá Maruška.

„Ba ne. Byla chuděra zvyklá poslouchat jenom na kříknutí, na zahromování, nedělala si ničeho z nadávek a vysmála se mírnějším domluvám. Když přišlo dítě, bylo ještě hůř. Mazlila se s Mancinou, dávala jí jídla, co dítě neztrávilo, pak když bylo stonavy, mazala je a nakuřovala a vařila mu rozdivnýho koření. S matkou se pořádem hádaly a já, abych vyhnul, byl jsem cely noci hu vápenky. Když se rozstonala, pochvátila se řáko, tu si vařila taky koření, co a jakýho jí báby snesly a přidávala kořalky. Je mi to haňba na řu, na nebožku říci, ale brzy pila kořalku bez koření a byla co den opilá. Když neměla peněz, vzala co ji pod ruku přišlo a zanesla k židovi. Nebyla k hhlidání. Dovedla si opatřit posla, když jí hu žida na můj zákaz neprodali. A poslům, nejčastějác žebrákům, platila vším, k čemu přišla v chalupě. Museli jsme před řou zamýkat. To bylo peklo,“ Janda zaskřípal zuby.

„To věřím,“ řekla zesmutnělá Maruška.

„Jinej na mým místě by ju byl psul, byl by ju snad bil, ale já se nemohl odhadlat ani k zlýmu slovu. Bylo mi jí líto. Vždyť byla sirotek, vyrostla mezi cizejma lidma a nepoznala co lepšího, žáden ji v mravu necvičil. Když se rozstonala a zvostala ležet, z ty kořalky vopuchla, že bylo nepěkno na řu hledět, tu jsem se nemohl přemoc a nelitoval jsem ju, že humřela. A když humřela, to jsem si oddechnul. Oplakal jsem ju, ale nelitoval, netesklil jsem o řu. Lepší pro mne i pro to dítě, že se tak stalo. Pán Bůh jí odpusť,“ Janda si oddychnul.

„Ta holčička vaša roztomilá,“ řekla Maruška a zase citila v duši takové milé teplo.

„Hujměte se jí Maruško, buďte jí matkou, lepší nežlivá byla nebožka. Rozmyslete si to, dojdu

k vám asi za tejden a promluvím s vašejma lidma. Nebudu chtít peněz, co vám dajou, ať včil, ať někdy, huložím vám. Budete li chtět, přikoupíme si polí a to bych nechal práce hu vápenky, ať to vezme někdo potřebnější, hu nás stačilo by i tak na živobytí. A pokoj svatej, kousek toho štěsti bysme měli. Tak se mně pojednou v samém srdeci jako rozjasnilo, že byste mně mohla bejt souzená,“ Janda vzal Marušku za ruku.

Maruška se chvěla, ač necitila zimy.

„Strejčku,“ řekla, než zajíkla se, zdálo se jí, že toto oslovení vůči důvěrnému sdělení vdovcově není tu na místě. I opravila se a řekla: „Vite, Jando, já si to rozmyslím. A musíjou naše taky o tom zvědět a poradit se. Já včil bych taky hned nemohla říct ani ano ani ne. Však jsem sotva přemohla tu litost.“

„Vy jste si toho Jána moc do srdce vzala a nebudeste na něj moct zapomenout,“ jaksi tesklivě řekl Janda.

„Ne Jando, ne, mě bylo víc lito ty falše, nežlivá ty lásky. A v rychtě bych asi nebyla poměla moc dobrýho. Snad bych se tam byla víc naplakala nežlivá najedla. Vite co Jando, ponechme to Pánubohu. Jsme-li si souzeni, tak se dostaneme, snad to bylo vnuknutí, že jsem s tatínkem chtěla na tu svážku jezdit. To vaše děvčátko se mi libí a ta vaša maminka se mi nezdá bejt zlá, arcí vyhovět se starejm lidem musí. A vy jste dobrák Jando, vás bych se taky nebála,“ řekla Maruška klidně a zastavila se.

„Taky byste nemusela. Měl bych — budu vás mit rád a bude nám dobře spolu. Včil se vrátim. ▲ tolík si říkám, že vás sám anděl Strážce dnes

k nám vedl," Janda stisknul Marušce ruku a vracel se. „S Pánembohem“

Maruška řekla: „Dobrou noc, pozdravujte maminku i Mančinu. S Pánembohem.“

Spěchala s vršku dolu, již viděla probleskovati světla z oken stavení. A zaslechla hudbu.

Ku podivu, neřezaly jí ty zvuky do srdece jako včera večer, nevyhrkly jí slzy, cítila klid a volnost v duši. Zdálo se, připadalo jí, jakoby zvuky hudby zavznívaly z větší vzdálenosti od lesů, tam odkud byla přišla oklikou, kde hezká dvě staveníčka stála na stráni nad dědinou a v jednom z těch stavení právě snad se modlilo malé děvčátko svoji modlitbičku za maminku v hrobečku a prosilo svého andělička Strážného, aby mu poslal jinou, hodnou maminku — — —

A že tou maminkou by stala se ráda, si řekla Maruška zatačejíc na pěšinku za humny, aby nepotkávala lidi, již přecházeli po návsi, očumujice svatebníky v hospodě všemi okny a naslouchajice muzice, zpěvu a výskání.

Dojdouc domů zastala jenom otce. Sdělil ji, že matka je u Tondlů, ani jsou mladí i starí na svatbě, že hlídá s Rozárou stavení. Hanes a Pepinka že jsou u muziky.

Maruška vyřídila pozdravení od vápeníků i že se vzkáže stran svážky. Otec jenom ledabyle hlavou přikývnul, však věděl proč vlastně odešla.

Maruška dohlédla ještě do chléva, pak schystala na ráno na plotnu brambory, zrní i vodu pro dobytek, bylať Pepinka utekla ode vší práce a i Hanes zapomenul pro koně snést sena z půdy. Maruška opatřila vše, pověsic lucernu na trámeč u schodů, vylezla na půdu, kam se světlem jiti nechtěla a navázala seno do plachty. Pak se za-

hleděla okénkem v lomenici do dálí, tam, kudy se jezdilo k lomu a srdečce její vysílalo tamže vřely pozdrav.

Opatřivši vše ulehla a měla příjemné sny.

O Mančině se jí zdálo a o tom stromečku z pohádky ze slabikáře, majicím jehličnaté — pak zlaté, pak skleněné — krásně barvené, pak heboučké zelené listí a na konec svoje staré jehličí. A na konec o statném muži mozolných upracovaných rukou, dobráckých modrých očí a milé řeči, který řekl: „Jsme si souzeni — — —“

Probudila se, ve světnici hořela lampička, bylo již ráno. Matka již vstala a šukala. Rychle vyskočila z postele, překročíc Pepinku, o které ani nevěděla, kdy k ní byla ulehla, kdy od muziky přišla. Kdy přišla matka také nevěděla, tak tvrdě byla usnula.

Šla chystat pití dobytku, šla do chléva nakrmít a podojit. A když vstal i otec a šel opravit koně, že Hanes na pekárně chrápal jako o půlnoci, tu teprve sdělila matece jak se měla. O návrhu vdovcovu nepověděla ani slůvkem. Vyndávajíc z košíku ve Žďáře nakoupené zboží, vyndala i půl dolka a chléb.

„Proč pak jsi jim těm Jandovejím nepodala našeho chleba?“ vytkla panímáma.

„Majou bělejší chleba nežlivá my a musíjou krávy dobře krmit, mličná polivka i kafaty byly cejtit dobrým mlíkem,“ řekla Maruška a matka opětovala svůj starý stesk, že v mnohé chalupě si mohou více popřátí než nyní oni.

Maruška nevzala si z koláčů, které matka donesla od Tondlů, jak byli mladí i starí dali panímámě Šlapánkové ze svatební vejslužky.

„Když nechceš, nech tak,“ řekla paní máma trochu tvrdě, mrzela se trochu na Marušku, ana ji byla za večerní osamělé besedy Rozára předhodila, že se mohli přece přičinit, aby se ta známost s Jánem nerozešla. A také že Maruška se tím velkým, na dcerku z gruntu až nepříslušným a nepříčným dřením, dává lidem do řeči.

Maruška si toho nepovšimla, však bývala matka častěji mrzuta.

Pracovala dnes za Pepinku, která vyspávala až do poledne a probudit se konečně, nemohla se dosti napovídati o muzice, jak se vytančila, jak jí dávali chasníci připíjet a jak je muzika krásná věc, to největší na světě vyražení a potěšení.

„Muzika, pivo a láska,“ řekl k tomu Hanes zívaje na celé kolo.

Paní máma vyptávala se Pepinky, jak to slušelo nevěstě, jak drůženkám a jak konečně jejich mladé paní mámě Bětuše.

Pepinka měla řeči jako vody a v podvečer běžela k Tondlovům na besedu.

Maruška vyprávěla o Jandových, chválíc pěkný pořádek v obou chalupách.

„A vidíš, mohl by si tě ten vdovec vápeník namluvit,“ napadlo Hanesovi.

„To tak, z gruntu dcera na chalupu a k tomu vápeníka,“ jaksi hrdě řekla paní máma.

„Na nezadluženou, sporádanou chalupu a pořádnýho člověka, proč ne,“ řekl pantáta a Maruška na něho vděčně pohlédla.

„I na tu chalupu bych já musel napřed vyženit,“ neomaleně vyjel Hanes a Maruška šla raději ven.

Dnes nechtělo se jí zacházeti po humnech ku mlýnu i šla k Tondlovům, kde klidně vyslechla

povídání o svatbě a usmála se k tvrzení Bětuščině, že to Janovi s Kačenkou tak pěkně neslušelo jako ji se Štěpánem. A pomýšlela, jak by ji to asi slušelo s Jandou — — —

XIV.

Tak bylo Marušce od oné vycházky volno a veselo, že si ob tu chvíli zapívala.

To se již delší čas nestalo. Když se Pepinka kdysi starší sestry zeptala, proč tak málo ba vlastně nic nezpívá, odpověděla jí Maruška trpce, že by leda o falešné lásce písničky zpívat musila a tak že raději mlčí.

Nyní napadaly jí zase písničky; takové jako zpívávala v dětství, které si pamatovala ze školy, které jak si řekla, zpívají maminky dětem.

Že zpívala by takové Mančině, říkala si a věru, že se až usmála, když zpívala tu písničku o holubiče:

„Sotva bílý den zasvitá,
holubice v polích litá,
litá, litá, nelení
tam po osení.
A když najde tam zrněčko,
zaplesá její srděčko,
s prázdnou domů nepřiletí
nese pokrm pro své děti,
holubice matka,
pro svá holoubátka.
Vice než ta holubička
pečeje o mne matička;
práce nešetří
i když jsem větší,
miluje mne stále,
to jí budíž k chvále,“ — — —

Jakoby se dívaly na ni velké, jasné, modré oči malé Jandovy Mančiny, tak ji to připadalo a musela se usmívat, a zdálo se jí, že ve zpěv se jí mísi štěbetání toho hezounkého sirotečka a v té chvíli si říkala pevně a klidně, že bude, že stane se ráda malé Mančině matkou. —

Začínala již práce v pazdernách a Šlapánkovy dcery šly ovšem pomoci Tondlovým, již měli mnoho pěkně vydařeného lenu.

Mladá panimáma s Rozárou chodily dohlížet a prohlížet. Byly letos svízele s třelkami. Že bylo mnoho lenů, mohly si pazderáčky vybírat a dělaly drahotu, domlouvajice se mezi sebou, kde která panimáma lépe vaří, je méně přísnou při prohlídce a štědřejší s darováním trochu těch „cucků“ a „haček“.

Že dovedly třelky mezi „cucky“ přimíchat byť i zmotané, zchuchvalčené ale přece dobré žmeny čistého lenu, znaly sice všecky panimámy, řekly si mezi sebou, že se letos musí k těm „štrychům“ pazderáček již trochu zamhouřit oči.

U Tondlů měli práci v pazderně vypočtenou skoro na celý týden a aby s tím pojedním pro třelky bylo méně starosti, hodlali odbýtí zprvu zabijačku a pak vyčastovati ženské v pazderně jitřnicovou polévkou, nějakou sprostší jitřnici, kroupami krví zbarvenými a na kutchaně vypečenými, škvarkami na bramborovou kaši a hrách. Že si třelky polibují to bylo předem jistó.

Maruška s Pepinkou pomohly při zabijačce a Maruška, že protivěly se jí řeči třelek v pazderně, které semlely jako vždy všecky klepy, jak se říká: živé s mrtvými, zákon s proroky, co má Pánbůh k snídani a Lucifer k večeři; — pomáhala raději při vaření, že se Bětuška počinala již trochu šetřit.

Uplynul týden, práce s lenem u Tondlů byla odbyta, také Šlapánkovi již letos méně lenu seli, majice málo mrvy, odbyli si tu starost a Maruška očekávala kdy Janda dojde.

Mluvila s ním v neděli po kostele, sama mu řekla aby vyčkal ještě, ona že jest sice již roz hodnuta, ale rodiče že bude dobře nechat trochu ještě se upokojit, až pozapomenou, že ušlo jim již nadobro a navždy pro ni to zaopatření v rychtě.

„A taky aby lidí neřekli, že jsem, když se mi můj bejvalej hoch oženil, si šla sama jinýho namluvit,“ řekla trochu trpce, ale podivila se při tom na Jandu tak mile, že se srdečně na ni usmál.

„Pamatujte Maruško na toho mýho sirotečka,“ zaprosil a Maruška mu sdělila, jak na Mančinu myslivá; že jí zpívává pověděla s úsměvem tak dobrým, tak upřímným, že by ji byl nejradijnější objal.

Nešlo to i spokojil se tim, že ji koupil cukrata a rohličky tak jako své malé dceruše.

Zdráhala se to přijmouti a přijmouc zdráhala se, aby ji Janda vyprovodil.

„Budou lidé myslit, že se domlouváme o té svážce,“ řekl s úsměvem, jda s ní přece kus za město.

„A my zatím — zasmála se a zarděla.

„O svatbě,“ usmál se Janda.

Ještě se domluvili, že dojde Janda k rodičům ve svátek, na Hromnice, kdy se nepracuje a je uklizeno. To aby panimáma se pak nevadila, že Maruška ničeho neřekla, usoudila tato.

Bylo zase mrzuto u Šlapánků. Že bylo lenu mnoho, klesl poněkud v ceně a židé, majice tento obchod úplně v rukou, nepředbíhali se u sedláčků, čekajice až ti, kteři nejvíce peněz potřebovali, jim sami vzkázou. Vzkazovalo se po židech, khů-

žičkhářich“, jak se říkalo těm židům, již obcházeli po dědinách skupujíce kůžky a dohazujíce prodej lenu a obili.

Šlapánkovi aby mohli trochu zase poplatit drobné, Štěpánovou svatbou povstalé dluhy, nutili se prodati len. Hlavním dluhem byl účet u kováře, za nový vůz a orní náčiní, které Štěpán dostal a které, jak si Hanes s rodiči řekl, u Tondlů jistě nutně nepotřebovali a lehčeji si poříditi mohli. Slibil pantáta Šlapánek kováři, že zaplatí mu okolo nového roku a nyní se tak těžce odhodlával len prodati. Že se ale prodati musí, že se doma letos nenechá ani na kousek plátna, nerci-li kanafasu, do kterého by se barevná boura koupiti musela, sdělila paníma dcerám se slzami v očích.

„Ponejprv co jsu svou hospodyňou nebude se hu nás přist,“ pravila smutně.

Pepinka div že si neposkočila, že nebude muset sedat u přeslice, Maruška těšila matku, že mají v zásobě i prádlo i něco plátna a pantáta popsal křidou celou tabuli stolu, počítaje mnoho-li za len stržiti by mohl a mnoho-li asi jenom strží.

Také proto nutil se prodati, že na špejcharku, kde měli vytřený len uložený, byla trochu pošpanělná krytina a len mohl, kdyby po náhlé oblevě na patro zatékalo, vzít poškození a pak by teprve byli za něj židé dali co by byli chtěli. Dovedli již na zboží najítí chyb.

Na opravu střechy nebylo pomyšlení, byl šindelový kryt sešlý tak, že při obnovení muselo se pomýšlet i na nové podlažování a na takové výlohy se nemohli Šlapánkovi v kolika příštích letech ještě odhodlati.

Tak vzkázal pantáta právě den před svátkem Hromnic židovi po jednom z „khůžíckhářů“, aby

si došel podivat se na len. A žid, který letos u Šlapánků nedostal ke koupi žádné kůžky z králiků, řekl s úšklebkem, že letos je lenů nazbyt a že páni „kseftsmani“ si budou vybírat.

Sotva žid odešel, přišel kovář a domlouval se, upomínal o zaplacení. Byl odkázán až po prodeji lenu a řekl Šlapánkovým dosti peprných slov, že nemuseli se synem, ještě k tomu mladším, koukat tak vysoko a když již koukali a peníze vypůjčovali, že mohli vypůjčit více a poplatit dluhy. Však že již jemu za dvě předchozí leta dluhuje všeliké spírávky a za ten vůz, že nebude-li zaplacen, že půjde on, kovář, upomínat Štěpána samého.

„To byste mi sousede přece nehudělal,“ zaledkl se pantáta Šlapánek.

„I hudělám, však já žezezo nekradu. Když dostane kolář, musím dostat taky, sice půjdem spolu mladýho Tondla hupomínat,“ řekl kovář a pantáta s panímaou se domluvili, že prodají len prvnímu kupci. Nepríjde-li hned po svátku žid, kterému vzkázali, že prodají tomu, který přijde a se optá. Aby neměli ostudu a hanbu před Tondlovými.

Smutně vybrali se o Hromnicích Šlapánkovi do kostela, šli raději do větší dědiny než do města, chtice se vyhnout lidem, ač vzdálenost byla stejná a i v dědině se s mnoha známými, již neměli ve městě co kupovati, sešli. Však se s nikým nezdrželi, nechtěli se s lidmi rozhovorit, aby maně neuklouzly jím nějaké stesky.

Maruška byla by ráda matce napověděla, aby upekli k obědu buchty, ale s panímaou nebylo řeči. S povzdechem dala vařiti malý kousek uzeného k hrnci zelí a vařila knedliky z vejražky, namíchajíc do těsta více rozstrohaných, včera od

večere zbylých pomenších bramborů než mouky. Že se musejí najistí nejvice zelí, řekla dětem s povzdechem.

Pepinka ohrnula trochu pysky, však věděla že u Tondlů nebude o nějakou od oběda scho-vánku zle a že jí švagrová již do trouby poukáže, až tam na besedu přiběhne. Za to Hanes zabručel, že má být toho jídla aspoň víc a nezdráhal se, když Maruška svůj podil jemu a otci rozdělila, díce, že o maso nestojí.

A panímámě dala rohlíček, řeknouc pravdu, že jí tento tak jako minulou neděli koupil vápeník Janda. Neřekla však zda starý či mladší, zda vý-měnkář či vdovec a matka se neptala, schovávajíc si to lepší sousto ku kávě, kterou vařila zrovna při obědě za svačinu a večeři zaroveň, jak se v neděli a ve svátek vždy stávalo.

Jen že byla ta káva řidčí, z mléka jednou sebraného, méně sladká a bylo jí méně než druhdy.

Maruška poklidila světinci jako před velkými svátky i oblékla se odpoledne do lepší kanafasky, životku a fértochu.

„Kam pak půjdeš?“ tázala se matka.

„I nikam, ale řekl mi vápeník, že snad k nám přijde,“ odvětila Maruška, obrátiči se k oknu, aby matka neviděla, jak se červená.

„Taky ti mohl už říci co a jak, tuhle aby se sháněla úcta,“ zabručela panímáma.

„A co za úctu, podej chleba a já s ním pak půjdou do hospody, tam mu holbu piva úctou za-platím a druhou dá nalejt on mně, Jandi nejsou špinaví,“ mínil pantáta.

„Aspoň si zavdáš,“ odbroukala panímáma.

Pantáta schrupnul si na peci, panímáma klí-mala na pekelci a Maruška stála u okna. Nečekala

dłouho. Kolem okna kmitli se dva muži v dlou-hých burnusech, oklepali si na záprsni snih s bot a již vcházel vdovec vápeník provázen strýcem do světnice.

Šlapánkovi se vzbudili přívitali, panímáma podala chleba, omlouvajíc se, že jim mlynář trochu více vejražky udělal a tudíž že chléb je černý, že dávají jindy mlet na chleba na „jednu mouku“ a od vejražky černou přimichávají, ale že si to tentokráte ve mlýně spletli a udělali jen černou a vejražku.

Maruška si věru pomyslila, že je tu více řeči než chleba, jehož si příchozí jenom po malém soustu ukrojili. Červenala se a když strýc Jandův počal vykládati, že přichází tuhle se synem na námluvy, mohla shořet.

Šlapánkovi otvírali oči a uši, Hanes, který vida přicházelosti hosty, z návsi taktéž domů zašel, tlesknul do dlani a řekl: „A co jsem povídal!“

„I ty!“ rozlobila se Maruška.

„Lidičky zlati, já jsu jako vyjevená, ty holka splašená, proč pak člověku nic neřekneš? Tak oni si to na ty svážce domluvili,“ podivovala se pa-nímáma více než se do opravdy divila.

„Na svážce právě ne, panímámo, ale zalíbila se nám Maruška všem, jak onehdá s tím vzkazem došla. Tak jsme si všecky řekli, že ju sám anděl Strážce k nám přivedl,“ pravil Janda vřele a Ma-ruška i panímáma oslzely.

„Však jsem se mu vysmál, že holku za kolik neděl den co den viděl a teprvá když k nám došla, mu napadlo, že by to byla pro něj žena a pro jeho děčko matka,“ dodal strýc.

„Ejnu, ejnu, ale, ale,“ nemohl najistí slov pan-tátá.

„Lidi, dobrý lidí, lidičky zlatí,“ panímáma hledala také nitku hovoru, nemohouc se zmoci na odpověď.

„Je ono to hu nás letos všeljaký, víte že jsme strojili svatbu a že jsme syna zaopatřili, jářku do velkýho místa —“ začínal řeč pantáta.

„A do vzácný přízne,“ přidala panímáma.

„I to víme, to jste pármandelkrát vykládali každému, kdo to jenom poslouchat chtěl. A že máte starostí a nesnází a svízelů co dost, to se taky domyslime. Ale jářku toho včil nechme. Já se vás tuhle za syna po bratrovi po křesťanskou a po sousedsku ptám. chcete-li mu dát deeru a zrovna řku, že toho nebudeste litovat,“ s vlnidou vážností zahovořil strýc Janda.

„Nekouejte pantáto a panímámo, že mám jenom chalupu. Je k ní dvacet pět měr polí i tálek lesa tak třicet borovic mám, co se z lesa od vápenky na sukách přinese to stačí k topení a ještě mi páni rok co rok vykážou v lese vejřez trávu k využnutí a stlaní k hrabání. Nedbal bych abyste dali Maruše věno, ať jí Hanes až se vožení splati pretencu, pak ji to huložím nebo si přikoupíme polí a hudělám ju poloviční zápisnicou na chalupě, však na ni nemám dluhů ani groše. Dáte-li jí řákej kus dobytka, dobře, bude pro boží požehnání, ale je-li vám těžko, počkáme i na to na Hanesovu ženitbu. Náky ty peřiny, tak kousek nábytku, nádobí co by donesla měla by pro svou radost,“ pravil Janda a přitáhl Marušku k sobě.

„No tohle je přece ženich! Snad se vám nedá?“ otázal se strýc Janda.

„Lidičky, lidičky,“ panímáma se mrzela vzpomenouc jak ondy o Jandovi promluvila.

„Jaky dlouhy řeči. Chceme dát těm holkám po patnácti stovkách. Až se Hanes vožení dá jim po tisicce a těch pět set si nechajou hu něj a bude jim dávat intrese, to ať se pak dohodnou. Kdyby nebyly vdany složil by jim taky po tisicce, to je jedno. Byl byste spokojenej, co Jando?“ Pantátovi se trásl hlas.

„Já bych na to přistoupil,“ ozval se Hanes vážně se tváře.

„Ale krávu a kousek jalovýho dáme Maruše taky. My si huž náko pomůžeme a syn gruntovník, Tondl, nás taky nevopustí,“ ozvala se panímáma.

„Co můžete dát bez hubližení sobě a druhem dětom, za to: zaplať Pánbůh. Nebudete litovat ani vy ani Maruška. Však spolu jsme se huž dohodli,“ řekl Janda a políbil Šlapánkovým ruce. Maruška políbila ruku strýci, který ji pohlabil a vstrčil ji do ruky tolar s Pannou Marií.

„Na dobrou vůli,“ řekl.

„Musíme vzkádat pro Tondlovi a abysme to sepsal,“ minil pantáta Šlapánek a panímáma se až zamračila, jak dává to znát, že se těší tomu ženichu, třeba byl jenom chalupníkem. Přece panímáme selská pýcha trochu mráčků na čelo věhnala.

Hanes šel k Tondlovům pro mladého a starého pantátu a panímáma Šlapánková plísnila Marušku, že nemají koláčů jak se o přípovědi sluší, že níčeho neřekla.

„I to bude pomoc,“ usmál se Janda a šel k svému burnusu, který byl prve na římsu pověsil. Vyndal z hlubokých kapes uzlík s rohlíčky, láhev s rosolkou a pokynul vrátilivímu se Hanesovi aby doskočil pro pivo. Dal mu do ruky tri dvacetníky, aby také donesl tabáku.

Maruška zatím kývla na panímámu, zaběhla do komory a donesla kus uzeného masa. Dala je rychle vařit do teplé vody, přiložila a když došel Tondl a Štěpán vyslechli s údinem tu novinu o pří povědi a zavdali si rosolky i piva, měla po domluveni maso již uvařené.

Pochválila ji matka za ten nápad a strýc Janda žertoval, že takovou hospodynou synovci přeje.

Domluvena svatba z provoda. K notáři že se nepřijde, že stačí staročeská, křesťanská pří pověď a jen tak pro pořádek napsání smlouvy s podpisy svědků, usnesli se ženich s rodiči a budoucím jich nástupcem Hanesem.

Pantáta Tondl a strýc Janda podepsali se za svědky a když Jandovi odcházeli, tu řekl Tondl, že se těší, že vstoupí s lidmi tak rozšafnými do přibuzenstva. A Marušce přál štěstí upřímně.

Hanes byl také potěšen. Pepinka, kterou matka zavolala, mohla se rozdivit a Maruška slzic tichým štěstím vyprovázela ženicha až za dědinu.

XV.

Nevšimli si toho lidé po dědině, že přišli Jandové k Šlapánkovům a kdyby si i byli všimli, byli by myslili, že přišli vápeníci k vůli svážce. Že se koupilo pivo, to nebylo ani v hospodě divno, neb to se dělávalo, nechtěl-li přespolní příchozí jít do hospody.

Pepince bylo přikázáno pomlčeti o svatbě Maruščině, sice že nebyla by druženkou. Tak jí Maruška pohrozila a Pepinka se dušovala, že nikomu nic nepoví.

Hanes také hodlal mlčet, myslil si, že je pro něho lépe, když se nerozpovídá, že se vdá sestra bez věna a že teprve on bude toto vyplácat. Arci

takové poměry nastupujících dědiců statků byly ve více místech a hovořilo se o těchže otevřené.

Tondlovi schvalovali Maruščino provdání, ale panímáma přece poukazovala, že nemuselo se tak spěchat, že byl by se pro Marušku naskytl také časem ženich z gruntu, neb ze „živobytí“, ať si i v dovece s dětmi. To že vypadá jakoby buď chtěli Šlapánkovi s tou svatbou ukázat rychteckým vzdory, anebo jakoby se Maruška byla při té svážce s tím v dovecem tuze skamarádila.

Panímáma Šlapánková tu řeč odplakala, Maruška se tomu smála. Všechn žal z jejího srdce jako když do vody zapadne, či vlastně do sněhu, do těch závějí že jej pochovala, řekla matece a tato se věru až divila, vidouc jak dcera zveselenou myslí téměř rozkvétá.

Chystala si Maruška výbavu. Měla peřiny již nasypány, jen povlaky si šila a poslámky ovrubovala. Co měla matka doma zásob to všecko jí dala pod ruce, nechtěla aby mohla stará Jandová říci, že nevěsta přivezla si výbavu jako do chalupy a ne jako dcera z gruntu.

Že dají tedy Marušce krávu a jalovče, bulička z jara odstaveného, řekla panímáma hned při pří povědi, hodlala však přidati dceři ještě husu, nadadit tuto a z jara jí dátí mladé hospodyně i s housátky.

„Však hu Jandů asi husy nemajou,“ mínila a Maruška se upamatovala, že matka Jandova řekla, že nedrží husy, ač by Havlové děti popásly, že je to na ni mnoho vůbec té vši práce, že by jí této chystáním krmu pro husy ještě přibylo.

„Majou u těch Havlů víc dětí?“ tázala se matka.

„Majou tři, dva kluky a děvče. Ale mami zlatá na tu Mančinu se těším. Až je budete vidět to děvčátko, ty jeho modrý očička, budete mít sama radost,“ Maruška se usmívala v milé vzpmínce.

„Já nevím, já mám přece strach, že budeš mít někdy s tím děckem zle. To viš, macocha se nezachová, kdyby se na kousky rozkrájela a cugrem posypala. Lidé navedou nevlastní děti a ty kdyby nic jiného druhý matce vyčist nemohly, vyčtoú že je nevlastní,“ shledávala panimáma stará přísloví.

„Nebude to zly maminko, je to hodny děcko, na mámu se nepamatuje, nějaká svízel je všade, nazlobily jste se i s náma, s vlastníma dětma co dost. A tam na ty poloviční samotě se ledacos lepší zvede nežlivá mezi moc lidma. Pánbůh pomůže,“ řekla Maruška klidně.

„Ejnu, náko to půjde. To mně tuhle bude milá holka hůř, když mi hubydeš. Budeme muset vzít děvečku, já s Pepinkou nestačíme ke všechny práci, věř. A pantáta nechce ani slyšet. Že prej se vezme tak jako tak pohůnek a místo pasáka pastvica. Huž jsme se pohádali proto. Járku: hubyl velkej syn co zastal za pacholka a hubyde Maruška, co dělala za děvečku i za pohůnka. I pastvica nezastane za mladšinku, Pepinka se mi hudře a já taky,“ stýskala panimáma.

„Děvečku byste měly mít, to je jisto, no ale to se huvidi. A potom z jara bude ale tížejác děvečku hledat, měla by se vzít hněd i pohůnek. Tak starší pasák a pastvica co nezvostali na místech by se měli vzít a pak z jara k pasení pastvica nebo pasák co budou ještě v zejmé chodit do školy. Ale lepší pastvica, pomůže to děvče hu-

mejt nádobí i tak ty jabka oloupat a něco jiného při vaření,“ uvažovala Maruška.

„Ba jo, takovy děvčisko co ještě v loni páslo, když se vezme za mladšinku humí málo co do ruk vzít a aby tomu člověk byl pořádem za patama. S Pepinkou by tropily hlouposti, kdyby přišlo co mladšího do stavení,“ vzdychla panimáma.

„Ale za starší děvečku musí přece v chlívě i při kuchyni zvostat Pepinka, to by na ňu bylo haňba, kdyby dělala jenom co patří na mladšinku. Vite co já jsem zastala, když jsem byla v jejich letech,“ namítla Maruška.

„Však pantáta to taky říká a pak, co jsme všecky od Šlapánkovy svatby zastat museli, to cizí člověk dělat nebude. Na silnější děvečku si nemůžu pomejšlet, to se nadru jako za mladých let,“ panimáma již plakala.

„No snad bude mít Štěpán naznání a nechá vám vypomocet“ řekla Maruška. Těšila se tak na svoje vlastní hospodářství, na nový svůj domov, že se jí matčiny starosti dotýkali již jaksi cize.

„Štěpán? Což ten je Tondluj, ten je den ode dne méně náš! A což Maruško, nic ti Štěpán ještě neřekl, čím ti jako vypomůže ke svatbě?“ tázala se panimáma.

„Ne. Toho se asi nedočkám. Já mu o nic přece neřeknu. Co by mi taky měl nebo mohl dát?“ Maruška se tázala trochu udiveně.

„No aspoň kousek dobytka, vždyť jsme k vůli němu se tak huvázali, tak jsme mu červenou straku s odstávčetem těžko dávali. Vždyť to bylo odstávče — skoro jalovica, na Tři krále se vylihlo a do svaty Anny ho byl kus. A ti bulici tahali dost a vezme je jistě z jara na voracku.

Tož by ti měl něco dát, aspoň tu jalávku od straky," mínila paní máma.

"Budete mít maminko taky hujmu, když mi dáte malenu a bulička, když jste nepřikoupili po Štěpánově svatbě, tož abyste přikoupili letos, přece Štěpánovi čtyři a včil mně dva kusy, to hubyde všeho i práce do tahu, i mlíka i toho hnoja," moudře mínila Maruška.

"Koupit, ale z čeho? Žid pro len nejede a první peníze se musíjou dát kováři a koláři. Vypůjčit se nemůže. Do banky by pantáta huž nešel, to je řákejch interesů a od lidí vypůjčit je těžko. Každej by řekl, že máme syna, kterej má peníze huloženy, ať nám pomůže syn. A to by nám bylo haňba světitá od syna vypůjčovat letos to co jsme mu v loni dali," paní máma plakala.

Že nebyly paní máminy slzy v domě právě vzácností, jakož i u vědomí příštího klidného života, si Maruška matčina pláče nevšímala. Hleděla si práce v domácnosti, hleděla si šití a byla ráda, že nemusila jít nikomu na výpomoc do pazderny. Že Slapáncovi sami letos nikoho ze sousedů o výpomoc nežádali, nevyzvali jich lidé Pepinky líbilo se pracovat v pazderně, že bylo tam veselo a nerada se zřekla večerního prodlévání mimo domov.

Ale paní máma počínala býti pojednou na Pepinku přísnější, bála se, aby se děvče nezamilovalo a nehledělo po něčem, co by nemohlo dostat. Že by to pak dopadalo jako s Maruškou a že by pak si třeba také vzala prvního ženicha, který by přišel.

Tak rozumovala paní máma, které to vdávání Maruščino bylo méně milým, když si představila, že bude muset nyní více pracovat, více se

uskrovňovat v odpočinku i v jídle, neb že se bude muset šetřit, to si vypočetla i bez křídy. Bude-li v domě celádka, ať i jen pohúnek a pastvica, nesvolí-li pantáta zjednat mladšinku, bude se vařit pro všecky stejně a nebude lze, aspoň tim hrnečkem kávy si přilepšit.

Aby Maruška vypomohla při práci, to nebylo lze si při té vzdálenosti ani pomyslit. A ještě si paní máma říkala, že nesmí si nikomu postěžovat, že ubyde jí v Marušce i věrná důvěrnice, s kterou si tak dobře rozuměly.

Pepinka měla pomáhat Marušce šít, do čehož se jí nikdy nechtivalo, raději si zanesla svoji přeslici k Tondlovům a pomáhala přist, když letos přádla doma nebylo.

Švagrová Bětuška ponaučena matkou slibila Pepinci, že dá jí za pomoc při přádle na kanafasku, až dají z jara plátno a kanafas dělat. Když to Pepinka doma povídela, řekla paní máma: "Totíž dá ti stará paní máma, však mladá ještě neporoučí."

"I to je jedno, jen když budu mět o kanafasku víc. A hodně červenou, jen málo bily příze do mustru si vyberu. Bětuška to taky řekla," těšila se Pepinka.

"Ríká se: paní máma švagříčková, buď přece způsobná," vytýkala Maruška.

"Ejnu bodejť, paní máma švagříčková a jsme kamarádky. Ať mluvím s řou nebo o ni, hu mně je a zvostane: Bětuška," hájila se Pepinka.

"Jenom abys někdy hu nich ještě třeba párl let nebo smrti: paní mámo a pantáto neříkala," řekla Maruška výstražně a matka pohledla na ni porozumívajíc, že Maruška to mini tak, že by Pepinka neprovodavši se, šla k bratrovi místo slu-

žebné, tak jak si sama kdysi o sobě představovala. A panímáma pokývla hlavou a vzduchla. —

Pepinka užila o masopustě všecky muziky. Maruška si každé neděle našla jinou výmluvu, jednou že boli jí zuby, podruhé že má otlačenou patu, až se Pepinka smála, že se ji chce tolík výmluv vymýšlet.

Janda mluvil s Maruškou každé neděle po kostele a daleko ji vyprovázela, aby docházel neprála si, nechtěla miti zbytečných řečí a věděla, že přišlo by matce těžko lepší uctění, jak se pro ženicha slušelo, schystati.

Ráda přijala od Jandy nějaký ten rohlík a kornoutek sladkého, rohlíček donesla matce a cukroví dala obyčejně Bětušce, s kterou se všichni mazlili, těšice se na děťátko, které v máji čekali, jako na princečko, jak stará Rozára říkala.

Však Maruška, sjíjc si cejchy a kanafasky, hleděla vyšetřit látku i ušila pro Mančinu sukničku, zástěrku, kabátek i z jemnějšího plátna košilku, dovedla zástěrku a kabátek vyšít, ku košilce kraječky uplést a těšila se, že udělá dítěti radost.

To jí chválila nejvíce Rozára, že si dítě člověk koupí sebe menším dárkem a že neláska s dětmi roste.

Na konec masopustu, na „vostatky“, jak se říká posledním dnům masopustním, se Maruška přece vypravila k muzice. Musela se chasníkům o „voračkách“ vyplatit, sice by ji byli pomluvili, že je pyšná a vysmáli se jí, že se vyhýbá rychtě k vůli bývalé lásce s Janem, nynějším hospodářem.

To došel Janda také a šel k muzice. Zaplatil muzikantům a chasníkům dal „na pivo, aby co „přespolní“ si mohl zatančit.“

Viděli ho rádi a jeden z chasníků, plácna mu na rameno, řekl: „A co vy, vápeníku, snad jste si k nám došel vybrat nevěstu?“

„A ba, já jsem ju huž vybral,“ odvětil Janda a chasa strhla vřavu, že se jim musí za tu nevěstu vyplatit.

Janda se nevzpíral tomu obyčeji a dal chasníkům vyvalit ještě celé čtvrtně piva a ti mu nechali zahrát „tuš“ a „solo“, aby provedl nevěstu.

Když si kývnul na Marušku, všichni byli překvapeni a obsypávali Hanese i Pepinku otázkami a pak výcikami, že a proč se dělaly s tím „tajností“. Podobně se dělo panímámě a pantátovi Šlapánkovým, kteří byli také přítomni, neb o „vostatcích“ nescházivá v horách u muziky ani živá duše.

Panímáma slzela, patříc na Marušku v kole se ženichem se otácející, a trochu nepředloženě vyptávajícím se kmotram a tetkám sdělovala, že, když si uvalili ten dluh z banky, nezdráhají se dceru provdat za vdovce chalupníka.

Že by tohoto i jiná dcerka selská, dcera z gruntu si ráda vzala a nechybila, přisvědčili pantátovi sousedé více méně upřímně.

Mladá panímáma Tondlová nebyla u muziky nebylo ji dobře a mazlila se doma v posteli Štěpán došel k muzice jenom na chvíli, provedl sestry a nejbližší známé a zase se k ženě vrátil, přinášeje ji cukrlata a sladkou rosolku.

Vyprávěl o prohlášení Jandově, že je Maruška jeho nevěstou a smál se, jak Janda sám dal si láhev punče, a panímámám na „soudné stolici“ podával zavdanou, aby ho přece trochu chválily.

„I pochválijou vdovca co dost, jen když jedna holka zasejci hubyde a zbyde víc zdejších ženichů na zdejši nevěsty,“ minila Rozára a mladi manželesi pochvalovali, jak se pěkně v sousedství našli.

Maruška musela tančiti se všemi chasníky, s mladšími i staršími sousedy.

Mladý pantáta rychtář, Jan, ač si hleděl více „šenku“ než tance, vzal přece také Marušku do kola, dle zvyku si ji od ženicha „dovoliv“.

„Dej vám Pánbůh štěsti. Maruško,“ řekl k ni vlidně, hlasem trochu se chvějícím.

„Děkuju vám, dejž to Panbůh,“ odvětila Maruška a tím, že řekli si navzájem: vy, byli spolu již jako vyrovnání a znali se jakoby znova a jináče.

Když tančila Maruška s Janem tu napadlo panímámě, že jí to s timto přece lépe sluší než s Jandou, a bylo jí znova trochu lito, že běre si Maruška vdovce. Ale neřekla jí toho.

Janda provedl ovšem také rychtářku, která byla pěkně nastrojena a mrzela se, že chce a nutká ji muž, aby pomáhala při posluze hostům. Také s panímatkou se trochu pohádaly, jak tato ženským sama sdělila. Mrzelof jí, že žádala si mladá její výpomoci, ač již se byli staři na výměnek odstěhovali. Ale pomáhala stará rychtářka přece, aby si mladá lépe prý zvykla.

Marušce bylo veselo a blaze. Ani nevěděla, jak to přišlo, že si počali s Jandou tykat. Tak hezky se jí to říkalo, to slovičko: ty a Jandovo jméno: Francek, se jí pojednou velice líbilo.

Janda s pohnutím byl prohlížel věci, které Maruška Mančině ušila a vyprávěl, že se dítě na „novou maminku“ těší. A i matka jeho že těší

se na nevěstu, o které po celé dědině povídá k pochvale, jak, jdouc náhodou k nim, putny s vodou ji vynesla. Že při přijití nevěsty do nového domova panímatky vždy něco nastrojí, podhadice koště neb pometlo, by nevěsta, toto zvednouc, dokázala, že je pořádná, postaví putny s vodou neb opálku s dřívím, by, tyto odnesouc, objevila se býti pracovitou, to se děje všady. Ale, že Maruška, o ničem ještě netušic, a Jandovou neznajíc, tu práci za ni vykonala, to jí, co dceři z gruntu, počítáno ode všech ženských nejen za důkaz pracovitosti a dobrého vychování, ale i za dobré znamení pro budoucnost. Jandovi, jehož trápení s první ženou znali, přáli té hodné nevěsty, ač se řeklo, že mohl vyženit hotové penize, kterých že od Šlapánků asi nedostane, se správně soudilo. —

Půst plynul Marušce pomalu, těšila se již na svatbu. Byla také s matkou u Jandů na návštěvě, či jak se po dědině řeklo „na prohlížce“, zavezl je tam jedně neděle Hanes šlitází, dodržovalať sanice až přes půli března tuhá a pevná.

Panímámě Šlapákové se u Jandů velmi líbilo. Staveni jako klec, nescházel nikde ani šindel, ani hřebík, ani lišatka, ani cihla.

Náčini hospodářské bylo zánovní, nic sešlého a Hanes vykládal doma otci, že má Janda lepší vůz než oni. Snad lepší než ten, který dali Štěpánovi, k vůli kterému museli len prodati levněji, než ostatní sousedé. Však že někdo židí o jejich nesnázhách spravil, to bylo skoro jisto

A zde u těch „chalupníků“ bylo v zásobě i krmiva pro dobytek i lenu a vinuti a panímatá Šlapáková si věru řekla, že kráva s buličkem, které Marušce hodlají dáti, musí být nyní lépe

krmeny, aby nedělaly podle Jandových dvou pěkných krav, které byly dojnice i k tahu a mladého bulíka, ostudu, že jsou z gruntu a nevalně hledeny. Vždyť ten dobýtek v té „chalupě“, že je jako z plíneček, vykládala pantátovi.

Stará Jandová se omlouvala, že ona již mnoho nemůže, že když je syn doma, že to ještě jde a někdy že jí pomůže mladá Havlová, že proto nutkala Francka ať se žení, ten že otálel, že říkal, že to musí přijít samo od sebe, že nechtěl s dohazovači ani mluvit.

Malá Mančina přivítala „maminku“ s jášotem, nehnula se jí s klínem a když obcházely po stavení, nespustila se její ruky.

Ušíte pro dítě věci, které Maruška dovezla, vzbudily radost tohoto i podiv a pochvalu staré Jandové, její švagrové i této dcery Havlové.

Strýc Janda se smál, jak on první řekl, že Mančina by měla v Marušce maminku.

Havlová slibovala si s Maruškou dobré sousedství a přátelství.

Starý Janda se smál a řekl poťouchle k dceři; „A víš ty Havlíčko naša, to si humlувte s nastávající tětkou zrovna kmotrovstvo.“

Maruška se začervenala a mladá Havlica, jak jí otec říkal, odvětila se smíchem: „No tatinku víte, hu nás je těch Havlíčat zatím pro radost a pro zlost dost, to musíme ty vrány posílat do sousedstva. A pak s tím kmotrovstvem to huž půjde samo od sebe, když se za nás nastávající tětička či švagříčková nebude stydět, když má vzácnější přízeň.“

„Ale hupřimnější jistě ne,“ dodal Havel.

Panímáma Šlapánková byla skoro v nesnázi, když podána úcta. U Havlů si nedali vzít, aby

nepodalí kávu a buchty, bělejší a s více „vorakafem“ než u Šlapánků pekli na Vánoce a v ostatky, nesmažice letos ani koblihů, že i lněné semeno prodali a oleje si nenechali. Na sádle smažit by se panímáma v té letošní tisni nebyla odvážila.

A což u Jandů! Vepřovou pečení s kůrčičkou cukrem posypanou se sladkou nádivkou, tak po „starodávnou“ připravila stará Jandová a Maruška vylupujíc hrozinky z nádivky pro Mančinu, se smála, že je to již jako o svatbě. A k uzenému masu, z doma zabitého prasátka byly knedlíky tak bílé a zelí tak mastné, že se panímáma až styděla patříc na Hanesa, jakou porci si navalil a sporádal. Koláče pak byly s mákem, tvarohem, povídlim a perníkem a tak dobré, že se mohly, dle panímámina úsudku i „do kouta“ poslat.

Tak uctila Jandova rodina vitanou nevěstu a panímáma Šlapánková se nebránila již myšlence, že Marušce zde bude lépe, než bylo by bývalo jí na rychtě i snad lépe, než Štěpánovi, že bude hnedle hospodyní, třeba „menší“, ale přece „svou“.

A Maruška připomínala Mančině ať se modlí k anděličku Strážníčku, ať mu děkuje za to, že jí sem dovedl. A slibovala děvčátku, že bude mu povídávat pohádky. Žadonilo hnedle o nějakou, že babička prý nerada povídá, že umí jenom asi čtyři.

Pověděla tedy Maruška dcerce svého ženicha tu pohádku o borovém stromečku v zeleném háji, která ji napadala, když šla mezi zasněženými, sluncem ozářenými lesy, v den, kdy v srdeci měla velkou žalost, která se rozplynula jako sněhy, pod paprsky slunce, když usmála se na ni láska a důvěra z dobráckých modrých očí Jandových.

XVI.

Nestrojili Šlapánkovi Marušce hlučnou svatební veselost. Neprála si toho ani óna sama, ani Janda. Pepinka byla drůžičkou s nějakým příbuzným Jandovým, Hanes za mládence s dcerkou soudovic, kteří tak jako tak na svatbu zváni být musili. že Bětuška nemohla, posloužila místo ní panímáma Tondlova za starou svatbí a Havel šel za mluvčího.

Muzika sice byla, ale nehluchná, jen čtyři muži, k večeru se šlo na rychtu tancovat. Sešla se chasa, ale že nebyla podávána úcta, bylo tišeji než bývá o svatbách. Řeklo se, že Šlapánkovi nestrojili Marušce svatbu jako dceři z gruntu, ale jako nevěstě do chalupy.

A že v tom je kus selské pejchy, srovnávali se v tom úsudku chudí i bohatí.

Než Maruška byla klidna a stěhovala se k muži s nadějí a důvěrou všeho dobra v duši. Tak si téměř oddechla s bezděčné sobeckosti, že vyvázla z domácích tísňivých poměrů.

Ráda také odcházel z blízkosti bratra Štěpána. Dostalať ku svatbě bohaté dary od Tondlů. Stará panímáma jakožto „stará svatbí“ dala jí k „čepení“ arci šátek a to pěkný, hedvábný, sedý s modrými květy. Panímámě Šlapánkové se zdál být pro Marušku sice trochu jako „usedlý“, pro starší ženskou se hodící, ale vzpomněla, že Maruška si beže vdovce s děckem a neříkala ničeho. Bětuška dala Marušce na vlněné šaty, také tmavé, hnědé se zelenými průhy a k tomu ještě čtyři porcelánové hrnečky s květy a zlatými pásky. Na svatbu pak několik slepic, celé vrlení másla, mléko, tři misky koláčů, deset láhví rosolky a kopu vajec.

Slapánkovi byli zvědavi co dá Štěpán sestře do hospodářství a když se o ničem nezmiňoval, zmínila se panímáma sama, když několik dní před svatbou na besedu došel.

„Já? Co pak jsu já pánum? Nemůžu rozdávat z toho co není ještě mým,“ utrhl se nevrle na matku.

„No řekni, pantáta s panímáhou čekají třeba na to abys řekl. Já myslím nákej pytel obilí včil k jarnímu setí, nebo těch jablek pro vejmenu semena, nebo telátko, nebo to malý čunče, vždyť máte tři krávy po telatech a hu prasnice deset podsvinčat,“ upozorňovala matka.

„My máme? My ne, to staří a já přece nebudu prosit, aby mou sestru podarovali. Jste-li toho žádostivá, poproste je sama,“ ještě nevrlej řekl Štěpán.

„To ne. To není ani podarování, to se dává mladějím manželům pro boží požehnání, aby viděli jak jim na tom štěsti bude přát. A od bratra to není huž dokonce podarování, to je jako výpomoc, však máš zač vypomoct sestře,“ smutně již vyštělovala panímáma.

„Za to že jste mně dali pretencu hotově, tož abych druhejm dětem vracej. To je ta stará písnička. Dali jste mně a huvázali jste mně, tož počkejte, až budu odvázanej,“ řekl Štěpán hrubě a odešel bouchnuv dveřma.

Tu řeč vyslechla Maruška, sedící se švadlenami Kátou a Kačenkou v přístěnku. Šily svatební šaty, zelené polohedvábné, hedvábných Maruška nechtěla, že nehodi se pro chalupnici a matka ji i v té věci povolila, vždyť byli u židovky ve městě dlužni ještě za sukno na Štěpánovy šaty

a panímáma musela židovce slíbit, že ji na uhražení dluhu odchová aspoň deset hus.

„Buďte ráda panno nevěsto, že se vdáváte přes pole,“ řekla Kátla Marušce.

„Jsu ráda. Vy jste mi Kátlo před tou Bětuščinou svatbou řekla, že se vdám, že dočkám lásky. A stalo se to. A prosím vás, nejsu taky tuze veselou nevěstou?“ tázala se Maruška,

„Tuze veselou nejste. Jste pokojná a dojdete jistě, že budete mít svatej pokoj v manželstvu. Jste rozumná a povede se vám dobře. To je vidět ze všeho všady. A to dítě vás bude mít rádo, je to chuděra, bábička by je rozmazlila, starý lidí nehumijou s dětma. Však se cheu dočkat, že vám pro tu dceru budu šít svatební šaty. Nejsu tak stará a budu šít aspoň ještě dvacet let,“ Kátla se usmála na dceru a ta řekla:

„Tak dlouho já vás šít nenechám maminko. Však bych huž včil na vás i na sebe vydělala.“ —

Maruška po svatbě sdělila matčinu rozmluvu se Štěpánem Jandovi a ten se jen smál. Stará Jandová pak řekla, že kdyby nebyla Maruška dovezla ničeho, že by ji měli stejně rádi.

A tak hospodařila Maruška tam v té hezké chalupě na stráni, kam byla došla, kdy bylo vše zasněženo a kde zakvítily nyní bělostné květy trnkoví a zavánělo vše fialkami rostoucími pod keři, kterouž vůni mísla se silná pryskyřicová vůně blízského lesa a vůně čerstvě zoraných polí.

Jak ráda chodivala Maruška s večerem vstříc mužovi vracejícímu se od vápenice, vodívala malou Mančinu a povídávaly si spolu tak, že mnohdy na ně Janda již zavolal, aby ho bližícího se nepozorovaly

A ráda chodila na besedu k Havlovým do sousedství, Havel chodil nyní často místo tchána k vápenici a starý Janda počal užívat doopravdy odpočinku na výměnku. Tak jako Jandova matka, která se až mrzivala, jak málo práce jí nevěsta k obstarání ponechává. —

Plynul čas, máj se rozesmál všemi svými květy a u mladých manželů v Tondlově gruntě zaplakalo děťátko. Bylo uvítáno tak radostně, takovým žehnáním, že zdálo se, že to jaro venku musí přenést všecku svojí radost do té kolébky vystlané červenými peřinkami, která postavena vedle lože mladé matky.

Bětuška nepřestala se ani usmívat. Říkala, že zapomenula na všecky bolesti, na všecku úzkosť a strach, když se podívala prvně na svého chlapecka.

Ano byl to syn! Syn, dědic gruntu, erbovník, jak se v žďárských horách říká, syn, kterého si Tondlovi nevytoužili a který otevřel svá modrá očka všem pro radost.

Pantáta Tondl řekl hned prvního dne paní mámě, že mu připadá, jakoby ten syn nebyl dcérin a zefův, ale jeho, že patří tomu zděděnému po předcích gruntu, tomu všemu požehnání božímu, kterého se jim kdy dostalo.

„I jdi mi ty pantáto, to z tebe mluví jednou ta selská, ba ta mužská pejcha, že vy mužští na světě víc platíte, nežlivá my žensky, ty jeden — dědoušku — ty!“ smála se dobromyslně paní máma.

„Má ten náš Štěpán ve všem všady přece štěstí! První dítě zrovna syn!“ velebila panímáma, Slapánková.

„Zrovna jakoby se to žádnýmu jinýmu nestalo,“ smáli se ji lidé.

„Ten se jináč od malička poměje nežlivá my!“ řekl Hanes.

„To budu chodit chovat,“ těšila se Pepinka.

„Naše zlato, naše zlatičko malinkaty, našeho zlatička zlato,“ jásala Rozáza.

„Tož jsu tatínkem a ty maminkou,“ usmívavě říkal Štěpán Bětušce desetkráte za den.

Bětuška se cítila dosti, skoro úplně zdravou a těšila se, že nejdéle za čtrnácte dnů půjde k ouvodu. Že jí koupí panímáma na nové šaty a to na hedvábné, slibovala jí tato kolik neděl předem.

Také koupila a to na takové, že Bětuška vidouc látku, radosti rukama tleskala. Však to byla také podivana na to šustici hedvábí, na kterém v jasně zelené půdě se pestřily růžové a bílé květy.

Kátla s Kačenkou přišly šít, šily na výměnku a pro radost mladé mamince ušily z odstřížků i kabáteček a čepiček pro děťátko. Minila sice Kátla, že ta květovaná hedvábná paráda hodila by se spíše pro děvčátko než pro chlapečka, ale libilo se přece všem.

Než se šlo však ke křtu nastal u Tondlů spor. Zajisté nebývalý to host pod střechou toho gruntu.

Byly to vlastně dva spory, či spor dvojitý. A to o kmotry a o jméno.

Že by jini kmotři měli být než Tondlovi nenapadlo těmto, ani Bětušce ani Rozáře.

A když Štěpán navrhнул, aby šel jeden z rodičů Tondlových a druhý z jeho, tu se zamračil pantáta Tondl, panímáma se zasmušila a Bětuška překvapeně pohledla na muže.

Nikdo nepromluvil. Až po chvíli ozvala se Rozára: „To nejde!“

„Do čeho vy taky nebudete mluvit. Proč pak?“ osopil se Štěpán na Rozáru.

„Mluvila jsem pantáto vždycky do všeho, však jsu s Tondlovým gruntem srostlá a mluvila jsem i do vaší svatby. Já jsu vaša,“ směle řekla Rozára.

„Jseš Rozáro.“ přisvědčil pantáta Tondl.

„Ba tak,“ příkývla panímáma.

„To je tak,“ pustila se do výkladu Rozára. „Je zde syn, erbovník, podlévá gruntu Tondl. Tož přísluší Tondlovi, aby ho ze křtu zvihal. A že panímámě Tondlové nebylo dopřáno syna, tak jí patří ta čest, aby sloužila kmotrovstvím prvnímu vnučkovi. Až podruhy se to může prohánkovat po mužsky, po tretí po žensky straně.“

„Máš pravdu Rozáro. A zeť to taky huzná,“ kývnul pantáta Tondl.

„A ba, já musím všecko všady huznat,“ vybuchnul Štěpán.

„Pantáto, Štěpánku,“ chlácholila Bětuška. Štěpán odešel a šel si postěžovat matece.

Chuděra panímáma Šlapánková měla s těmi synovými stesky kříž. Vymluvila mu tyto, ale neušla tomu, aby se na ní často dosti nepěkně neutrhnul.

Ač jí bylo dosti lito, že ona sama a pantáta jsou tak přehlédnuti, odstrčeni, přece Stěpána přesvědčila, že nejsou Tondloví v neprávu. Až oslzelá, řkoucí synovi, že byť i nekmotrovala, přece to první vnučce bude mít velice ráda.

Tak Štěpána upokojila, sama byla však smutna. Když to sdělila pantátovi, řekl tento, že se aspoň vyhnou větší výloze, tož že je rád.

Byla to panímámě lto a když posílala po Pepince Bětušce slepici s nudlemi uvařenou, darem „do kouta“, tu ji napadlo, že u Tondlů to nebudou za žádný velký dar považovat a jí že ta kráorka, která dobře nesla a mohla hnízdo krátečky vyvést, bude při tom úsilovném v hospodářství šetření chybět.

A nemýlila se. Panímáma Tondlová vyptala se Pepinky, zda není slepice stará, aby nebyla polívka z ní pro koutníci příliš mastná a maso tuhé. Ostatně se smála, že poslaly panímámy, s kterými Tondlovi v kmotrovstvu stáli, tolik slepic, že jedli polévku i maso všichni i čeládka, aby se to nepokazilo.

Pepinka, nepovážlivá a drobet prostořeká, řekla, že je slepice z mladších a že ji panímáma dosti litovala. A Tondlovi se smáli. Stěpán řekl Pepince, že je jako taková slepice, že všecko vykváče.

Druhý spor byl o jméno.

Že se bude hošk jmenovat po pantátovi dědouškovi a kmotříkovi František, vyslovila paníbába, strojic dítě ke křtu.

Štěpán se ozval, že snad by mohl být synáček pojmenován po něm a matka jeho, která došla, aby až se ke křtu pojede nezůstala šestinedělka sama, přidala se k tomu náhledu díc, že to je radost každého tatíka, když jest mu první syn jmenovcem.

„Je mu jmenovcem po přijmění, tož ať je mně jmenovcem podlévá svatého patrona,“ řekl pantáta Tondl tak určitě, že nikdo více nepromluvil.

Štěpán jel ke křtu arci sebou, řídil koně a věru bez potřeby tyto šlohal.

Doma zatím mladá panímáma si stěžovala, že se jí po děťátku stýská a vyslovovala obavy, zda se něco nestane, povoz nezvráti, anebo koně nesplaší, zda děťátko nebude moc plakat, zda nebude je křestní voda na hlavičku studit.

Mívají takové obavy všecky mladé maminky a sešedší se k nim ženy mají jim tyto co vymlouvat.

K Tondlovům dostavilo se několik sousedek, kterým Rozára podala koláče a rosolku, jichž se na darech „do kouta“ bylo dosti sešlo.

Panímáma Šlapánková roztruchlena tím, jak si řekla v duchu odstrčením. řekla trochu nepovážlivě: „Vždyť přece jede sebou panímáma vaša a tak snad nemusíte mět o dítě takovej strach.“

Sousedky se na sebe podívaly a hned byly doma, že se zde asi něco mrzutého stalo. Přikývly si a rychle si zavdávaly, aby deroucí se na rty všečeňné otázky rosoličkou spláchly.

Bětuška se udiveně podívala na panímatku. Ani ne tak slova, jako spíše přízvuk hlasu, jakým byla vyslovena, ji zarazil.

Tomu nebyla od panímatky zvyklá.

Stará pranostyka Rozára byla hned pohotově a našla odpověď, díc: „Což o to, to ona panímáma babička, či abych jí tu novou, patřičnou čest dala, kmotříčka, bude Františka opatřovat, jako oko v hlavě, o to žádná starost.“

Rozára vyslovila slova: patřičnou, kmotříčka a Františka s takovým důrazem, že byly sousedky hned zase poučeny, že tu byl asi spor o kmotrovství a i o jméno a oblizly si pysky jakoby také po rosolce Vždyť takový nevinný klípek má také svoji sladkost,

Panímámě Šlapánkové pak bylo jako by se byla napila zeměžluče, ale cítila tu hořkost až v samém srdci. A div že se nerozplakala.

XVII.

Jako letem ptactva letěl čas, tak jako tahem ptáků měnila se zima v jaro a jeseň v zimu. Mnoho přiletělo, mnohé odletělo ná perutích času. I zlo i dobro i starosti, trampoty, radosti odnášejí křídla času, zdá se nám lidem že častěji je přináší než odnesou.

Pět roků uplynulo od sňatku Štěpána Šlapánka s Bětuškou Tondlovou. Malý František pořáhal čile po dvoře Tondlova statku, přebíhal z hlavního stavení do výměnku a naopak. Než pojednou nerad zabíhal do výměnku a Rozáře na láskání a dotazy proč nechce malé zlatičko, František miloučký jiti k babičce, odpovídával, že maminka, když přijde do výměnku, pláče.

A Rozára povzdychlala a pohlédla vždy vzhůru k nebi, jakoby žalobu vznášela. A rozhlédla se po dvoře, po všem pěkném tam náčiní a staveních, jakoby vyčítala. Ale nepromluvila a rychle chlapceka něčím zabavila, aby zapomněl, že viděl maminku plakat.

Ano plakávala mladá panimáma Tondlová, které se přece dle úsudků lidi vedlo tak, že mohla si zpívati celý den. Vždyť měla grunt, který ji doposud rodiče spravovali, přibývalo jí na penězích každoročním přídavkem i úroky, byla zdráva, že ji nezabolel ani prst. Měla muže, kterého že dostane, by nebyli lidé tak hned uvěřili, měla hezounké, zdravé děcko, syna, dědice. A že k tomuto nepřibyl posud bratříček či setříčka, to nemuselo přece být mladé panimámě líto, vždyť byla mladá,

zdráva a té drobotiny se mohlo dostavit ještě kolik kousků.

Měla proč plakati mladá panimáma.

Takové nějaké zlé býli vyrůstalo v Tondlově gruntě, kde bývalo vždy, jakoby tam bylinka dobré myslí zakvítalá, taková nespokojenost vtáhla se pod starý krov snad se svistem zimních vichřic, snad s hrůzou letních bouří.

Štěpán, Štěpán byl nespokojen. Nemohl snést dobrého bydla, jak lidé říkali, vzpiral se té uzdě poslušnosti otce ženina, kterou byl přece tak rád vzal na svou šíji, tomu vychvalovanému svému štěsti nalézel chyby a nesnáze v pozlacených téhož perutích.

Lidské posměšky našly ochotného sluchu v Štěpánově duši a počínal ženě svoji činiti předhůzky. Předhůzky vzrostly ve výcitky, tyto v hrozby. Tak jako kde bují kopřivy, se rádo uchytne i bodláči a nalézá jedovatý blín místa pro svoje býli.

Štěpán se zabral do myslénky, že je u Tondlů tedy vlastně jako šafářem (ve výcitkách ženě říkal: pacholkem), že neporoučí, neustanovuje, že pantátk vládne a on že vlastně je v gruntě pátým kolem u vozu.

Bětuška, obírající se ponejvíce dítětem, smávala se z počátku takovým řečím, pak si postěžovala rodičům a mrzutosti vypukly.

Pantáta řekl Štěpánovi vážně a vlidně, pak přisněji, že děje se, jak bylo ustanovenno, připomenul mu jeho slov, že nedbá o vládu na gruntě, tak jak byl vyslovil, ale marně.

Štěpán neodpovídal k domluvám, choval se urputně, čeládku a dělníky při dotázech po práci odkazoval na starého pantátu. A nebylo-li mu

vhod co tento nařídil, tu nezúčastnil se práce, zašel do hospody a zapíjel mrzutost. Peníze musela mu dávat žena a činila tak, nebylať nikdy prázdnou její pokladnice, kterou si založila na peníze za prodej másla, vajec a drůbeže, což ji matka ponechala, aby měla na parádu a na nádobi. Na ty hadry a střepy, jak říkával pantáta Tondžertem a Štěpán s jizlivým úsměškem.

Bála se, aby nechtěl Štěpán sáhnouti na peníze, které jim otec každoročně ukládal.

Toho se Štěpán neodvážil, tak dalece se nechtěl se starým znesnadnit, ale trápival ženu, že mnohdy nevěděla, co má mu vlastně odpověděti na nespravedlivé, nemístné výčitky k vůli věcem minulým.

Tak týrával, vyčítal Bětušce, že mohli a měli půjčiti jeho rodičům na věno sestry Marušky, že jest hanbou pro dvě jich spřízněné selské gruntovnické rodiny, že si sestra jeho vzala chalupníka, nádenníčího u pánské vápenice, jak se mu pojednou švagr Janda objevoval v rozhořčené myslí.

A že té sestře, která k vůli němu, k vůli jeho velké pretencí, byla tak odstrčena, která musela doma od jeho ženitby pracovati prý za děvečku i za pacholka, konati práci na svážce, kterou prý by zjednaná děvečka konati oděpřela, nedali žádné výpomoci ku svatbě. Jen trochu těch darů od jidla, jaké se dají všude, kam se na svatbu přijme pozvání a nějaký střípek a kus hadru. A to že si Maruška od nich zasloužila, že přijdouc na besedu u nich vždy něco pracovala, že chodila do pažderny, že pomáhala při všem všudy.

A když Bětuška namítala, že mohl říci, požádati pantátu, tu odpovídal, že mělo jim to napadnouti, že sami měli to nabídnouti. Že ona,

žena jeho to měla sprostředkovati, opříti se lacomství a nepřízni svých rodičů.

„Na rodiče mně Štěpáne navádět nebudeš,“ řekla Bětuška pojednou tak vážně, že se Štěpán zarazil. „Co nám dávajou, dávajou z dobrý vůle a každej by byl na to přistoupil rád a vděčně a kdyby byl ještě více donesl nežlivá ty.“

„Tak a ty mně na naše nenavádíš? Ty myslíš, že mohli mi dát více? Tolik, jako některýmu z těch půl tuctu ženichů, co pro tebe klepny v dědině vybíraly, když ještě do školy chodila's?“ rozkríkl se Štěpán.

„Tak nemluv Štěpáne. Je to pěkny vzpomenuti, že jsem si tě nemusela ani vyplakávat, ani vytrucovat, že mě rodiče hukázali ve všem všudy lásku,“ Bětuška pojednou jakoby byla přeskočila několik roků, dospěla rozumem i citem, pojednou byla z ní žena, znající svá práva vůči manželi i povinnost oproti rodičům.

„Koupili ti vždycky rodiče všecko cos jen kdy chtěla, vid'?“ jizlivě se zasmál Štěpán. „I mně ti koupili, ale jenom za sliby, za peníze jsem si tě já koupil sám.“

„Nehřeš Štěpáne!“ napomenula Bětuška.

„Hoho, to teprvá huvidite, jak já dovedu hřešit. Hukážu ti a těm vejměnkářům, kterejm se na vejmenek nechce, co dokážu,“ Štěpán skřípěl zuby, odešel práskna dveřma a šel do hospody.

Na rychtu.

Měl tam nedobrého kamaráda. Jan z rychty, jak se mu říkalo nyní: mladý rychtář, netrefil dobře se ženitbou s Kačenkou ze mlýna. Nebylo klidu v rychtě, byly nesváry a nesnáze mezi mladými a starými,

Kačenka byla vyhejčkaná, rozmazlená, nezdalo se jí, že měla by rodiče mužovy poslouchati, kdy se jí toho nezdalo. Byla zvyklá i doma rodičům odmlouvat, vzdorovati a obyčejně co nevylichotila na otcí, to vyvzdorovala na matce. Že Janovi dělá milost, když si vezme a dluhy na rychtě se jejím věnem poplatí, to si uvědomila hned na počátku známosti a hnadle po svatbě ukázala rodičům Janovým, že bude vládnouti ona.

Jan byl slaboch. Jak neodvážil se zastati se svoji lásky s Maruškou, tak neodvážil se vystoupiti oproti požadavkům ženiným a zmítl se často v mrzutostech s ní i s rodiči. Obyčejně pak ku Kačenčiným žalobám zakročil ve všech sporech, její otec, mlynář a staří rychtářovi prožívali na výměnku často trpké dny.

Což divu, že Jan záviděl Štěpánovi, že tomuto se tak dobře podařilo se ženitbou?

Ale Štěpán, jak bral úsměsky za pravdu, tak považoval každé pochvalování za úsměšek a dovedl se tak rozlobiti, rozkohoutit, že by nikdo nebyl v něm poznával toho přísně vychovaného, rodičů poslušného Štěpána.

Požívané nápoje pivo i kořalka činily ovšem také svoje a Štěpán, jak zvykal si trápit ženu, tak zvykal také neblahému opoji.

Když započaly u Tondlů nesváry kaliti obzor klidné domácnosti, počínali staří Tondlovi odcházení častěji mezi dnem i za večerů na výměnek, minice, že mladí manželé chtějí být také trochu sami pro sebe a že se lépe dohodnou.

A tu Štěpán zase se zlobíval, že prý vzdoruje, že chtějí mu ukázati, že o něho nestojí a odcházel do hospody.

Bětuška pak chodila s Rozárou na besedu na výměnek.

Přicházel-li někdo od Šlapánků a viděl tmavá okna velkého stavení, tu nezašel nikdo na výměnek. Vraceli se domů pantáta i paníma, Pepinka odběhla mezi chasu a Hanes táhnul se za bratrem do hospody, věda, že mu dá Štěpán neen zavdati, ale i naliti.

„Pij Hanes, napij se se mnou na tu selskou pejchu,“ říkával rozjařený Štěpán a Hanes, udřený a nedobře živený pil rád a ještě bratra podpíchal.

Počal vždy naříkat, že stále nelze mu pomysleti ještě na ženění, na grunt, kde jsou hospodářská stavení sešlá a opravy potřebná, pole vymrskaná, více než nutno úhorem ležici, že nelze zasiti ani jetelinu, že nedostává se ve všem všudy. A k tomu ta dřina . . .

Ta dřina! To Štěpána bodalo. Říkal si, že on vlastně také dře, že se přičinuje a neví vlastně proč, že to hromadění peněz, ten „kapitál“ o kterém se mu tolik napovidalo, není přece vlastně jeho, že má na tento právo jeho žena a za to, že on nesmí ani na tom gruntě, který bude přece záhy již její, poroučet.

Říkal si, že ani pak nebude se cítit pánum, dokud budou staří žít — — —

A Jan, mladý hospodář na rychtě podpichoval co mohl. Pošklibal se Hanesovi, proč naříká, že má tuhle bratra, který může mu rázem vypomoci, maje uložené penize. Že kde kdo minil, že ta pretence Štěpánova byla vyplacena jako pro parádu, ze selské pýchy a že se peníze, byť i třeba, jako půjčkou vrátí zase tam, kde jich je potřeba,

A žena Janova, Kačenka, přišla také s jízlivými řečmi. Jinde že taková ženitba, takové výbětí syna z domova, značí pozdější zaopatření celé rodiny, že se pak všichni uchytí u toho, kdo dostal první a nejvíce. Ale u Šlapánků a u Tondlů, že je to naopak.

Měla Kačenka jakousi přičinu, aby Štěpána posužovala. Jak se stalo, tak se stalo, ale Jan se počínal svojí panímámě ohližeti po jiné. A to po Pepince Šlapákové, která čím dále tm více podobala se Marušce, které se Jan vzdal tíže, než se sám sobě přiznal. Jen že nebyla tak pracovitá, klidná a rozumná, jako Maruška.

Chodila Pepinka na rychtu ku každé muzice a mladý pantáta ji brával k tanci, řikavaje, že mu tak dobře tancuje, jako kdysi Maruška. Nosil Pepince zavdanou, kupil cukrlata a marcipán a měli-li uzenky, které sousedům o muzice chutnávaly, tu Pepince přes tu chvíli sám donesl ohřátý párek na housce položený.

Smávaly se kamarádky Pepince, že jí mladý rychtář snad bude hledět dohodit ženicha, že si ji tak předchází a mladá rychtářka leckdy bodla Pepinku ostrým slovem, že si má holka hledět chasníků a ne ženáče. —

A tudiž ráda přidala Štěpánovi k těm jeho vymyšleným, násilně vyvolávaným trampotám. Přiložila polínko, jak se říká a to polínko vzplanulo neblahým ohněm.

Hanesovi, kde jaci dohazovači v okolí dohazovali nevesty. Ale nedářilo se. Nevestám nelibil se pustnoucí grunt, rodiče, na nichž prvním pochodem bylo znáti hamonivost a dokonce sám Hanes se nelibil. Vypadal sestárle, udřen, došel-li někam a podána mu úcta, počínal si neomaleně

a vědělo se, že se rád napije. Také „pyšný“ Štěpán-Tondl, který svoji rodině nepřispívá se nelibil tak hned někomu v přibuzenstvu.

Tak jednou na poštávání mladé panímamy z rychty nabádal Štěpán Bětušku, aby půjčili z těch svých peněz aspoň tisíc zlatých Hanesovi, aby opravil stavení, přikoupil si něco dobytka, zakoupil na úhory mrvu a zásev, aby se pak na zlepšený grunt mohl oženiti.

Bětuška slíbila, že promluví s rodiči, že o své vůli bez jich porady jednatí nechce.

Vyšklibnul se jí Štěpán, že chce se raditi o své. Radila se přece. A řekla mužovi, že otec jí řekl, že dnes by chtěl vrátit Štěpán ze svého přenosu tisíc zlatých bratrovi, zítra třeba sestře a že by záhy bylo po kapitále, že více by se tento mladý manželům nesešel a nescelil. Že sice u nich nebylo těch peněz potřeba, ale protože musely být složeny, by zde byla jistina a mohla se přikoupiti pole až se hodí, neb přistavěti stavení. Že beztoto bude potřeba nové stodoly. A pole že bude možno ne-li přikoupiti, tedy od vrchnosti, která roztrhávala dvory, najmouti. Pak že musí se arci přikoupit dobytka, neb na rychlo že nelze se dochovati tolika, aby bylo dostatečně mrveno.

Byla to moudrá řeč a ještě dodal pantáta Tondl, že počne s vrchností stran pronájmu záhy vyjednávati i zakoupí z panského dvora mladý dojny i tažný dobytek pěkných plemen.

To sdělila Bětuška muži a dočkala se takového výbuchu zlosti, takového vzplanutí vzteků, že jakživa cosi podobného neviděla.

Štěpán klel, zuřil, spíhal, třískal nábytek a nádobí, ohrožoval ženu pěsti i holí, musela i s dítětem před ním utéci na vejméněk.

A pak šel na rychtu a spil se do němoty. Platil za všecky, již byli přítomni a vykládal všem, co a jak mu tchán po ženě vzkázal. A nebyli to lidé rádní, kteří ty výklady poslouchali a za Štěpánovy penize pili. Kdo byl z lepších lidí přítomen, raději odešel, nechťejte poslouchati ty pošetilé řeči.

Kačenka přidávala zase polínek a když se Štěpán zpil, vzkázala Bětušce, ať si pro pantátu přijde, že mu je zle.

Bětuška radila se s otcem a ten řekl poslu, čeledinu z rychty, že nechťejí-li opilého Štěpána v rychtě podržeti, ať ho dovedou nebo dovezou domů, že se za tu službu komukoliv zaplatí, ale dcera jeho že nebude lidem na posměch a sobě na hanbu pro opilce docházeti.

Rychtářovi se zastyděli a nechali Štěpána v rychtě vyspati. O vzkazech se mu nezmínili.

Za to zmínil se o těchto starý pantáta Tondl sám. Domluvil zeti vážně a přísně a tim se vmluvil u něho v nenávist

Vypukly spory v tom Tondlově gruntě, kde byl tolik let panoval svatý pokoj. Nesmál se malý František tak radostně do světa, jako se smávala Bětuška, i to dítě již tušilo že kolem něho se rozvíjí jedovaté květy zla — — nepřizně, nevděku, zloby — —

Pantáta Tondl rychle uskutečnil pronájem vrchnostenských polí, nakoupil mladého dobytka, pustil se do opravy staré a do stavby nové stodoly. Vzpírajícemu se Štěpánovi poukázal, že má vyhrazeno ve smlouvě, že za vyříčené doby šestiletí svého hospodaření, má právo použití Štěpánova přinosu k zvelebení hospodářství. A že tak činí k dobru dcery a vnoučete.

Štěpán skřípěl zuby, leč nemohl tomu zabrániti. Týral, sužoval za to ženu — — —

A vycítal své ubohé matce, která si již ani netroufala docházeti k Tondlovům a plaše se ohlížela, vejdouc do dvora, zda nezalehne ji k uším váda a křik — — —

XVIII.

Hanes se dozvěděl o nevěstě vdově, která měla pololán a chtěla se vdáti, tak aby se k ní muž přiženil. Byl ten pololán trochu zadlužený, ale pole dobrá, hospodářství v dobrém stavu. Měla ta vdova Klomíková dvě děti, takové nehezké, nepohledné děti, šilhavé a od neštovic zhyzděné, byla to děvčata ve věku dvanácti a desíti let.

Že bude při vdavkách hledět svého prospěchu, pověděl dohazovač u Šlapánků; ty děti že mají vyříčený podíl po třech stech zlatých, ty že by jim ráda uložila do sirotší kasy a že žádá, aby jí ženich donesl aspoň dva tisice hotově.

To by se bylo Šlapánským sehnalo a Hanes nutkal ať ho rodiče odžení a grunt ponechají Pepincem. K té že se přižení již přece někdo a rodiče na výměnku doživí.

Bыло mnoho úrad u Šlapánků, radili se se Štěpánem, pantáta Tondl svojí radu odřekl.

Štěpán měl radu tu ať se Hanes podobně jako on neuváže, ať raději vdova ten pololán prodá a nastěhuje se k nim. Dětem ať peníze složí i výplatu Marušce a Pepinci. A že, když dovede dobytek, v dětech dvě laciné příšti dělnice, tak že by to šlo.

Maruščin muž Janda, který si věru lépe stál než Šlapánskovi, nemaje dluhů a těše se zkvétání hospodářství, minil, že nebude, nestal by se Hanes

tak dobrým otčímem dětem své ženy, jako Maruška matkou jeho dcerušce.

Byla u Jandů tak, jakoby stále slunéčko svítilo. Mančina Inula k Marušce snad více než k otci a stará Jandová říkala, že nyní teprve ví co je mítí dceru a to hodnou dceru.

Dva klučíci, které vrána donesla, byli jen pro radost. Že Marušce nebylo posud věno splaceno, nepůsobilo u Jandů žádných mrzutostí a starý Janda se švagrovou si často polibovali, že ty jejich děti tak dobře pochodily, Jandova dcera s Havlem a mladý Janda s druhou svou ženou.

Stran odženění či přiženění Hanesova odřekl zeť Janda Šlapánkovům také svoji radu, řekl ženě, že nechce by se myslilo, že je její slibné pretence tak tuze žádostiv. Že má v Marušce tolik dobra, že by mu bylo jedno, kdyby snad ničeho neobdržela, jen k vůli spravedlnosti a právu, že se jejího věna nezfekne. I k vůli povinné starosti vůči synkům, k vůli možnému ještě rozmnožení rodiny.

U Šlapánků prodlužovali vyjednávání s Kloníkovou. Vzkazy šly sem a tam a několikrát došlo k mrzutostem.

Na radu dohazovače hledán ženich pro Pepinku, který by se chtěl k Šlapánkovům přiženit.

Ale to šlo těžko. Pepinka, ta trochu ztrestená, prostořeká Pepinka neměla dobré pověsti.

Vědělo a povídalo se v okolí že bývaly k vůli mezi mladými rychtářovými vážné mrzutosti. Že pověst v lidských ústech roste, zveliciuje, co nepěkného přidává, jest starou kletbou lidské povídavosti a zvědochťnosti.

Pepinka měla horší pověst než zasloužila, křivěno jí více, než bylo po zásluze, neuznáváno, že

není pouze ona chybující, že vlastně byla jenom neopatrnou a ne již, jak klevetnictví předpokláдалo, provinilou.

Když po velkých okolkách konečně dohazovač pověděl u Šlapánků, že s Pepinkou to asi nejdříve — po mnohých omluvách pověděv také proč — tu byl u Šlapánků takový rámus, jako posud nikdy.

Pantáta Šlapánek, který, jak sám říkal, chodil již v těch starostech, jako vůl ve jhu, dohněval se tak, že Pepinku zbil. Byl by snad ve hněvu k prchlivosti vzplanulém vzáhnul ruku i na paní mámu, poprvé za celý dlouhý čas manželství, než Hanes matku bránil a otce ukrotil.

A nyní bylo rozhodnuto, že Hanes se musí oženit co nejrychleji, aby byl nepěkným řečím o rodině Šlapánkově učiněn po horách konec.

Ubohá paní máma Šlapánková měla ještě ten nešťastný nápad, že došla si na rychtu a vyhubovala Janovi a Kačence za ty klevety. Podezřívala mladou rychtářku, že ona nepěkné, pohoršlivé řeči o Pepince a svém muži sama roztrhušovala.

Nebyla dosti opatrnou rozhněvaná, roztrpčená paní máma, hubovala, křičela, vyčítala, spírala, nedbajíc svědků, jichž se kolem dosti seběhlo, ana mladá rychtářka dveře do síně otevřela, volajíc, ať jdou lidé poslechnouti, z čeho jí paní máma obviňuje.

Tato se dopustila ve hněvu a přenáhlenosti urážky na cti a rychtářovi, aby lidem ukázali, že jsou spolu svorní, žalovali paní mámu Šlapánkovu.

Tato přišla poprvé ve svém živobytí k soudu, musela odprositi a byla k smrti zahanbena, slyšíc, že mohla přenáhlení své odpykat vězením. —

„Tak jsme zvostuzeni a zahařbeni,“ naříkala, jdouc až za večera domů od soudu, aby ji lidé neviděli.

Proplakala celou noc a za svítání odešla z domova, ubírala se k Marušce, aby tam strávila několik dní, než lidé na věc trochu pozapomenou. Že se tak brzy nestane, bylo jistو, ani rychtářovi všem do hospody přišedším domácim i přespolním o tom soudu povídali.

A dle toho lidé také věřili více na Pepinčinu vinu. Zůstalo na tom, že ona se ženáči dotírala —

Mohla si Pepinka oči vyplakat. Všecka veselost jí rázem opustila, přešla jí chuť ke vdavkám a prosila rodiče, ať nechají jí odejít do služby někam hodně daleko.

Nesvoleno k tomu, poukázáno, že děti nyní musí zůstat doma, lidem na očích.

Panímáma plakala, že mají jejich děti takové divné, smutné planety; že nespomohla její přísnost vůči Pepince, že když se děvče nezakoukalo, nezamilovalo, přišlo zase do těchto nemilých klevet. Že budou jí na škodu vždy, tušila panímáma a nedala si to vymluvit.

Že snad u Jandů ji upokojí, myslili pantáta i Hanes a byli nemálo překvapeni, když se druhého dne večer navrátila panímáma z návštěvy od vdané dcery.

A vrátila *se snad ještě usouzenější, než byla přišla.

Nemohla u Jandů vydržet. Tak sdělovala muži a dětem. Tam že je stále veselo, že neměli pochopení pro její žal a Janda, že řekl, že má Pepinka to, co si nadrobila.

Stará Jandová pak že se honosila, že záleží mnoho na vychování dětí. Švagrová její i švagr

k tomu přisvědčili a panímáma Šlapánková byla tak zahanbena, že raději odešla, vyčetši Marušce, že má lepší štěstí než Pepinka i Hanes a že v tomto prý zpysňela.

Však že oni také mají a mohou miti svou pýchu, rozhodnul pantáta Šlapánek a určil, že lidem na vzdory Hanese ožení na grunt.

Že nikomu vlastně ničeho nevyzdoruje, že vlastně nikdo mu v ženěni syna nezbraňuje, toho pantáta Šlapánek v malomocném hněvu, přemožen starostmi nechápal — — —

Vydali se s Hanesem, provázeni Štěpánem, ku Klomíkové, domluvili svatbu, podvolivše se všemu, co vdova chtěla.

A ta chtěla mnoho. Chtěla, aby po prodání její živnosti, po zaplacení dluhů bylo tedy pro její dcerky uloženo po třech stech zlatých, než nechtěla, by se pro dcery Šlapánkovy vyplatilo Marušce a uložilo Pepince po tisici zlatých a platily se jim úroky ještě z pěti set každé, jak bylo při Maruščině svatbě ustanovenovo.

Navrhla, ať se jím oběma dá nyní po pěti stech, Marušce hotově a Pepince uloží a úroků nechť dostávají každá ze tří set, by měly na statku tyto zajisteny a zároveň, by ještě po třech stech bylo zajistěno jejím dcerám, které že asi se nedají, jsouce slabého zdraví. A sama chtěla se státi poloviční zápisnicí na Šlapánkovu gruntě.

„Osoba, vždyť to budete — totiž chtěla byste bejt hu nás vlastně na vládě!“ zvolal pantáta Šlapánek.

„To taky chci,“ řekla Klomíková chladně. „Však jsem se dobře poradila, nic nedám na ty selsky vejvody a rozumy, poradila jsem se s notářem. Můžete se ho zeptat.“

„A myslíte, že na to přistoupíme?“ tázal se Šlapánek.

„Když nechcete, nechte tak. Já se vdám, kdy budu chtít, vzkazuje ženichů dost. Ale járu, rozhodla jsem se, že to prodám a libí se mi hu vás, je větší dědina, blíž do kostela a do města,“ řekla Klomíková zase tak chladně a usmávši se úšklebně, dodala, hledíc úkosem na pantátu: „Přistoupíte ještě na víc. Řeknu zrovna, že se nehvážu na žádnej polní vejměnek, budete hezky s námi hu stolu a na sednici; vyhodi se vám, řekněme paděsátka ročně, po smrti jednoho z vás polovička, dá se vám ta vejplata po podzimní sklízni, okolo svatého Martina a bude odbyto.“

„Kdo vás takhle navedl?“ spínal ruce pantáta. Hanes hleděl tupě před sebe, ani dobrě nechápaje, jak vlastně Klomíková dovedla vycítit že lze jednat jen a jen ve prospěch nastupujícího hospodáře a Štěpán si hryzl rty, myslé si, že pantáta se dá udolat tak od vdovy, jak se k vůli němu (dle jeho minění) dal udolat od pantaty Tondla.

„A jak bude se splacením do banky?“ otázal se, aby přece něco řekl a nevypadal před vdovou málo rozšafným.

„Splatí se, co se dá, nezbyde-li tolik, platí se aspoň něco,“ odvětila vdova.

Vice mluviti nechtěla, uctila všecky tři Šlapánky a nabádala, ať si ještě věc rozmyslejí, ona že na živnost kupce má a může si plácnot na kup každé chvíle.

Že je tím kupcem žid, to prozatím nesdělila, jakož i zamlčela, že hněvají se na ni sousedé, že chce jim žida nasaditi do dědiny.

Šlapánkové byli zaraženi. Když vdova vyšla, díč, že musí dohlédnouti do chléva, počali se raditi.

„Jsou to krutý podmínky,“ řekl pantáta.

„Aspoň pověděla hupřimně a vejslovně co chce a co míní, nedělá vytáček,“ mínil Štěpán.

„A když z toho tatinku huděláte nic, tož si dejte grunt Pepině, já půjdu do Ameriky,“ výbuchnul Hanes. „Mám ty dřiny, těch starostí a toho pacholčení co dost.“

„Nebuď divokej,“ chláholil bratra Štěpán.

Odjeli, jak se říká bez „posledního slova“, ale druhého dne k večeru jel Hanes opět ku Klomíkové a sdělil svolení rodičů.

Prodej jejího pololánu byl odbyt brzy, prodala židovi i obilí na stojaté a donesla si hotových peněz po uhražení dluhů na živnosti, jichž bylo více než bylo v gruntovní knize zapsáno, osm tisíc. Živnost měla ceny přes dvacet tisíc, když se Klomíková na ni provdala, leč nebožtík Klomínek měl dvě sestry k výplatě, nehosodařil dobrě, byl také stížen požárem stavení obytného a stodoly a tak vázlo v gruntovici tři tisice a ostatního bylo asi také tolik. Pole zatím poklesla v ceně a žid převzal živnost za osmnácte tisíc a tisíc zlatých dal za úrodu.

Že ale místo třinácti tisíc dovezla Klomíková jenom osm, nemohli si Šlapánkovi srovnati i doznala vdova nevěsta, že měla ještě jiné dluhy, že chtic by byla žádoucnější ženichům, prodala starý sešpatnělý dobytek i nářadí polní a koupila vše nové. A pak že půjčila peníze svým příbuzným, aby měla prý něco pro sebe.

Kdyby nebyli Šlapánkovi byli tak stisněni a ustáráni, byli by zajisté od svatby ustoupili, ale to si přáli již již jenom klidu.

Byla tedy svatba slavná a hlučná.

Nevěsta dojela na tři dny před oddavkami a Hanes k výlu lidským řečím se ubytoval u bratra.

Byli by chtěli Šlapánkovi miti svatbu tichou, leč shodli se s nevěstou, že třeba lidem dokázati, že nejsou ještě tak tuze zahozeni, jak by je lidé prý miti chtěli.

Že se s rychteckými nadobro rozhněvali, nešli do hospody na rychtu, ale zřídili tančení na mlatě v stodole.

Peklo a vařilo se co nejlépe a padlo jídla a piti, že pantáta Šlapánek řekl, že to bylo až hřichem. Lidé se dobře poměli, vytančili a pobavili se a pomluvili staré i mladé Šlapánkovy, že té „pompy a pejchy“ nebylo potřeba.

A teprva se povídalo, že ta chytrá nevěsta vdova je asi o osm let starší toho ženicha, který nemotorně vypadal v nových šatech a při hostině jedl a pil, že to bylo všem svatebčanům k smíchu.

Ale rozvážnější sousedé přece jenom nynější „mladou“ panímanu Šlapánkovou chválili, že opatrne a rozšafně jednala, že vše nač se uvázala ihned vyplatila, s bankou se vydrala i starší dluhy splativší. Též stavění opravit se chystala. Zda jí co více zbylo snad z těch osmi tisíc, ještě toho nikomu nesdělila.

V rodině Šlapánkové byly před svatbou ještě domáci mrzutosti.

Pepinka chtěla být drůžíčkou, k čemuž však nesvoleno, aby darmo nepřiváděla na pamět sotvy přemleté klevety.

Maruška odopřela jít za starou svatbí vymluví se, že je nevěsta starší než ona.

Tutéž výmluvu použila Bětuška, též ještě poukazujíc, že matka její churaví.

Štěpán šel sice za smluvčího, ale strhl zase u Tondlů velikou mrzutost, žádaje na ženě, by vymohla u rodičů, aby se dalo bratru něco od dobytku do hospodářství.

Vystoupil oproti této žádosti rázně pantáta Tondl, poukázav zeti, že ještě rok jest on sám pánum na gruntě a že neuznává potřebu přidávat tam, kde mají či mohou miti dosti.

Takových nadávek pantáta Tondl snad nikdy neslyšel, jakých dostalo se mu od zetě.

A v den svatby, — bylo ku konci července, — ráno zapřáhnul a odejel s panímanou Bětuškou a Františkem na pouť do Frantálu (Pohledu) k sv. Anně, kde se během léta vystřídají celé hory v milém lesním zátiší, kde od začátku července se v lesním kostelíku denně slouží mše a kramáři na kolik neděl zde usídleni, vykládají svoje zboží. Každého úterku (den sv. Anně zasvěcený) a v neděli docházejí procesi z okoli, z české i moravské strany hor, vzdálenější přenocujíce v dědinách neb i v lese mezi stromy u kapliček křížové cesty, malebně postavených ve stínu lip mezi smrkovým lesem. A v ten úterý, kdy byla u Šlapánků svatba odjeli Tondlovi s deerou a vnoučkem na tu pouť a Rozára oznámila každému, kdo byl zvědav, že dojedou až zítra večer až bude v sousedství ticho — — —

Že se Štěpán ze zlosti hodně opil, nebylo nikomu divno. Rozára vyseděla na lavici na záprsní dlouho do noci, obávajíc se, že dojde k nějaké výtržnosti. Však jí ráno Štěpán vyháněl z gruntu, že ona prý staré poštívá na něho.

Řekla mu, že slouží u starého pantátu a půjde, až ten jí vypoví. Musela uskočit, jak se poní Štěpán rozehnal, aby ráně uhnula.

Byla smutna a mrzuta celý den a večer, když ostatní čeládka vedle k muzice utekla, seděla na záprsni, majíc růženec okolo ruky ovinutý. Nemohla se však pomodlit, příliš ji hluk veselosti svatební vytrhoval.

I hleděla ku hvězdám a žalovala v duchu, jak to špatně skončila ta radostná láska její drahé Bětušky a ta všech nad štěstím jejím radost.

A jak asi bude dále — nad tím pomýšlením zalévaly se oči Rozářiny slzami.

XIX.

Mladá paní máma Šlapánková se chopila hospodaření, jak se říká: oběma rukama. Již před svatbou nakoupila šindele, prken, trámů a latí, cihel a vápna, nechala přivážeti kámen a písek.

Po svatbě se hněd počalo s opravou stavení. A to důkladnou. Chlévy se shodily, prvně maštál pro koně, pak chlévy pro hovězí dobytek, což měli u Šlapánků na podezdívce ze dřeva vystavěné. Podezdívky se trolily, promočeny vlhkotou stájovou a dřevo bylo zpuchřelé. I špatně hořelo, když jim topili.

Paní máma nechala vše postavit zděné, v chlémích nechala vydláždit a upravit stružky, by močůvka stékala do vyzděné jámy. I hnojisko nechala vydláždit a nad ně na sloupkách dátí střechu, jen plochou ze starých prken, ale přece střechu.

„I to je to jako náká dupárna,“ *) smáli se lidé.

Paní máma nechala je smat a vedla po svém. Říkala, že byl nebožtík Klomínek nedobrým hospodářem, ze nesvolil nikdy k opravám, že tedy ona

*) tančírna venku.

dobře si pamatovala, z čeho vzcházela kdy škoda a nyní lépe si vše upraví. Ano, že je jí milejší na jiné živnosti hospodařit takřka od počátku než na bejvalém vlastnictví se na staré nemilé příhody stále upamatovávat.

„Ta nás dostala,“ říkali si staří Šlapánkoví a povíděli si se synem Štěpánem, že ta vdova slyšíc, jak přízenili jeho k Tondlovům, dostala na ně „kuráž“ a to důkladnou.

Stavba, že bylo s dostatek dělníků zjednáno, po-kračovala rychle, dobytek, který střídavě měl zřízena stání pod kůlnou, v přístodolku a i na zahradě byl uvázán, byl po žnich již veden do stáje a paní máma spěchala s mlácením. Sláma pak narovnána do stohů, tyto upraveny za humny a paní máma nechala strhnouti stodolu a stavěla novou, prostrannější a pěknější.

Po dědině se říkalo: „Paní máma Šlapánková bourá; — paní máma Šlapánková staví; — paní máma Šlapánková jedná dělníky na to a na ono!“ — o pantátovi nemluvil nikdo; o starých, o výměnkářích již dokonce ne.

Ale lidé, jak již lidé jsou, počínali Šlapánkovým zase závidět, jak i Hanes dobré pochodil s ženitbou. Vědělo se, že jsou všecky dluhy splacený, v gruntovnici bylo zajištěno jenom dvacáť set zlatých pro Marušku, Pepinku a Klomínskou dcery.

A grunt byl upraven, jako pánský dvůr, jak sama Šlapánková chlubně se honosila. Nechala i záprseň upravit, dvůr skopat do roviny, na obytné stavení dátí novou střechu a prolomiti větší okna. V kuchyni podlahu vydláždit, kamna s pekárnou upravit tak, že byla kamna v sednici a pekárna s plotnou v té kuchyni, která byla dříve skoro

nepoužívána, leda za skladiště pro dřevěné nádobí a všeliké haraburdí. Necky a škopiky, diže a kbelíky dávány nyní do sklepa, který též upraven a v němž na studni s dobrým odtokem vody zřízena mléčnice. Sklep na brambory byl podklenut pod stodolu.

Starí Šlapánkovi ač museli doznati, že takové opravy, takového zřízení gruntu se nenadali, nedovedli se přece chlubiti, honositi, jak před pěti lety tím Štěpánovým štěstí.

Chodili zamklí, schlíplí. Nemohli si na nevěstu vlastně stěžovati, ale že nemohli haněti ani chváliti, nemluvili raději s lidmi.

Nevěsta nehonila výměnkáře právě ku práci, ale dovedla tak o této promluviti, že se kde kdo musil vtípiti a chopiti se dila.

Do práce pobízela panímáma jenom svého muže, nařizovala tuto svým dětem, Pepinku k této přidržovala.

Bыlo toho potřeba. Hanes by si byl rád odpočíval, myslel, že co hospodář by mohl jenom poroučet, ale panímáma dovedla poručiti sama a dokazovala Hanesovi, že pantáta musí být čeledí a dělníkům příkladem.

Sama se vyznala v každé práci a dovedla nedbalce a lenochy zahanbit tak, že se báli více než ohně, aby se panímáma nechápala sama toho, co někomu uložila a nedokázala i neukázala postiženému, jak se správně a rychle pracuje.

Pepinka si záhy stěžovala lidem, že musí pracovati jako děvečka, tak jako dřive, když se jim vedlo špatně, když byli rodiče v těch velkých starostech.

Lidé ji vyslechli, ale nepolitovali. Vědělo a uznávalo se, že panímáma Šlapánková žádá sice

od lidí správnou práci a přičinění, ale zase že dá slušnou mzdu a vaří dobrou a hojnou stravu.

Tím vařením získala si arci Hanesa a výměnkáři také okřívali a počali, jsouce tísňivých s dluhy starostí zbaveni, oba i lépe vypadati.

Pepince řekla nová švagrová klidně, že od ní nežádá více než od svých dcerek, jen tolik, co která zastane. Až zastanou její Verunka a Terezka více, že budou pracovat více. Ostatně, nechce-li Pepinka být doma, že jí odejti nebrání.

Pepinka zkoušela trucovat. Ale tu si popudila na sebe i Hanesa a i rodiče ji domluvili, ať poslouchá. Musila se tedy přičinovat. Zkoušela, zda nezdolá švagrovou lichocením, ale panímáma se jí vysmála dic, že jí jedno jak vypadá, jen když jí slouží zdraví a že nedbá o to, aby se jí říkalo, jak jí sluší šaty a že vypadá mladší než jest.

O odejiti do služby se nesměla Pepinka ani zmínit, matka prohlásila, že ji s oči nepustí. Ať prý jenom poslouchá švagrovou a až se pozapomene na ty nemilé klevety, ať se vdá, však že se ji někdo přece hodi. A třeba v dovece s dětmi, že když si mohla takového vzít Maruška a s vdovou s dětmi se oženit Hanes, ona Pepinka, Šlapánkova nejmladší, že nemusí se odříkat.

Pepinka se soužila. Stěžovávala si Bětuše, ale tato jí odbývala, že má sama dost litosti a to zbytečně. neprávě vyvolané, ať dá jí aspoň pokoj. A Rozára přidala, však že u nich, u Tondlů je těch svízelů s jedním Šlapánkem co dost a lépe prý, když o ostatních se neví.

Nadešla zima a u Šlapánků se arci nezahálelo. Neměli toho roku ani setý len a nebylo práce v pazderně. Tedy koupila panímáma mnoho sáhů dříví, vzala do výměnkářského stavení svého zná-

mého Tomše, šindeláře, který se ženou chodil dělat po dědinách šindel. Tam nabídla Tomšovi byt pro celý rok, aby za to spracoval jí vždy dříví na šindel, který hodlala prodávat. V letě, bude-li se ženou pracovati u nich na poli, že dostane plat a stravu jako jiní dělnici.

Tomáš mival chaloupku, přišel o tuto stíhané nehodami a uchytiv se co šindelář, kteréž výrobě se od svého tchána přiučil, potloukal se po horách. Byl rád, že naskytne se mu stálý byt a vděčen panímámě Šlapánkové, slibil že vyhoví jí ve všem a přes pole odcházeti více nebude, jsa syt toho potloukání a stálé změně bydliště. A jeho žena byla ještě vděčnější, že bude mít klid a nebude muset leckdy na kolik týdnů nečinností shánět „kvartýr“ a bydlet všelijak.

Měli ti šindelářovi, jak se jim říkalo (že má Tomáš nějaké příjmění, zapomněli lidé i on snad sám; byl to Tomáš šindelář) několik dětí, které sloužily mezi lidmi a s rodiči se málo sešly; svého jmění měli několik hrnků a nějakou slezenou duchnu, což nosila šindelářka v nůži na zádech a náčiní k výrobě šindele, které nosil šindelář v pytli.

Což divu, že libali oba manželé panímámě Šlapánkové obě ruce, když je uvedla do výměnku, kde stály postel a jarmara, stůl a lavice, truhla a nějaká židle. A na posteli ještě i kus houně a dva staré zhlavce.

„Do postele si dáte slámu a můžete si při draní shraňovat pápérky na ňákej polštář, pár hrnků je v ty jarmaře, kamna jsou dobry, hučisťte si to zde šindelářko, zatope si a pak může Tomáš hned začít. Dříví je složeno pod kůlnou, není moc vyschlý, třeba od jara stálo na pasece v rázech. No,

ale vy si pomůžete. Třísky važte do otýpek, hoblováčky zvlášt a rejhovačky taky a dávejte do šupničky tuhle hu vejménku. A járu, chcu mět ve vás a na vás svy lidi,“ zahovořila panímáma.

„Do smrti panímámo,“ slibovali ti chudáci.

A nyní museli všichni pomáhat při šindeli, který se hotový rovnal v pozadí dvora do rázů. Nad rázy nechala panímáma udělat střechu. Zatloukly se čtyři kůly, na tyto staré latoví a sáhna a pokrylo se rostím, tak že na hotové rázy šindele, kameny obtížené se přece celou mocí nechumelilo.

„Ta naše mladá měla bejt pokrejvačem, na samy střechy smejšíl,“ řekl starý panáta a panímáma ho prosila ať mlčí, aby se nevěsta a tom posměšku nedověděla.

Pacholek a Hanes pomáhali Tomášovi vybírat rovná polena, štípat tato mimo suků, po sestrouhání a vyrejhování šindelů tyto přihlavovat škrábáním kusy skla které Tomáš na násadky zasadil, děvčata Verunka, Terezka a Pepinka vázaly třísky do otýpek.

Šindelářka pomáhala v chlévě, na dvore, v stavení, vždy si našla nějakou práci a byla všem k ruce. A povídат, vykládat znala, že bylo radost poslouchat. Však tálhli s mužem po horách tolik let a znali kde koho i pamatovali si co se kde přihodilo.

Panímáma hodlala od vánoč podřžeti děvečku, kterou s sebou přivedla a Šlapánkovu dosavadní propustit. Mínila, že se šindelářkou postačí, hodlala této dávat od nového roku za tu práci v domě jakýsi „deputát“, týdně bochník chleba, denně hrnek mléka, pak brambory, hráč, mouku

aby si, krom, když v letě šindelář v poli pracovat bude, vařili sami.

Byli spokojeni a říkali, že co šindelář tak vydělá bude na omastek, někdy kousek masa, na kávu, kořalku a tabák. Vice potřeb neměli a neznali, šindelářka se chlubila, že pere bez mýdla, pouze v silném z popele touhu.

Nějaký hadr na sebe dostala mezi lidmi, v letě chodili bosí, v zimě i v dřevákách, které Tomáš sám urobil i kůži na ně přibil.

Že ti lidé budou panímámě každé hnutí a slovo donáset, bylo u starých Šlapánkových jako jistó a panímáma naříkala, že si nevěsta usadila svoje „výměnkáře“ na gruntě.

Hanesovi byli tito lidé vhod, rád si pohovořil se šindelářem a od Tondlů docházelo též i Štěpán sem rád na besedu. Chodil od toho soudu přece méně na rychtu, jen někdy v neděli odpoledne k vůli sousedům jak říkal. S mladým rychtářem pak mluvil jen tolík, co si dal nalít a plati pivo.

Doma se však mnoho nepozdržel, chodil po besedách, neměl pojednou se ženou o čem hovořit.

Tato byla nyní častěji ve výměnku, kam Rozára rodičům i jídlo donášela, to od oné velké před Hanesovou svatbou mrzutosti.

Panímáma Tondlová churavěla skutečně, měkala, že skládá se jí ta lítost nad dcerou na srdce a na hlavu ta starost, jak bude až se Štěpán stane pantátou na vládě, jak se říká.

Pak že se půl gruntu roznese. Řekl Štěpán tehdy při hádce pantátovi, však že on nahradí svým lidem, oč byli připraveni, k vůli té Tondlovic selské pýše. Tak nyní vždy označoval zařízení s přejmutím gruntu netaje se, že počítá již měsíce zbývajícího roku. A znova a znova ženě vyčítal,

že ne ve výroční den svatby, ale až pak od nového roku má přejmouti grunt.

Pak že mu starí nesmějí ani ceknout, chvástat se vždy s úsklebným smíchem.

Panímáma Tondlová ulehla po Vánocích na dobro. Rozára se mohla roztrhat, aby mohla panímámu dobré obsloužit a aby ničeho ze své práce nezanedbala.

Bětuška trávila u matky každou volnou chvíli.

Pantáta Tondl odjel jednoho dne do města.

Vrátil se pozdě a přece ještě dlouho do noci s panímáma hovořili.

V několika dnech byl doručen Štěpánovi dopis z města, aby se dostavil k notáři i se ženou.

Udiven tázal se této co to má být, zda snad starý pantáta chce rušit smlouvou o postupu, bylť mu tento při oné velké mrzutosti tímto pohrozil.

Bětuška nevěděla, otec jí ničeho neřekl a nyní na přímý, úzkostný dotaz jí odpověděl, že se toho dověděl ve městě. A dodal, že lépe pro ni, když neví ničeho, že aspoň jí nebude moci Štěpán vyčisti, že o čem věděla.

U notáře zvěděli mladí manželé u přítomnosti těchže svědků, již byli při přípovědi, že dal pantáta Tondl do smlouvy klausuli, že kdyby zeť nedobře se k němu choval, on i po šesti uplynulých letech majitelem gruntu zůstane do své vůle, třeba i do smrti. Nebude-li to zeťovi vhod, že vráti se mu jeho pretence i se všešlymi úroky i přidanými vyrčenými ročně vyplácenými penězy a k tomu, že přidá Tondl dceři také tři tisice zlatých a že mohou si něco zakoupiti, kdyby nechtěli nadále setrvati na Tondlově gruntě za těchže podminek a výhod, jako za uplynulých šesti let.

„Bůh je mi svědkem, že jsem si nepomyslil, že budu téhle závérky muset dělat potřebu,“ pravil Tondl k svědkům.

Štěpánem lomcoval vztek, Bětuška usedavě plakala, svědkové přimlouvali.

Štěpán hrozil žalobou, leč notář mu vysvětlil, že je vše v pořádku, že podepsal smlouvu, slyše tuto předčítati. Na námitku Štěpánova, že při přípovědi Tondl o tom se nezmínil, doznal notář, že sám tak pantátovi poradil. A Štěpán se chytal za hlavu, rozpomínaje se, že slyšel opravdu tuto podmíinku a že se skoro usmál, myslé, že Tondl jen tak z pýchy si vymyslil nějakou zavázost.

„Obrať a bude dobré, věř, že bych si rád odpočal,“ řekl Tondl k zeti. Tento nepromluvě více, odkvapil.

Bětuška, všecka skličená odjížděla s otcem, bylať přišla se Štěpánem pěšky, an byl tento nedovolil, by s otcem jela. Svědkové, kteří ráno s Tondlem přijeli, svezli se arcí sebou.

Štěpán přišel domů až třetího dne.

Pil ve městě, chodě z hospody do hospody, když zmožen pitím usnul a prospal se v některé šenkovně na lavici, šel pak jinam.

Přivedli ho z města, jeho otec s Hanesem, které Bětuška za ním poslala, plna úzkosti, aby si Štěpán snad něco neudělal.

Však ji pak úšklebně řekl, že udělal jenom dluhy po hospodách, nemaje u sebe peněz na tolik útraty. Bohatému sedláku, Tondlovu zeti arcí počkali všude rádi, aby zůstal věrným hostem.

Šlapánek a Hanes domluvili Štěpánovi, rozmluvili mu vše a když ho doveďli domů a on se pořádně vyspal a po nevolnosti z přepití zotavil,

zavedl ho Hanes ještě ku své ženě, která mu též domluvila a vysvětlila, že a jak by jednal ve svůj neprospěch, kdyby se chtěl od Tondlů odstěhovat. Ba poukázala, že by pak Bětuška s ním snad třeba nešla, že by této zůstal přece grunt a on Štěpán, že by byl jako čeledín vyhnán. A že by každý dal Tondlovi za pravdu.

„Ba jste vy, paní mámo nevěsto, taky z toho suku, jako pantátá Tondl,“ řekl jí starý Šlapánek a ona se jen usmála.

Štěpán se tedy smířil se ženou, šel odprosit Tondlovy a podrobil se všemu.

Ale vztek v něm vřel a vyléval si tento na svých rodičích, do čeho ho to věhnali, aby učinili zadost té svojí selské pýše.

Bыlo zase klidno u Tondlů, ale veselo tam nebylo. Štěpán si odvykl se smát a Bětuška měla úsměv již jenom pro své dítě.

Paní máma Tondlová zemřela v předjaří, sotvy počaly stromy rašíti a rozvíjející se jarem trávník vypučel již na jejím hrobě. Však tento Bětuška slzami kropívala — — —

XX.

Bыло smutno po pohřbu paní mámině u Tondlů, tak smutno jakoby ne jedna, ale několik rakví bylo vynešeno bývalo přes ten práh, kterýž před lety překročila paní máma, aby se stala zde hospodyní.

Pantátá Tondl počítal, kolik tomu let, co poslední pohřeb odcházel z gruntu. A pak zde bylo jenom šestí, svatý pokoj a radost.

A nyní, nyní!

Pantátá opíral zádelou hlavu o upracovanou ruku a trudně přemýšlel, jak tak mohlo to šestí

prchnouti, svatý pokoj v rodině se změniti v neváli, tu zlobou vyšlehující, tu zas tlumenou v zásti, spojenou s nevděkem. A ta radost srdce mladé ženy, jediné dcery, jak změnila se v smutek; jak smála se sotvy z očí dítěte, kteréž všichni milovali. — — —

Ta mladá panímáma také klonila hlavu k prsou, v kterých srdce tak tuze, tuze tesklilo po starostlivé matce, která, odcházejíc ze světa, zehnala milené dceři v teskné předuše, že bude ta dcera mítí smutný život, že trapné vzpomínky budou ostnem v její duši.

Prosila na smrtelém loži panímámu Tondlovou, majíc čelo již studeným potem oroseno a spinajíc stydnoucí již ruce, zetě Štěpána, ať nezatrzuje se nad svou ženou, ať podrobí se vůli pantátově a že se vše obrátí k dobrému, že budou ještě na Tondlově gruntě šťastně žít a dítě si k radosti vychovají.

Štěpán byl dojat, slibil panímámě, že chce zapomenout na tu křivdu, za jakou považoval jednání pantátovo, než podotknul, že musí být záhy jináče.

Musel ho napomenouti přítomný jeho otec, ať nemluví o těch světských záležitostech před osobou, nacházející se již na cestě k věčnosti. —

Dobře že jaro přinášelo tolik prací ve zvětšeném hospodářství, že nebylo lze nikomu u Tondlů příliš přemýšlivati o tom, jak co jest a jak by býti mělo či mohlo.

Štěpán chtě nechtě musel naznati, že tchán se dobře stará a že zvelebuje statek, že vztřstá téhož výtěžek, když mu tchán oznámil, že dá mladým letos roční jich plat o dvě stě zlatých více a že mohou s penězi naložiti, jak chtějí.

Nečinil tento ústupek pantáta Tondl zeti snad proto, že byl by litoval, že použil proti němu svého vytknutého ve smlouvě práva, ale proto, že ozvala se v něm mocným právem selská pýcha, kteráž ho nutkala, aby zet přesvědčil i sebe i své příbuzné i celou dědinu, že by hospodařit nedovedl. Ať ukáže to lidem a přesvědčí sebe v malém, že nedovedl by rádným hospodářem být ve velkém.

Seznal dobře Štěpána pantáta Tondla a věděl, že tento peníze neudrží, že je prohýří, promarní.

A v přemýšlení byl již hrd, jak lidé uznají jeho, pantátovu prozírávost a moudrost.

Ať padne několik roků po sobě na to osvědčení těch pár set, avšak že se v Štěpánovi ozve přece ta pravá selská krev a pýcha, že tento umoudří a bude chtít být rozšafným, váženým hospodářem; toho minil pantáta Tondl dosici. Na to počítal v budoucnost.

A vypláče Štěpánovi po žnich, když odprodáno obili, peníze k ruce — ovšem před svědky, řekl mu laskavěji, než s ním od úmrtí panímámina mluvíval: „Hužíj si ty peníze a hled, abys přišel k rozumu“.

„Zaplať Pánbůh,“ řekl Štěpán jako vždy a políbil pantátovi ruku, tak jako vždy činil.

Jen se trásl na ty penize. Však byl dlužen v hospodách ve městě, kam zacházival a měl i hotové peníze tu a tam vypůjčeny. Bětuška dávala mu veškeren svůj příjem za drůbež, máslo a vejce, ale nestačilo mu to daleko.

Byl zvykl na zacházkách do města i karbanu a zvykl vracet se domů pozdě v noci.

Smífil se s Janem a chodil denně zase na rychtu, leč tam nelibilo se mu mezi sousedy, již

věděli, jak se věci u Tondlů mají. Ve městě považovali Štěpána již za hospodáře a věděli-li někde i pravdu, činili, jakoby této neznali, jen aby si zámožného sedláka za hosta udrželi.

Hanes chodíval za bratrem také na rychtu, třásl se posud na zavdanou, neb ho žena držela dosti krátce, dávajíc mu málo na útratu. A Hanes si rád zavdal a zakouřil.

Bratr Štěpán dával mu vždy napcpati a naliti, smávaje se, že on jest přece trochu lépe na tom, že ví, že po Tondlově smrti přece hospodářem bude, kdežto bratr se ze ženiny nadvlády nevymani.

Starý Šlapánek se mrzel na syny, že nedbajíce oné hanby a potupy k vůli Pepince přece na rychtu chodí a s rychtářovými zacházejí a panímáma proto plakávala.

Nabádala Bětušku, ať Štěpána nepouští na rychtu, Bětuška řekla jí, že Štěpán ji neposlechně a že navedli Štěpána proti jejim rodičům nejen na rychtě, ale i jinde.

Panímáma prosila Bětušku, ať jí viny nedává a tato jí odpověděla, že nedává viny nikomu než sobě, že nedovedla lásku k Štěpánovi potlačit, že nedovedla se mu co mužovi opřít a že málo dbala o ustanovení otcově, žijíc tak veselé a klidně, jak byla od dětství zvyklá, ponechávajíc starání se otci.

A Rozára dodala, že když neposlechně některý člověk matku, obtíží svědomí sobě i této, ana prý matka za vychování dětí ne-li světu, tedy Bohu odpovídá.

A tak panímáma Šlapánková si netroufala více promluvit. Krčila se téměř do koutečku před lidmi a trpce nesla, že nedopřeje jím nevěsta

toho vejměnku ve zvláštním stavení, aby mohli býti aspoň sami. Ani nezacházela ráda k šindelárovům, díc, že musí vždy vzpomínati, jak chodila do výměnku k pantátovým rodičům a jak se na odpočinek tamže těšívala.

A nyní se nesměla ve světnici ani dle své vůle usaditi, všady překážela. Postel, ve které s pantátou spali, byla odšoupnuta ku kamnům, jichž přestavbou bylo více místa ve světnici, truhla k posteli a jarmara odnešena na půdu.

Sedajíce s mladými u stolu, měli jísti ze společné misy, že však bylo pro sedm osob skoro málo místa, oddělovala panímáma jim jídlo na menší misky.

Stará panímáma řekla jednou, že když bývalo málo místa u stolu, jídaly děti na pekelci nebo na truhle. Myslila, že se nevěsta vtipí a nakáže svým dcerkám, aby jedly stranou.

„A vida, to není špatnej nápad, je opravdu málo mista. Budu vám stavět váš podíl na vašu truhlu a jezte si tam,“ řekla klidně panímáma a od té doby se tak dělo.

„Mohla's mlčet,“ řekl starý pantáta k ženě, když si na to odstrčení stěžovala.

Mlčela tedy panímáma a usedajíc na truhlu k pojedání, mívala slzy v očích, tak že často rozcejkala polévku.

„Jíte jako malý děti,“ říkávala nevěsta a výměnkářka cítila vždy znovu a znovu bodnutí v těch slovech.

Někdy se stalo, že skočil na truhlu kocour a připravené tam jídlo očuchával i ochutnal. A výměnkářka nedovolila si ho ani odehnat, neb jí, když tak učinila, řekla nevěsta, že mohou bývat

v čas ve světnici a ostatně že Macek si také zaslouží svůj kousek zpoživení.

Z toho výměnkáři vymudrovali, že nevěsta jim chce říci, že oni si té stravy — dobré a hojně, nezaslouží a bylo jim to líto.

Také s Pepinkou bylo trápení.

Bez vědomí rodičů hleděla si sehnat vdavky a k tomu cili se sprátelila se šindelářkou, která znala všecky dědiny a rodiny na horách a ráda se dala upotřebit k došikování nějaké svatby.

V neděli po kostele vyhledala vždy nějaké známé a vyptávala se, kde by byl vhodný pro Pepinku ženich, ať svobodný, ať vdovec.

Měla s Pepinkou stále nějaké tajnosti, nějaké šuškání a neblahé děvče netušilo, že šindelářka potajmu poví vše švagrové, která si věru přála, aby mužova sestra z gruntu ubyla.

Došlo často k mrzutostem, ana Pepinka vzdor tomu, že přece zase vždy poslechnouti musela, si přece často hlavu postavila, s dcerkami Klomíkovými se hádala a leckdy naschvál škodu způsobila.

Zašla kdysi po nějaké mrzutosti k Marušce, která nedocházela k rodičům, mrzíc se, že tak jí nechali zkrátiti výplatou.

„Není nám o ty peníze,“ řekla tehdy po složení věna na polovinu sklesnuvšího k rodičům, „nepotřebujeme jich a přibude nám i bez nich, ale o tu hanbu. To že jsu přece dcera z gruntu a nedostala jsem, co bylo slibeno a počkáno. Však by jinej nežlivá ten můj dobrák nebyl ani čekal.“

„No vida, jseš chalupnicou a mluví z tebe taky selská pejcha. Přece jenom jsi's neodvykla se cejtit za něco lepšího,“ řekl starý Šlapánek ostře a Maruška se zapálila až po vlasy.

Postěžovala si muži, jak ji otec odbyl a Janda řekl, že bude lépe, zůstanou-li si sami pro sebe, tak že by se na to hamonění a vynášení u nynějších mladých Šlapánek nemohl dobře dívat. A dodal, tak že by nikdy matku neodstrčil, jak to Hanes rodičům učinil, či vlastně ženě učinit dovolil.

Když pantáta Tondl proti zeti závěrku ve smlouvě uplatnil, tu schválil Janda Tondlovo jednání a řekl to Štěpánovi do očí.

Když došla Pepinka po té mrzutosti k Marušce a žádala tuto, aby ji u sebe ponechala, pokud nebude u nich doma trochu lépe, neb pokud se jí nenaskytne ženich, tu nedošla vyslyšení.

„Milá ty švagřičková, já ani moje žena tě ve vzdorech podporovat a ti nadřžovat nebudeme, to já se do takových věcí nepletu. My jsme rádi, že máme svatej pokoj. A o tvou prácu nestojime, pomůžeme si sami,“ odbyval Pepinku Janda.

„A nevím opravdu, zač bysme tě zde měli, však jsem nedostala ani svy patřičny, slibeny, tož ať si tě Hanes jenom živí, tak má vejměnek darovanej,“ ostreji odůvodňovala Maruška mužovo odmítnuti.

A stará Jandová dodala štiplavě, že mohla být Pepinka dávno vdána, kdyby nebyla si pokazila pověst.

S pláčem byla Pepinka k Jandovům přišla a s hněvivými slzami odcházela.

Odcházejíc tázala se, co má vyřídit rodičům.

Že jim vzkazují, aby byli zdrávi, odpověděli ji Jandovi a když vyřizovala tento vzkaz matce, povzdychl tato, že ta dcera, s kterou si přece na počátku těch všech trápení tak dobře rozumívaly, nyní ani ji k sobě nezve. A pantáta Šlapá-

nek řekl: „Ejnu, je to přece jenom pravda, že rodiče deset dětí vychovají, ale pak se u všech deseti neobejdou. A komu dají nejvíce, ten má pro ně nejmíň a komu dali míň, má pro ně nic.“

„Pantáto, dává se ti do hlavy? Vždyť jsme ani deset dětí neměli,“ zvolala panimáma.

„Ba skoro,“ odvětil výměnkář a šel na besedu k šindeláři. Tam si trochu postěžoval a šindelářovi mu odpověděli širokou a dlouhou pochvalou mladé panimámy.

Pepinka musela švagrovou odprosit a poslouchat dále.

Byla doma jako na trní a jak říkala šindelářce, byla by si třeba dědka kopuletého s mandelem dětí vzala, jen aby se dostala z domova, tak pro ni neutěšeného a nemilého. Říkala, že je ji ve stavení kde jaký koutek protivným.

Jednou to zaslechla švagrová a řekla Pepince nevrle: „I nehřeš a nevolej si na osud. Může pro tě přijít ras.“

Ríkává se tak děvčatům, která příliš na vdavky pospíchají, nedabajice jaký bude ženich, jen když tu bude.

„A kdyby přišel, vzala bych si ho,“ odsekla Pepinka. „Ani hu rasa bych se víc nenadřela nežlivá zde. A dřela bych na svém. Tohle ani nevím, že jsu dcera z gruntu. Mám se hůř nežlivá děvečka.“

Švagrová zasmála se k té řeči a řekla později k šindelářce, ať se do opravdy chopi toho Pepinčina vdávání.

Šindelářka přemýšlela sem a tam, pak si vzala od panimámy dovolenou a od muže též i odešla a vrátila se až za několik dní.

Vyřizovala široce a dlouze, rozkládala a vykládala a v neděli přijel za Pepinkou ženich.

Byl již starší, otylý, trudovitý, ale pěkně oblečen, měl slušnou bryčku a pěkného koně.

Šlapánkovi ho uvítali, uctili a Pepinka byla celá vyjevená.

„Až do včerejšího večera jsem čekal, vzkázeš-li abych nejezdil. No a když jste nevzkázali, vyjel jsem po půlnoci, jedu osm hodin, dvakrát jsem pokrmil a tak bez dlouhých řečí mi povězte, moc-li holka dostane. Zdržím se přes noc a zejtra dojděm na faru. Pak ale nepřijedu až zrovna na svatbu,“ zahovořil po chvíli ledabylého hovoru host. —

„Však tetka vyřídila,“ řekla panimáma. „Co přidajou rodiče, to nevíme, my dáme Pepině krávu, třeba že nemusíme z dobrý vůle. A o svatbě oběd, ale jářku, jenom oběd, ne trachtaci.“

Štěpán, kterého povolali, řekl, že dá sestře dvě stě zlatých a uhodil hrdeň na kapsu. K tomu obědu pak že jeho žena něco pošle a on zaplatí „truňk“: pivo a rosolky.

„Dobře. Tak poslouchej ty holka. Co máš, to teda viš. Hu mně je k chalupě a k řemeslu třicet mír polí, že jsme hu lesa na samotě, to nevadí, snad ti smutno nebude, však je nás ve stavení dost. Po první ženě je velkej syn, je hu vojanských a asi dom nepřijde a dva menší, po druhý tri děvčata a hoch. Teda šest kousků. Ale poslouchat tě budou, od toho tu jsu já táta a hůl a žila. Práca se podělá a zle mět nebudeš. Masa hu nás přebejvá, tak že s ním někdy i slepice a hušipany krmíme,“ těmi slovy uvedl se ženich Pepince,

Do večera bylo vše domluveno, ženich přenoval, ustlali mu na komoře a druhého dne jelo se na faru. Pak ženich odjel.

Pepinka byla celá zmámená.

Švagrová byla k ní pojednou laskava, koupila jí na polohedvábné šaty svatební a povolala Kátlu s Kačenkou k šití. Bětuška dala Pepince na vlněné šaty a na dvě kanafasky i mnoho darů od jídla na ten svatební oběd. Za starou svatbí jiti odepřela, že není jí do zpěvu a žertů, že má smutek ještě a teskli po matce.

Maruška také nešla za starou svatbí, nabídla se, ať jde švagrová a ona že bude doma vařit. Stalo se tak, za družičky byly Verunka s Terezkou, za mládence chasnici ze sousedstva.

A tak odbyta svatba. Když se lidé vyptávali co a jak, řekli Šlapánkovi, že je ženich vdovcem a sice již po druhé, že je ale hodný člověk a má chalupu a tricet mér polí a ještě řemeslo. Že je z daleka, až od Jihlavy a že se mu nějak nehodila žádná nevěsta, tak že ze známosti říkal šindelářce, s kterou se náhodou, když šla prý navštívit nějaké známé, setkal, nevěděla-li by pro něho o nevěstě.

Tato věděla, pověděla a Pepinka prý více nikomu v dědině překázeti nebude.

Lidé neschvalovali Šlapánkovým, že se na ženicha nevyptají, nevědouce o něm více, než co šindelářka pověděla.

Ale Šlapánkovi mlčeli, nedbali s lidmi o Pepinčině svatbě ani mluvit, na tož se chlubit.

Byla svatba a druhý den odvázel si nový ze Šlapánkův Matěj Zuna Pepinku. Vůz naložený trohou nábytku, peřinami a koší s nádobím jel

za nimi, koně řídil Hanes sám a šindelářka vydala se s krávou na cestu hned ráno.

Hanes vrátil se, pochvaloval, že bude Pepina v hezkém místě. Arci na samotě a těch šest dětí. Ale že je švagr rozumný člověk a naučí Pepinu pracovat a poslouchat. A na to řemeslo že musí Pepina zvyknout.

Nechtěli jaksi Šlapánkovi s barvou ven, jaké řemeslo má vlastně ten Zuna na té samotě.

Konečně se lidé dopátrali, že je ten Pepinčin muž — pohodným a bylo trochu smíchu, že mají ti pyšní, vychloubační Šlapánkovi zetěm a švagrem, jak se obecně říká — rasa.

Štěpán se mrzel, když mu pantáta Tondl předhodil, že z jejich příbuzenstva došlo málo cti do rodiny.

„I jen když jsme se té staré holky zbavili,“ pochvalovala si paní máma Šlapánková.

A výměnkáři si říkali, že to těm jejich dětem špatně na světě dopadlo. A sami že již si jenom přejí, aby byli záhy za hřbitovní zdíkou, však že již ničeho dobrého od osudu nečekají. Že kdyby hřichem nebylo, modlili by se o smrt. — — —

XXI.

Uplynula zase dvě leta. František Tondlův, jak synkovi Štěpánovu v dědině všeobecně říkali, počal chodit již do školy a přibyla k němu sestryčka po nebožce paní mámě Aničkou nazvaná. Tu se zase na dítě a s dítětem naučila Bětuška trochu usmívat a věrná, stará Rozárka s ní.

Štěpán byl po čas již trochu klidnější, nevyhledával hádek s tchánem, netrápíval Bětušku a hleděl si obezřetně hospodářství.

Arcíř pantáta Tondl jednal dle úsudků všech sousedů také velice moudře. Nabádal zetě, ať určí tu a tam kam co zasíti, které pozemky nutno více či méně hnojiti, zda chce na odprodej pěstovati více lenu či tvrdého obilí, zda prodá raději ječmen do pivovaru či oves obilním handlířům, již byli toho času ovšem židé, dodávající skoupený oves velkoobchodníkům, dodavatelům armádním.

Když se počalo pěstovati více bramborů, že se krom vinopalen počinaly stavěti i škrobárny, tu neodporoval pantáta Tondl Štěpánovi, aby se zasázelo bramborů více a rád pochválil, že se za tyto při menší než s lenem práci slušná sušička peněz stržila.

To Štěpána těšilo, jen kdyby ho nebylo páliло vědomí, že není přece a nebude pánum, samostatným hospodářem, že bude tchán chtít vládnout do smrti.

Někdy se přemohl, ale zase zloba nabyla vrchu v jeho duši a tu odešel z domova, někdy na několik jen hodin, někdy třeba přes noc, buď do rychty nebo do města a pil a karbanil.

O peníze mu nebylo, dávala mu Bětuška z rozmnoženého svého při zvětšeném chovu drůbeže příjmu, ponechávajíc si jenom na nejnutnější zakoupení nádobí, jak se během roku potlouklo a sem tam na nějaký šátek děvečkám, jak jim kupovala mezi rokem ku koledě a pomlázce, o pouti nebo „vaznýho“ k svátku, jak u Tondlů se vždy čeládce přálo. Krom při mzdě smluvnené a určené odměrce plátna a kanafasu z domácí příze, dávala nebožka panimáma Tondlová čeládce vždy takové „přidánky“, aby ráda a bedlivě pracovala.

A pantáta Tondl krom určeného příjmu také tu a tam zeti podal několik zlatých, když se něco prodalo a penize utřízily.

Výsklebně někdy říkal Štěpán Bětušce, že dostal zpropitné, při prodeji nějakého kusu dobytka „vocasny“, jak čeládka říká. A Bětuška jen prosívala, ať má trpělivost. Že sama měla této stále a ve všem zapotřebí, že stávala se tichou trpitelkou, to nepozoroval, nechtěl pozorovati Štěpán a otec, pozoruje to, těsil se, že dovedl omeziti Štěpánovu zupnost. Těsil se, že učinil zadost selské pýše, že jest rozšafným, nezdolatelným a zase k zeti, chová-li se tento jináče, dle svého mínění: spravedlivým.

Rozára těšila Bětušku vždy, že bude lépe.

Že až Štěpán bude sám hospodářem, posedne ho zúplna pýcha, aby byl hospodářem dobrým, aby nemohli lidé poukazovati, že grunt upadá, že pantáta sedlačině dobře nerozumí. Že se přičiní a přestane hýrit, oděkne se karbanu, že bude spíše hamonivým, jako starí Šlapánkovi. Tak rozumovala zkušená Rozára, končíc každou takovou rozpravu s mladou hospodyní slovy: Pánbůh pomůže. — Nadešel podzim.

Bыло po sklizni a Tondlovi utřízili již peníze za „nové“ obilí, za brambory do města odvezene a starý pantáta chystal se prodati pár volů, an k tahu dorostl zase pár mladších. Měli u Tondlů nyní za zvětšení hospodářství vždy krom páru koní tři páry volů, jeden silných, druhý mladších a třetí dorůstajici bulíků domácího arcíř chovu. Hodlal s nimi do Žďáru na Martinský jarmark.

Že se za staré voly hodně utřízí, an jest dobytek v ceně, těsil se pantáta Tondl, nařizuje čeládce, aby voly vyhřebelcovala.

Na dotaz čeledína Kašpara, který sloužil u Tondlů o nemnoho let méně než Rozára, v kolik hodin ráno má zapřahnout do bryčky, odvětil pantátka, že se nepojede s koňmi do města. Byl náruční kůň poněkud ochromnul, klopýtala při svážení dříví a podsední hnědka, šla-li sama na náruční straně, zlobila svojí lekavostí. A tak že půjdou s mladým pantátou pěšky, k volům že půjde sebou pohùnek, který se po prodání vráti domů. Když oni se zetěm nebudou mítí sebou povoz, že nebudou ničím zdržováni a mohou se vrátit spolu nebo každý zvláště, jak se jim uzdá a hodí.

O Martinském jarmarku bývala ve Žďáre vždy velká výměna dobytka, ani hospodáři vypočetše si, jak vystačí s krmivem i stelivem, dle toho výpočtu odprodávali a příkupovali, někdo silnější, někdo slabší kusy, dle toho též, jak kde bylo peněz potřeba.

Když ráno oba pantátové odešli zároveň s pohùnkem pohánějícím statná, vykrměná dobytčata, hleděla Bětuška dlouho za nimi.

Stála na záprsní, chovajíc malou Aničku.

Rozára vycházela z chléva a přistoupila k mladé ženě.

„Jsou to ale kusy,“ řekla. „Ty prodajou pantátka na první podání. Takovejch bude málo na celym jarmarku.“

„Dědoušek mi přinesou jarmarku a tatínek taky,“ ozval se podle ní malý František, připravený k odchodu do školy, maje na hlavě kulatou beraničku a přes rameno plátěnou torbu, v které měl slabikář, tabulku a dolek.

„To se ví, jak pak by nepřinesli,“ vždyť ty jseš náš hodnej chlapeček,“ jistila Rozára.

„Mně je tak nějak teskno, Rozáro. Žeť pak jsem ty naše pantaty pouštěla. Měla jsem chtít taky na jarmark a bylo by se zapříhlo a jelo,“ řekla Bětuška.

„I co vás vede panímámo. Dnes není cesta pro ženskou, která kojí maličky. Je zmrzlo, to je pravda, ale bude se jistě chumelit a možná že bude padat sníh s deštěm. Kouejte na ty oblaky, jsou bíly a šedý, na sníh i na déšť. Nastydlá byste a to maly by to odstonalo s vámi, zlatičko naše,“ namítla Rozára.

„Más pravdu, Rozáro, ale mně je tak smutno,“ opětovala mladá panímáma.

„Říkali něco mladé pantátka?“ tázala se Rozára, hlas se jí trásl.

„To víš, jako vždycky. že jde prej sebou tak jako ten pohùnek, že kdyby ho tatínek aspoň sebou netáhl, aby prej všecky lidi zasejc neviděli, že je starej pantátou,“ smutně řekla mladá žena. —

„I vždyť se o tom skoro neví a nemluví,“ řekla Rozára a šla Františka vyprovodit na náves, hledic za ním, až zašel do školy.

Smutně plynul nevlídný listopadový den.

Za chvíli po odchodu obou hospodářů spustil se déšť promíchaný sněhem, tak že utuhlé zmrázky měnily se v mazlavé bláto.

Veliké louže sbíhaly se po návsi a na cestě rozrýté kolejemi, hluboce se zabořujícími do hlín, mrazy utuhlé a zase roztávající. Nad lesy vyvstávaly kupicí se mraky, bylo k očekávání, že bude pršeti a lidé lekali se, jak bude špatná cesta pro ty, již opozdili se se svezením dříví na zimu, pro ty, kteří musí jezditi na trhy, do lesa a k vápe-

nici na svážku. A pro ty, již se dnes na jarmarku ať pěšky, ať s povozy obmeškají.

Tondlův pohùnek vrátil se před polednem.

Vyprávěl, že pantátové záhy prodali, on že dostal od kupce tři desetníky, od starého pantátý čtyrák a od mladého desetník, že si koupil rohlík a jelitko a kousek perníku a pokoukav se po jarmarce šel domů.

„Ty hubo jedna mlsná, je ti potřeba mět jeilito a rohlík, nevěděl's, že ti schováme oběd, viď? A perník musí mět, co pak jseš malinkej,“ zahuvovala Rozára.

„I nehubač, Rozáro, on Vojta taky rád,“ chlácholila panímáma rozbručenou Rozáru a vyptávala se, kam pantátové zašli.

„Šli k „Zelenýmu stromu“ pít litkup,“ řekl pohùnek. „Hlásilo se k nim moc lidí, k mladýmu pantátovi jeho přátelsky, ti vápeníkovi a ještě jindy přespolní.“

„No to oni starej pantáta pozvali taky Janovi na litkup, to oni radějác taky trochu toho truňku zaplatijou, to víme, že jsou vždycky přejícnej,“ mínila Rozára.

„Jen aby se tam dlouho nezdrželi, neotměli, já mám srdce jako v kleštích,“ pravila panímáma.

„I nezdržíou se, vždyť budou mět hu sebe tolik peněz. To bude vopasek vykrmenej,“ zamála se Rozára.

František přiběhl záhy odpoledne ze školy, ti malí „písmenkáři“ neměli ještě dlouhého učení. Chtěl, ať s ním jde Rozára nebo pohùnek dědouškovi a tatínkovi naproti.

Musela mu panímáma pohrozit až metlou, že nepřestal žadonit, byť i viděl, že je venku ošklivo.

K večeru přestalo pršeti i se sněžiti a když přecházel večer v noc, počalo venku tuhnouti ostrým mrazem, který vnikal do stavení.

U Tondlů již čeládka opatřic dobytek ulehla a jenom panímáma s Rozárou zůstaly sedět při malé lampičce.

Jedenáctou hodinu odkukala již kukačka na hodinách zavěšených u dveří.

Při posledním zakukání pozvedla panímáma sedící u kolébky, na které Anička klidně spala, hlavu a pohlédla z prvu na hodiny, pak do okna.

„Panímámo, jdite si lehnout,“ pravila Rozára, klímající na pekelci, kde byla obkrajovala brambory na ráno do polévký.

„Nemůžu, Rozáro. Pořádem větší houzkost na mě padá, nehusnula bych,“ odvětila mladá hospodyně.

„Není platno ponocovat. Však to není pojprv ani naposled, co pantáta přijde dom po půlnoci a třeba až ráno,“ řekla Rozára a přistoupila ku kolébce.

„Což pantáta! Tomu jsem huž zvykla. Ale že tatínek nejdou! Ten se přeci nezdrželi v hospodě ani hu karbanu. A tolik peněz za voly majou hu sebe,“ vzdychla Bětuška starostlivě.

„Čekajou pantáta snad na mladýho, nebo se chcou s někým svézt, je tam víc lidí z dědiny a cesta, že by člověk psa nevyhnal. A že se nemůžou mužsky vypravit z hospody, když nemajou ženy sebou, to bejvá. A dnes šlo málo ženských z dědiny, bylo čekat nečas a necestu. Jen si jdíte lehnout panímámo, já zvostanu vzhůru, nemám tak moc spaní. Půjdu hned otevřít, jak pantátové zaklepou,“ vybízela Rozára.

„Myslíš, že přijdou spolu?“ tázala se selka.

„Co by? Třebas mladej pantáta se huž zaseje kolik dní mračil, že pantáta prodává voly kdy chce a on že nesmí do toho mluvit, přece před cizíma lidma nedá znát tu zlost na sobě. A jistě dělal, jakoby byl tomu prodaji taky chtěl,“ minila Rozára.

„Bože, Bože, je to hu nás divny. Jen kdyby tatínka aspoň zmrzelo huž hospodarit. Ještě se něčeho smutnýho dočkáme,“ tesklila Bětuška.

„Co platno, my ty mužsky nepředěláme. Ty majou každej svou hlavu a svou pejchu. Pánbůh pomůže ze všeho. Jdite si ale lehnout panímámo, ať nejste zejtra nevyspalá. František spí jako do důchodu, to naše maly potěšeníko taky hajinká, tož si jdite taky prospat, lehnite si panímámo,“ prosebně vybízela Rozára.

„Lehnu si, ale spát nebudu.“ Mladá žena počala se svlékat, v tom zabušeno na vrata u dvora.

„Huž jsou tu,“ řekla Rozára a spěchala otevřít. Bětuška kvapně uléhala.

Bála se, že přijde Štěpán podnapilý a že se neubrání sporu.

Štěpán, v obličeji poněkud zamračen, vkročil do světnice. Měl šaty deštěm zprvu provlhlé, nyní mlhou nasáklé, tak že z něho zafíčel chlad. Rychle svlékal těžký burnus a věšel tento na bidlo nad kamny.

„Ještě nespíš?“ tázal se.

„Včil jsem si lehla,“ řekla Bětuška a oddechla si vidouc, že není Štěpán podnapilý.

„Tož si vezmi jarmarku, nesu ti kousek marciánu, tuhle malýmu perníkovýmu husara a Aničce pár piškotů,“ pravil Štěpán, vydávaje v papíře zabalené jmenované mlsky na stůl.

„To jsi hodný, zaplat Pánbůh,“ usmála se Bětuška. A vidouc, že Rozára postává u kamen, pravila k této: „Jdi se lehnout Rozáro, pantáta huž asi ničeho nechce.“

„A kde zvostali starej pantáta?“ tázala se Rozára úzkostně.

„Tatínek nepřišli?“ lekala se Bětuška.

„Co pak nejsou doma? Šli přede mnou. Prodali voly dobré. Přes půl čtvrtý stovky za ně dostali, však to byly nejlepší dva kusy z celého jarmarku. Prodali do Polny řezníkovi. A já stál při tom — no jako pacholek, kterej čeká na vocasné. A pak jsme šli pit litkup. Že řezník ještě více kupoval, domluvil se na litkup o čtyřech hodinách. No huteklo to, bylo tam moc známejch, velká schůzka. Tatínek šli z toho litkupu přede mnou, bylo asi šest hodin. Já jsem se zdržel se švagrem Jandou, vyprovázel jsem ho, neviděli jsme se od jara, pozdravuje tě. Jsou všecky zdrávi. Tož jsem přišel do dědiny jinou stranou, od rybníka,“ vyprávěl Štěpán svlékaje se.

Bětuška vyskočila z posteče.

„Pro Boha, to se tatíncovi něco stalo!“ zvolala. „Tolik peněz měli hu sebe!“

„Neplaš se. Však proto šli dřív, dokud šlo víc lidí. A měli sebou Tygra. Ten pes by ho hránil, kdyby na něho někdo vystoup. Ale myslím, že pantáta nešel přes les, že šel po silnici, přišel dom, dokud jste neměli zavříno, šel třeba rovnou do vejměnku a dávno spí,“ Štěpán již ulehhl a protahoval se pod perínou.

„O to by pantáta nešli. To oni by museli vidět děti, to by neobstáli. A donesli jistě malýmu zlatu, Františkovi jarmarku,“ ozvala se Rozára.

„Pojďme naprotivá. Rozáro, vem lucernu,“ kázala panímáma, oblékajíc se chvějícima se rukama.

„Co by tě nenapadlo. Je zima, mrzne a při tom mrholí a zrovna namrzá. Leze zima do těla. Já jsi vospalej, jsi rád, že jsi v peřinách. Však oni se pantátá neztratí.“ Štěpán zívnul a obracel se ku stěně.

„Rozáro, vzbud mladšinku ať posedí, kdyby se malá vzbudila, ať pokolibá. A vzbud Kašpara, půjde s náma. Já nemám pokoja od rána,“ pravila panímáma a oblékala kožíšek i zahalila se v teplou plachytku.

„I neblázníte,“ zahučel Štěpán.

Ale Bětuška již byla ze dveří. Postála na záprsní, čekajíc na Rozáru a Kašpara.

Černá, dusivá téměř tma zela vůkol, štíplavé studeno chvělo mladou ženou a maně vyhrkly jí slzy.

Rozára tu byla již s Kašparem. Vyšli.

XXII.

Zaskřípnuvší vrata zdála se Bětušce ozývat se takovým tklivým zvukem, že ji téměř u srdce pichlo.

Kašpar navrhнул, aby se zastavili někde u sousedů a vzali ještě někoho sebou.

„Jdi na rychtu,“ řekla Bětuška. „Pantátovi rychtáři to přísluší.“

Nedbala těch mrzutostí se Šlapánekovými a byla s rychtářovými za dobré jak se dalo.

Rychtář vyhověl ochotně a Jan šel také sebou.

Vyprávěl, že mluvil s pantátou Tondlem ve městě a jsa od tohoto pozván, súčastnil se litkupu

u „Zeleného stromu“. Odešel však dříve s nějakými známými.

Rozára zatloukla také ještě u Šlapáneků a Hanes sice ne příliš rád, ale k vybídnutí ženině se přece vypravil.

Vyšli za dědinu.

Mladý rychtář vzal také lucernu. Bylo třeba těch světel. V té vlhké mlze nebylo vidět ani dva kroky před sebe.

Stromy kolem cesty vznášely své bezlisté koruny do té tmy a jak se omokřelé vždy ve blízkém světle lucerny zableskly, vypadaly jako ohromní kostliveci. Bylo to příšerné, strašidelné.

Do hluché noci zaledho z dálky táhlé, úzkoststlivé zavytí, takový bolestný sten — — —

„To je náš Tygr!“ vzkřikla Rozára.

„Ba jistě,“ přisvědčil Kašpar.

Spěchali po silnici. Bětuška zavěsila se do Rozářina lokte, chvěly se pod ní nohy.

Šli kousek po silnici.

Vytí psa, téměř již ochraptivšího ozývalo se po chvilkách. Smutně se rozléhalo nocí, podobno téměř sténání člověka.

„Jde to zleva. Šel soused Tondl přece přes les. Chtěl si asi nadejít,“ mínil starý rychtář.

„Je tam horší cesta nežlivá po silnici. Šel jsem tamtudy ráno, pěšiny jsou samej smrazek a mech rozmočenej na bahno. Hanebná necesta,“ řekl Jan.

Na rozcestí pustili se do lesa. Zpředu Kašpar s lucernou, za ním Jan a Hanes, pak rychtář, podporuje Bětušku. Rozára vzala lucernu od mladého rychtáře. Bylo nutno svítit stále na cestu, vynikalý silné kořeny stromů a chodci sklouzali, zakopávali o tyto.

Kašpar zahvízdnl z plných plíc a pak závalo: „Tygr, Tygr!“

Poněkud sesíleně odpovídalo vytí psa.

Neslo se ozvěnou po lese, kde šuměly jehličnaté větve stromů, setřásajice deštik, jak jimi vítr zahýbal. Kusy sněhu na větvích zachycené spadávaly pleskající dolů. Dopadše na chodce, máčely a studily je.

„Tygr, Tygr, Tygr náš!“ volala mladá paní máma.

Vytí psa přecházelo v kňučení, žalostivé, nařikavé.

„Žeť k nám neběží? Že nepřiběhl přece domů? To se divím. Vite paní mámo, jak asi před čtyřmi lety pantátá při vožení dlouhého dříví zarejdoval do záměti, huvízl mezi stromy a nemohl ven? Tygr tenkrát přiběhl domů jako divej, kňučel a štěkal, skákal na nás, vybíhal a zasejc se vracel, až jsme mu porozuměli, sli s ním a pantátovi tam pomohli,“ vzpomnul Kašpar.

„Sám se na to pamatuju,“ řekl rychtář.

Sli po hlase psa.

Tou stezkou, kterou se v letě z města vždy chodívalo. Nadešlo se více než o čtvrt hodiny. Nyní, kdy podzim přecházel v zimu, nebylo v lese vůbec příjemno a bylo ku podivu, že se opatrný pantátá Tondl tudy vydal.

Nemohli jít rychle, museli také chrániti světla v lucernách, aby je vítr nezhasil.

Ozvalo se zdaleka houkání sovy. Jakoby ten noční pták odpovídál nařikávemu vytí psa.

Všecky chodce obešla hrůza a Rozára počala pološeptem odříkávati otčenáš.

Tu ozvalo se táhlé, pak krátké zaštěknutí, kňučení a znova vytí.

„Jsme mu huž blízko, cejtí nás,“ pravil rychtář. „Tygr, Tygr,“ tak volala mladá paní máma a ostatní po ní.

Pes znova zanaříkal tím zrovna lidským hlasem kňučel a poštěkával krátce, trhavě, jakoby netrpělivě.

V mdlém světle luceren jevily se posléz opodál stezky mezi řidce zde stojícími smrký obrysy zvířete, ležícího na zemi a vztyčujícího mohutnou hlavu a napínajícího krk.

Byl Tygr, statný hafan řeznického plemene, že byl od malíčka dobré živen, vyrostl a sesilil ku podivu. Byl věrným hlídačem a postrachem všech ludráků, již se Tondlovu gruntu raději vyhýbali, bojice se Tygrových zubů. Že byl skvrnitý sedě a černě, říkali mu Tygr.

Všichni přikročili co nejrychleji ku psovi. Vedle Tygra ležel na znak pantátá Tondl.

„Ježiši Kriste!“ vzkřikla Bětuška.

Tygr pokňučoval skoro radostně, jakmile však přistoupili bliže, zavyl opětně, až to kostmi pronikal.

Mladá selka chtěla se vrhnouti k otci, starý rychtář ji zadržel.

Při svitu luceren poznali, že mají před sebou mrtvolu. Ve chvíli seznali, že mrtvola Tondlova leží na znaku, má v krku zející hlubokou ránu, z které se valila krev na prsa, stékající na obou stranách do mechu.

Kabát měl Tondl rozepnutý a podle mrtvoly ležel vyprázdněný kožený opasek.

„Vražda, loupežná vražda,“ řekl starý rychtář tlumě hrůzou hlas.

Bětuška a Rozára plakaly hlasitě.

Kašpar sehnul se ku psovi. Tento kňučel až hrozně.

„Kouejte lidi, Tygr je taky potlučenej, má přední nohy snad přeraženy,“ řekl Kašpar smutně.

„Proto on nepřiběhl. Ta němá tvář bráníla svého pána. A taky přišel k hourazu,“ řekl Hanes teskně.

Starý rychtář nařídil Janovi aby pospíšil do města k četnictvu a dovedl závodčího, Kašparovi pak, by spěchal do dědiny, vzbudil a přivedl oba radní a obstaral nosítka i vice lidí k odnešení mrtvoly.

Potácející se Bětušku, která necháela se vrátiti do dědiny, posadil Hanes na blízký pařez a Rozára skrčila se k ní. Jednu lucernu vzal si Jan sebou, druhou zavěsili na suk.

Hanes odtáhnul psa od mrtvoly.

„Až přijde pan šandár, poprosíme ho, aby Tygra zastřelil. Nic z něj nebude, má chudák obě nohy přeraženy a hubu rozříznutou. To dostal asi nožem po hlavě a klackem přes nohy“, řekl Hanes.

„To ano. Já bych neměl to srdce, dorazit to zvíře, který svého pána hájilo,“ pravil starý rychtář.

„Skočil on Tygr asi po tom raubíři, kdyby nebyl dostal nožem, byl by pantátu hubránil. Má on silu za chlapa,“ řekla plačící Rozára.

„Já Tygra zabít nedám“, prohlásila Bětuška. „Dochovám ho k smrti, snad se z těch ran vylíže. Huž za to, že tatínka bráníl, ty hodnej pejsku, ty dobréj Tygr. A věřte pantátu rychtáři, že Tygr by toho člověka, co tatínka zabil, asi poznal, kdyby se s ním setkal.“

„To taky ano. Ale běhat huž Tygr nebude. Chudák, sám ho lituju“, rychtář hladil psa po zkrvácené hlavě.

„Já vám švagříčková dovedu starýho vovčáka, ten Tygrovi nohy spraví, ten humí pomáhat. Ale tu hubu, to by mu musel sešít leda doktor,“ pravil Hanes.

Mladá paní máma zavzlykala prudčeji.
Bylo smutno na tom místě u mrtvoly.
Tygr stichnul.

Rozára pravila smutně: „Kouejte, jak po nás točí to zvíře očima. Je rád, že nás tím vytím přece půvolal. Kdybys tak mohl mluvit a povědít, ty němá tváři.“

„Všelicos pamatuju, ale něco takovýhleho se v naší dědině jestě nestalo, aspoň za mýho houřadování ne.“ řekl rychtář, popocházeje na stezce.

Les šuměl ve vzmáhajícím se větru. Mrholení ustávalo a mráz stával se citelnějším. Ženské halily se v plachytky, muži v burnusy. Bylo jaksi šeřejí, jak se usazoval mráz na stromech i na zemi.

Bětuška chvílkami jektala zuby. Slzy tuhly ji na lících a rty opryskovaly krví, jak v zoufanlivé litosti do nich zuby zarývala.

Čas se vlekl, jakoby v šumění stromů šuměly i jeho perutě. Řadice vteřiny k minutám, tak pomalu tak zvolna uplyvaly zde chvíle tém čtyřem lidem hledicím zde na dílo zločinu a smrti. Jakoby studenem svým dýchala ta půda, že smrt zůstavila zde stopy svých kročejů.

Po drahné chvíli, asi za tři čtvrtě hodiny přišli z dědiny lidé.

Štěpán nepřišel.

Vyprávěl Kašpar, že vzbudil hned mladého pantátu, leč tento že byl jako zmámený, nemohl prý se probrati ze spaní. Po chvíli teprve poručil prý Kašparovi, ať vzbudi starší děvčku a pohánka, že s nimi ve výměnku schystá čeho je třeba.

„To's mohl taky ty schystat a pantáta měl přijít. Co pak nemá huž ani kusa srdca?“ zalkala Bětuška.

„Řekl jsem pantátovi, aby šel, že já to doma vopatřím, ale pantáta povídali, že ze stavení a od dětí nemůže všecko odejít. A že je to velký neštěstí, ale že starej pantáta prej to sám zavinili. Přepráčitávali prej peníze v hospodě před mnoha lidmi,“ vykládal Kašpar.

„To je pravda. A ne jednou, dvakrát soused Tondl ten vopasek rozepjal. Nechtěl se svézt se žádným, třeba se mu lidí nabízeli. Bál se asi, aby si od něj nechtěl někdó peníze vypůjčovat. Ale zlejch lidí se nehubál,“ přisvědčil rychtář.

Oba rádní a ještě dva mladí sedláci, kteří s Kašparem přišli prohlíželi mrtvolu Tondlova s hrůzou a politováním. Přinešena sebou dvoje nosítka svázaná zatím provazy a muži ulamovali větve a proplétali tyto nosidly. Měli sebou ještě dvě lucerny a Bětušce bylo hroznou hleděti na mihající se stíny mezi stromy.

Tygr chvílemi pokňučoval.

Mrtvolou nehnuto až přišel četník.

Na místě vraždy byly pomichány dvoje stopy mužských nohou. Zavražděného a jeho vraha. Seznáno tudíž, že vráh byl jen jeden, bez pomocníků. Tolik se zjistilo, že napadnul vrah svou oběť ze zadu, zvrátil Tondla a bodnul tohoto do krku, trhnutím nože protáhna ránu řezmo. Psa, který na něho skočil, že fal nožem po hlavě a sklesnulším nohy klackem přerazil.

Klacek ležel opodál, byl to silný kulán, z blízkého vyrovnaného rázu vytažený, jak se ihned zjistilo. Chtěl patrně vrah psa zchromiti, aby neodběhnul a myslil asi, že vykrváci po ráně nožem. Také

proto asi psa zchromil, aby mohl klidně mrtvolu o peníze oloupiti. Že zahodil vyprázdněný opasek na místě, svědčilo o tom, že asi nebylo nikde v cestě nikoho na blízku a vrah neobával se překvapení.

Že mrtvolu vystydla rychle v chladném vzduchu na promočeném dešti a sněhem mechu, nemohlo se souditi, kdy asi se vražda stala.

Mrtvolu zavražděného naložena na nosidla a mužové střídali se v nešení až do dědiny. Bětušku, klesající a zmučenou žalem podporoval četník a Rozára jí přimlouvala k utíšení se, jak dovedla.

Kašpar nesl Tygra, jemuž nohy na rychlo hadry obaleny v náruči. Mluvil k němu chlácholivě jako k dítěti.

Když přišel smutný průvod do stavení, složena mrtvolu pantátova do výměnku, kde byla na zemi rozestřena sláma a hořelo světlo.

Kašpar chtěl psa složiti do maštale nebo pod kůlnu.

Leč zraněné zvíře zmítalo sebou v náručí starého čeledína, div že je tento udržel, kňučelo a vylo tak, že k pokynutí paní mámy vnesl je Kašpar do výměnku, kde uložili věrného psa poblíže mrtvého pána.

Hanes zaběhl pro starého ovčáka, který za vázal Tygroví nohy, srovnal mu tyto do deštiček.

„Tenhle svědek kdyby mohl mluvit“, řekl četník, pohladiv ubohého psa.

Mladý pantáta nevešel do výměnku, nevzdálil se za záprseň kam byl vyšel. Řekl, že nechce se podívat na mrtvolu, dokud nebude omyta, že hrozí se takového pohledu.

Vešedší pak do světnice rychtáři, četníkovi a ostatním sousedům vyprávěl, že tchán ve svojí k němu nedůvěřivosti, pro kterou mu, jak vědí, i

odevzdání gruntu odpíral, nechtěl mu svěřiti stržených za voly peněz. Nabízel se mu prý, že půjde peníze, ano jich právě na nic v hospodářství nutně potřeba není, do záložny uložit.

„A ani na mě čekat nechtěli, když jsem se dal do řeči s švagrem Jandou. Snad se báli, že by si švagr od něj chtěl vypůjčovat peníze. Tož jsem šel se švagrem druhou stranou z města,“ dodával Štěpán, když mu sousedé přisvědčili, že znali nedůvěřivost Tondlovu k němu.

A nejen nedůvěřivost ale i vzmáhající se nelásku, tak že si dávali mezi sebou za příklad, jak není vždy dobré dětem povolovat, jako to učinili Tondlovi Bětušce.

Čas protáhl se daleko přes půlnoc, když sousedé odcházeli, podávajice domácím ruce s upřímně vysloveným: Potěš vás Pánbůh.

Starý rychtář dodal vážně: „Budeš včil sousede Štěpáne Slapánku pantátou na vládě. Škoda, že se tak zle stalo a že ti pantatík nepostoupil grunt v lásce jako synovi. Ale jářku, važ si toho místa a považuj si svou hodnou ženu, aby bylo hu Tondlů tak, jak bejvalo.“

Bětuška polibila starému rychtáři za ta slova ruku.

Po odejítí sousedů přiměla Rozára Bětušku k ulehnutí. Štěpán uleh taktéž. Rozára s Kašparem šli do výměnku a tam se modlili u mrtvoly bílou rozsívkou zakryté až do rána.

XXIII.

Štěpán zařídil, aby hned při zvonění ranního klekání bylo zvoněno pantátovi Tondloví umíráčkem. Kašpar doběhl k zvonici, hned jak se ozval první zvuk zvonku do studeného jitra.

Včerejší prška utuhla v mrazné škraloupy, louže namrzlé leskly se jako zrcadla a sníh mezi tuhnoucí vodou neropustný vypadal jako chomáčky bílé pěny. Na větvích stromů a na plotech a střechách utkvěly mrazné jehličky jako drtiny drobounké, jako tlučený cukr jiskřivé.

Zvonik, starší muž slyše od Kašpara o hrozné smrti Tondlově oslzel a když dozvonił klekání, poséckal chvíliku, patře do tmavého ještě rána, šerčího se jen tím mrazným přísvitem a pak uchopil se znova provazu od zvonku

Zahoupal se zvonek v dřevěném zvoniče, kde bylo navěšeno na trámových stěnách něco starých obrázků, které lidé koupice si nové, nechtěli zničiti a pověsili je sem. Byly to obrazy na skle malované osleplé, barvy dávno splnuly v jednotvárné zarudlé skvrny, rámy byly poborceny; na obrazech papírových sezloutl a tlel papír, skla byla rozbita, ale přece děti z dědiny rády se na ně dívaly uhadujice co asi představovaly.

Když se zvonek znova rozezvučel, tu se sbíhali lidé optati se, kdo že zemřel. Hádano na ty a ony staré, nemocné lidi a skoro netrpělivě čekáno až zvoník dozvoni a poví, komu zněl ten zvonek posledním pozdravem.

A když slyšeli komu, zvěděli co se přihodilo tu byla celá dědina vzrušena a kde kdo mohl, spěchal k Tondlovům by zvěděl bližších zpráv, by pohlédl na zavražděného a pomodlil se u tohoto.

Než nikdo nesměl vejiti do výměnku, až po příchodu a odchodu soudní komise.

Štěpán sám zavřel výměnek a klíč si vzal k sobě.

Zacházeli tedy lidé do gruntu, potěšovali zdrženou Bětušku, která polooblečena seděla na roze-

stlané posteli, každou chvíli se zvrátíc slabostí do peřin Seděla u ní stará panimáma Šlapánková, kterou Hanes přivedl. Držela v ruce růženec a na stole měla rozevřený nebeklíč, modlíc se po chvílích, kdy nebylo návštěvníků ve světnici.

Před polednem dojela soudní komise. Ani Štěpán ani Bětuška nešli do výměnku. Štěpán setrval při ženě řka, že jiný by ji neudržel a že musí pamatovati přec také na malou Aničku, kterou Rozára krmila kaší.

František byl celý ustrašen. Řeklo se mu, že nepůjde do školy, že dědoušek umřel a hošk znaje co jest pohreb, plakal, že dědouška zahrabou do země a že více nepřijde.

Lékař radil mladé panímámě aby Aničku odstavila a chválil Rozáru, že dítě krmí.

Nařídil af Bětuška setrvá v posteli, zdrží se jídla a slíbil, že pošle jí nějaké prášky, které sám v lékárně objedná a které dovezou až pojedou do města pro rakev.

Bětuška prosila lékaře aby prohlédl Tygra.

Stalo se ovšem již dříve tak, po pitvě mrtvoly a lékař radil k zahubení zvířete, které sotva bude kdy moci postaviti se rádně na nohy a rozťatou tlamou poskytuje odporného pohledu.

Mladá selka však nesvolila. Řekla, že Tygra dochová. Že snad časem se může naskytnouti, že se Tygr nějak s vrahem setká a toho vyzradí.

Z útrpnosti ji toho nevymluvali, an lékař doporučoval, aby ji hleděli nerozčilovat, ano jest k obávání, že vrazilo by se jí mléko do hlavy. Tchyně ošetřovala ji pečlivě a všecky sousedky vystřídaly se návštěvou s útěchou a radami.

Chystáno k pohřbu.

Štěpán dojel sám do města a koupil pěknou raket, kterou měl truhlář v zásobě.

Pak mnoho svící pro funusníky a Bětušce novou černou zimní plachytka. Černý oděv ostatní měla od úmrtí matčina ještě zachovalý.

I Rozáře a oběma děvečkám koupil po černém šátku na hlavu, Kašparovi a pohřnkovi šátky na krk.

Nařídil aby byla umytá mrtvola vložena do rakve a přenešena pak před pohřbem do velké světnice. Řekl dosti trpce, že vždyť byl nebožtík hospodářem a tudiž mu přísluší pohreb z hlavního stavení. Obvyklá modlení před pohřbem ku kterému se lidé sešli, odbyvána ve výměnku, Štěpán tam však nešel, nařídil pouze aby se podal chléb a kořalka.

Chléb zapůjčily sousedky jak se dělává, aby se v stavení kde je nebožtík, nepracovalo více než je třeba. Však že zapůjčené bochníky panimáma většími opatří, bylo jistó.

Kašpar s pohřnkem jeli do Tondlova lesa pro smrčí a „zapletli“ zelenim vůz žebříňák na kterém měli Tondlovi koně odvézti pantátu k odpočinku poslednímu.

Byl slavný pohreb.

Starí Šlapánkoví si povídali, jak to tak je, že odchází člověk, kterému se dobře vede a ti, kteří mají trápení, že zde zůstanou.

A řekli si a posvědčili, že to byla zase ta Tondlova selská pýcha, která ho vedla chlubiti se s penězi a se svojí vládou na gruntě, že nesvěřil zeťovi ani peníze do rukou.

A pošeptali si, že nyní snad Štěpán se nad nimi rozpomene a vezme je do prázdného výměnku, aby byli v teple a klidu.

Když o tom nadhodila stará paní máma Bětušce, prosila ji tato, aby se čekala se vším až bude po pohřbu, až se trochu upokojí.

Přišli na pohřeb také Jandovi a srdečně hovořili s Bětuškou, Štěpána napomínajíce, aby si ženy vážil. Chválili si jak jsou spokojeni a na dotaz Bětuščin sdělili, že i Pepince se vede dobře, že zvykla muže poslouchat a naučila se práci se nevyhýbat. S nevlastními dětmi že se srovna dobré, jsouc dosti dětinskou a veselou. Sama měla chlapce, kterého mají všecky děti rády.

Mladá Šlapáková radila Štěpánovi jak má nyní vše zařídit při převzítí statku a Štěpán řekl Hanesovi, že má tak moudrou ženu, že ji ani nezasluhuje.

A Hanes jenom vzduchchnul. Marušce pak řekl, že má jenom jednu radost a to nad drobným synkem, kterého mu žena povila, mrzí se že ve svých letech má se ještě s děckem zabývat. Arci Verunka a Terezka chovaly a kolibaly brátička rády, usly aspoň jiné práci.

Bylo druhého dne po pohřbu.

Paní máma, ubohá skromoucená, churavá Bětuška vyzvala Rozáru a jdou spolu do výměnku poklidit.

Jíž prve nesl tam Kašpar Tygrovi misku mléka s nadrobeným chlebem a načepav slámu na které mrtvola ležela do kamen, zapálil tuto i přiložil dříví aby ženským při poklázení nebylo zima.

Tygr ležel na slámě v koutě za kamny, přikryt kusem staré houně.

Rozára omývala podlahu a slzy té staré věrné holky kanuly na krvavé na prknech skvrny. Stůl na kterém se pitva odbyla, omyl Kašpar již před pohřbem.

Bětuška vzala do ruky otcův burnus, ledabyle na postel hozený. Když svlékli mrtvolu, odhodili šaty a prádlo, nechala dát Bětuška otci do rakve pěknější šaty, které byly v jarmaře pověšeny.

„Tyhle šaty vypereš Rozáro, dám je Kašparovi i ten burnus. Pantáta by jej asi nenosil, je do stary mody,“ řekla a sáhla maně do kapsy.

Vyňala kousky promočeného perníku, červeně obarvenou, dřevěnou trumpetku a plechovou řehačku — dárky, které Tondl jí a dětem „jarmarku“ kupil a domů nesl.

Rozplakala se.

„Srdce mi to hutrhne,“ pravila k Rozáře a tato zaštka též.

V tom šel Štěpán po dvoře.

„Pantáto pojď sem a podívej se!“ zavolala Bětuška otevřenou vyhlídkou u okna na muže. Nemohla ty hračky ani odložit a libala je dojmuta.

Štěpán se obrátil a vesel do výměnku.

„Co to máš?“ tázal se.

Tu událo se něco podivného.

Tygr, ubohý, zmrzačený Tygr zavyl tak smutně, jako skůčel v noci v lese u mrtvoly starého pantátka, zaštěkal tak vztekle, jako štěkával na doterné žebráky a neodbytné cigany a smycku překvapující rychlostí zmrzačeným tělem až bolestí zastáenal, očtnul se u mladého sedláka. Povztyčil se, poskočil téměř do výše a zahryznul se ostrými zuby do svěšené pravice Štěpánovy.

Rozára vykřikla zděšeně.

Vykřik přivolal starého rychtáře, který právě na dvůr vešel a Kašpara, kterýž mu do výměnku ukázal, že tam se mladi manželé nacházejí. Vstoupili.

Štěpán uchopil levicí psa za kůži na krku a hleděl ho odtrhnouti. Leč marně, pes zahryznul

se pevně. Koulel očima s takovým výrazem, že bylo všem děsno.

„Pomozte, zabte ho! Vzteknul se! Měl se hned zabít!“ volal Štěpán všeck sinalý, opíráje se zády o stěnu.

„Tygr pustí! Já ti rozumím,“ zvolala páni-máma. A přikročíc k muži, položila mu ruku na prsa, pohlédla mu do očí a řekla vážně: „Tys tatínka zabil! To je svědek!“

Tygr pustil ruku Štěpánovu a zhroutil se u nohou Bětušiných.

Všichni stáli ztrnuli.

Štěpán povznesl krvácející pravici a řekl temně: „Zabil!“

Byl zdrcen hrůzou okamžiku, zsinal jako umrlec a potácel se ku dveřím.

Starý rychtář ho zadržel.

Rozára zachytila omdlévající Bětušku do svého náruče.

Kašpar štkal hlasitě, Tygr temně skučel. —

Za hodinu odjízděli se Štěpánem k soudu. Priznal se ku vraždě. Vyznal, že chtěl být posléze pánum na gruntě. Myslil, že bude vy-sloveno podezření, že byl tchán zavražděn k vůli penězům. Odešel z města dříve než pantáta Tondl, slyše od tohoto, že půjde lesem, aby si nadešel. Vyčíhal ho a po vykonané vraždě a odejmutí peněz vrátil se rychle do města a zajda opět do hostince, zdržel se se švagrem Jandou i vyprovázel tohoto, aby došel do dědiny z jiné strany.

Myslil, že psa, který se na něho obořil, zabil, že dorazil zvíře oním klackem. Vyhnil se pohledu na omráčené jen na chvíli zvíře, tak jako pohledu na tchánovu mrtvolu.

Tuto nechtěl viděti ani na gruntě, až v rakvi podíval se na zabitého, vzbuzuje v sobě všecku dlouho tutlanou zášť, aby nelitoval svého činu. Rozhodnul se k tomuto témuř náhle, slyše, jak kdosi v hospodě prohodil, že není radno jít s tolka penězi za temného večera lesem.

Rozmyslil si rychle svoje jednání, čekaje v lese na tchána a podařilo se mu, ovšem ne-napadlo mu, že pes mohl by býti tak strašným svědkem — —

Byv překonán tou událostí, přiznal se a s plá-čem prosil, by mu bylo dovoleno odprositi Bě-tušku.

Nechtěla k němu jít, nechtěla mu dovésti děti.

Svolila k zabití psa, aby se mohlo zjistiti, že zvíře nebylo pominuté, že paměti svou poznalo vraha svého pána.

Pak s Kašparem a Rozárou zakopala Tygra na zahradě pod jabloní, kde často líhával s ne-božíkem svým pánum.

Štěpán nedočkal svého odsouzení. Prokousnutá ruka se mu zanítila. Strhoval sám všecky obvazy a zánět rozšířil se po žilách tak, že asi v týdnu po svém zatknutí skonal, aniž by žena k němu byla promluvila slova odpustění a smíru, aniž by mohl pohlédnouti na svoje děti.

Vzkázal témito svoje požehnání a ženě úpěn-livou, pokornou prosbu, aby nemůže-li mu odpustit, aspoň nenaučila děti, aby ho proklínaly — —

Když kněz zpovědník Bětušece toto vzkázání vyřizoval, sklonila hlavu a s pláčem řekla: „Jest před soudem božím, kéž mu Bůh odpustí.“

V tom týdnu pobělely jí vlasy, jakoby se toho jiní do nich nachytalo, oči pozbyly lesku,

jakoby tento slzy byly smyly, z mladé svěží ženy
stala se stařena.

Štěpánovým rodičům i příbuzným vzkázala
po Rozáře, že bude nejlépe, nebudou-li spolu do
smrti mluvit. — — —

XXIV.

Časy letely, letely svými mohutnými křídly,
nesly na těchto žal i radost, tak jako květy jara
a sněhy zimy, žár léta a klid podzimu.

V tom Tondlově úpravném gruntě bydlil zase
svatý pokoj. Hospodařila tam panímáma bělo-
vlasá, ale svěžího ještě lice, statná, které do
plných pěti křížků chyběl ještě nějaký rok.

Hospodařila se synem, takovým rozvážným
hospodářem, statným i svižným, jehož byl by však
každý na první pohled počítal mezi mladé ženáče
než mezi chasníky, jakým posud byl.

A kol otáčela se dívčina, jako jabloňový květ,
v půvabu dvaceti roků véku, jak svěží porosené
poupě. Kdo znával Bětušku Tondlovou za svobo-
dnou, poznal ji v dceři Aničce jako obrázek v zrcadle.

Panimáma, které v celé dědině i okoli říkají
lidé: Tondlová, překonala přetěžkou ránu osudu
pozvolna sice, ale dopracovala se v zbožné důvěře
v Prozřetelnost boží klidu. Přejala starost o grunt,
pojednou byla sama překvapena, jak zná čeho
třeba zařídit, jak porozuměla té hroudě na poli,
pažitu na lukách, stromům v lese.

Ríkala si tak, jak říkali o ní sousedé, že
ozvala se v ní ta pravá selská krev, s láskou k té
živné zemi, ke všemu, co z této vzdruště, co této
opatrnosti nutno, uchvátila ji láska k té zděděné
hroudě a již porozuměla otci, proč se staral a
bránil, vzpiral, by nebyl dědičný grunt odevzdán

do rukou zeťových, nemajícího té pravé lásky
k zemi, k stavení, k místu.

Seznala, že mluvila tu otcí v duši krom lásky
k majetku dědičnému i pýcha selské krve, že
rozuměl, jak mohl by grunt být zanedbán zetěm
dbalým jen svého prospěchu; že předvídal, že tak
by se stalo.

A porozuměla v přemýšlení i tomu nebla-
hému svému muži, že z pýchy jednal jak jednal,
že zahanbovala ho nedůvěra otcova, že nejsa
majetníkem, nemohl snad nabýti aneb aspoň uká-
zati pravé lásky k tomu majetku, který tu byl, než
musel být stále pěstován, udržován prací pilných
rukou, myšlením starostlivé hlavy, majetku, který
vyžadoval vzniknutí mozolů na rukou, vrásků na
čele.

A tak vychovávala svého Františka v lásce
k tomu gruntu, vedla ho ku práci a těšila se, že
syn nepodobá se duchem a myslí otcí, ale dě-
dovi. Tělem arci byl neblahému Štěpánovi tak po-
doben, jako Anička ji.

Byla ku podivu, jak dovedla Bětuška řídit
sama grunt jen s pomocí Kašpara a Rozáry. Arci
radili jí také sousedé a mladá vdova přijímala
rady vděčně a pozorně.

Když vypršel čas nájmu, pustila panská pole
a hleděla jenom zděděné od nepaměti Tondlové
lány zvelebovat. Tak se těšila nad zdarem úrody,
tak dbala na zavádění všeho zlepšování, jak při-
nášel to pokrok času sebou, že byl grunt Tondlův
dáván za vzor všem nastupujícím hospodářům.

Nescházelo panímáme Tondlové návrhů
k svatbě, leč pevně prohlásila, že se neprovádá,
že jak zažila chmury nelásky mezi svým mužem
a svými rodiči, nechtěla by těchto zažít podruhé

mezi svými dětmi a druhým manželem. Že nelze ručiti za to, že by se nedostavily — — —

Ještě jednu velkou žalost bylo zažítí paní mámě Tondlové, když pochovala věrnou Rozáru.

Za deset roků vдовského svého hospodaření tu poprvé u hrobu Rozárina zaplakala panímáma Tondlová lidem na očích. Jindy skrývala svoje slzy před lidmi. Říkávala, že nemá vlastně času plakati, že dovolí si sama sobě vyplakati se tak jednou za čas.

Když cítila potřebu toho odlehčení srdci pláčem, zacházela do lesa na nešastné ono místo, kde, otec její sražen rukou vrahovou vydechl svou duši.

Požádala vrchnost, které les patřil o dovolení a postavila tamže kapličku.

Ne velkou, zděnou, v jíž výklenku byl obraz na plechu malovaný, představující bolestnou Matku Boží, se sedmi meči v srdci utkvělými, se slzami po lících splývajícími, se sepjatýma v pokore rukama.

Když panímáma pokleklá u kapličky a dooprála si ulehčení ve svých starostech a žalných vzpomínkách slzami, tu říkávala Rozára, že jí připadá panímáma té Matce Boží podobna.

Až se panímáma pro to přirovnání s Rozárou vyvadila.

Se Šlapánkovými se nestýkali.

Vyhýbali si, obě rodiny, jak mohli a starí Šlapánkovi trudně oplakávali svoji kdysi pýchu, že syna oženili s první nevěstou z dědiny.

A nemohli se více ani chlubit, že toho syna tak vybavili, že byl dobře roveň té bohaté rodině Tondlově, vrátila jim panímáma Tondlová po úradě s poručníkem dětí, jímž stal se starý rych-

tár, k vůli dávnému přátelství, pretenci Štěpánovu i s úroky za těch sedm let, dobytek i vše, co byl obdržel i šatstvo a prádlo.

Nechtěla, aby děti její co nejmenšího zdědily po tom otci, kterýž vraždil — — —

Že to je pýcha, říkali lidé a jiní zase říkali, že je tak dobře jednáno.

Že je zde i pýcha, i pokorné osudu podrobení, řekli nejmoudřejší.

Dobře že činí panímáma, zbavujíc se veškeré vzpomínky na muže nehodného a dobré že činí, vracejíc rodině jeho to, co vedlo k neblahu dětí ostatních, co vzbudilo těchževraživost, že museli se k vůli zaopatření bratra jednoho podvoliti odříkání a starostnému přičinění.

Jestě Maruše nejlépe se podarilo.

Žila šťastně s mužem v blahém míru a jméní jím vznikalo.

Pepinka měla život dosti klopotný, musela se přičinovat, muž její rád si zalenosil, rád pil a pak sváděl s lidmi hádky a nezřídka měl co dělati se žalobami a soudy. Platival pokuty i ve vězení pobýval a pak si zlost doma vylil na ženě a dětech. Nevlastní děti Pepinku měly rády, skoro raději než drsného otce. Rozešly se, dospěvše po službách, však měla Pepinka sama svých dětí pět a s nimi se co otácer. Říkávala, že všecko by již snesla, jen že ji nevjíce mrzí, že je tou rasovkou.

Když vrátila panímáma Tondlová Štěpánovu pretenci, tu podělili starí Šlapánkovi děti po tisíci zlatých, úroky si ponechavše sobě na přilepšenou, s podmínkou, by Hanes nechal je bydliti ve výměnku. Překonav poprvé odpor ženin, vypověděl Hanes Šindeláře a starí se konečně octli ve výměnku v kýzené samotě. Šindeláře usadili sousedé

v pazderce, když po několika letech zemřel, vzala si paníma Šlapánková šindelárku k sobě, Bylo pro ni dosti práce, opatrovala ponejvice drůbež. A přenášela klepy, jak Hanes říkával.

Hanes si po čase zvykal choditi více do hospody, načil se vždy přes míru a pak vyprávěl lidem, jak pochodil se ženitbou. že má hodnou ženu, dobrou hospodynì, ale že je ostrá a že si ho dosti nepovažuje. A tu se obyčejně rozplakal, těmi nepěknými slzami opilce, nedbaje, že se mu lidé smějí. Žena doma zahnala ho ulehnuti, zlobic se, že dělá ostudu a nabádajíc, ať se stydi aspoň před synem.

Toho syna měl Hanes nade všecko rád a říkal, že ho jenom ten drží na světě.

Když staří rodiče zemřeli, bylo u Šlapánků dosti smutno, jako všady, kde nebydlí s lidmi láska a svornost. Panímámě stačil ten mamon, dcerky její vadly, neprovadavše se a Hanes propadal tomu pijáctví, tak že žena dala ho asi po patnácti letech soužití prohlásiti za marnotratníka.

Potkala-li někdy panímámou Tondlovu, zastavila tuto, nedbajíc její zřejmé nechuti, chtěla jí stěžovat si na Hanesa, chtic, by si Bětuška též žalovala, jak s těmi Šlapánky nedobře pochodily.

Bětuška řekla jí vždy, že hněv její na muže spočívá s tímto v hrobě, žal nad jeho zločinem že pák ponese v duši do smrti a že je nejlépe o těch minulých vécech nemluvit.

Setkavši se tu a onde s Maruškou ve městě, mluvívala s touto Bětuška přátelsky, ale ne důvěrně. Říkala, že je ji trapno, když i jen vidí někoho ze Štěpánovy rodiny.

Ku starým k jich přání došla při jich zapatrívání na smrtelné posteli. A tu jim opako-

vala, že bylo by lépe bývalo, kdyby by i spolu do smrti nemluvili, že mají z toho nové vzrušení žalu, nové trapné vzpomínky. --

Dala svého Františka do města do školy a později i do školy hospodářské

Vychovala si v něm statečného nástupce svého a otcova. Vštípila mu tu lásku k rodné hroudě. —

Když František za vedení Kašparova, který Rozáru o kolik roků přečkal, vyoral první brázdu na poli, zaplakala Bětuška radosti a líbala synka, díc, že musí dbát, aby byl takovým hospodářem jako jeho děd — —

Říkala dětem, že tatinek jim umřel skoro zároveň s dědouškem, že tehdy přišlo na ně velké neštěsti.

Až když syn dospěl a zvolil si nevěstu a Anička rovněž před svatbou měla, tu sdělila dětem i příští snaše a zeti, jak hrozně musela kdys želeti otce, jehož zeťova ruka vražedně sklála v hrob.

A vyprávěla o tom němém svědku o psu Tygroví, jak vraha prozradil.

Zachvěli se mladí lidé a slibovali té matece, té ženě a dceri téžee zkoušené, že zachovají vždy v úctě památku dědovu a nebudou klnouti památku jeho vraha — —

Že přišlo to všecko zlo, že vzalo svůj kořen za hřichu pýchy říkávala a bytujíc u syna na výměnku, nechtěla mladému hospodáři v ničem poroučetí, v ničem mladé lidí omezovati, díc, že má tak být, aby staří ustoupili mladým, aby mladí nabýli sami lásky k té živné hroudě a oživujici tuto práci, láска jen že přemůže pýchu, láskou jen že odolá se hřichům, čeli se strastem života, ranám osudu. — — —

Dožila dosti vysokého věku panímama Tondlová. V sedmdesáti letech sedávala ještě na zahradě pod jabloní, kterou byla vysadila místo oné, pod kterou byl zakopán Tygr a kterou byl skál již čas a vyprávěla vnoučatům od syna i dcery, jaké bývaly druhdy zvyky a obyčeje mezi selskými lidmi.

A o svém dobrém otci, o laskavé matce, o věrné staré Rozáře a oddaném Kašparovi vyprávěla ráda vnoučatům. I o tom, že zde pod jabloní jest zakopán a dávno již asi rozpadnul se v prach takový věrný pes, Tygr, který dovedl otce jejího kdysi hájiti proti lupiči-vrahу, byl zraněn a musel být i zabit — — —

Že vraha prvé němý ten svědek prozradil, toho nevyprávěla panímaama Tondlová, o tom neblahém vrahу, o svém muži Štěpánovi nemluvila nikdy.

A zmínila-li se dcera, vzpomenul-li syn, tu říkávala: „Doufejme, že mu Bůh odpustil, vždyť vytrpěl za svůj zločin trápení na těle i na duši. A vždyť ani nevíme, kde je pochován, někde v šachtě na hřbitově v krajském městě. Nikdy jsem tam nebyla — — —“

A tu sklonila hlavu a modlivala se tiše.

A pak řekla dětem: „Zapomeňte, jsou příhody, kterých je nejlépe zapomenout.“

